

wat
waarom
wanneer
hoe
wat
waarom
wanneer
hoe
wie

participatie aan het lokaal sociaal beleid

van groepen met minder
behartigde belangen

PARTICIPATIEHEFBOOM
METHODES

Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap

vlaams netwerk
van verenigingen
waar armen
het woord
nemen
onder andere(n)

Participatiehefboom Methodes COLOFON

COÖRDINATIE:

Ines Keygnaert: Samenlevingsopbouw Vlaanderen (VIBOSO)

REDACTIE:

Ines Keygnaert, Veerle Stroobants, Gerard Hautekeur, Luc Verbeke: Samenlevingsopbouw Vlaanderen; Steven Rommel: Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen; Hans De Greve: Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen

MEDEWERKERS:

Luc Joos: Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen; Tinne Vandewalle: Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen.

EINDREDACTIE:

Ines Minten: Samenlevingsopbouw Vlaanderen

OMSLAG EN LAYOUT :

Tabeoka Communication + Vision

AFBEELDINGEN :

Foto's : Projecten Sector Samenlevingsopbouw; ODiCe Regiohuis Vlaamse Ardennen; Brandpunt 23 vzw, Fotoboek Centrum Kauwenberg
Cartoons : Peter Lagast

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER :

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn
Afdeling Inspectie en Toezicht
Cel Lokaal Sociaal Beleid

DEPOTNUMMER:

D/2005/3241/276

INHOUD

COLOFON INHOUDSTAFEL

INLEIDING

Inleiding op Participatiehefboom 1: Methodes
Participatie: waarom en hoe?
Wegwijzer Methodes

METHODES

LENS
Scenarioplanning
Planning for Real
Open Space
Dorp inZicht
Buurtbudgetten
Dialoogmethode
DIP
ABCD
Focusgroep

VERWIJZING NAAR PARTICIPATIEHEFBOOM HANDVATTEN
CONTACTGEGEVENS

2
3

5
6
9
21

29

31
38
45
53
61
70
77
94
103
111

123
123

Participatiehefboom
methodes

wat
waarom
wanneer
hoe

inleiding

Participatiehefboom methodes inleiding

De Participatiehefboom is een tweedelig boek dat lokale besturen en derde actoren een concrete ruggeleuning wil bieden om participatie aan het lokaal sociaal beleid op een creatieve en laagdrempelige manier tot leven te roepen. Het eerste deel, de 'Participatiehefboom: Methodes', geeft je stap voor stap inzicht in het opzetten van tien beklijvende participatieprocessen. Het tweede deel, de 'Participatiehefboom: Handvatten', reikt je een waaier van een twintigtal participatie-activiteiten en -kanalen aan die sterk variëren qua opzet, intensiteit en duurzaamheid.

Hoewel de Participatiehefboom je zowel inspiratie als een handleiding voor participatie in verschillende maten en vormen biedt, is het voornamelijk op het lijf geschreven van mensen die participatie van groepen met minder behartigde belangen willen organiseren. Met de omschrijving 'groepen met minder behartigde belangen' verwijzen we naar een erg diverse groep van mensen die er om tal van redenen niet in slagen hun grondrechten te verzilveren. We denken daarbij onder meer aan kansarme autochtone en allochtone gezinnen, mensen in armoede, laaggeschoolde langdurig werklozen, verenzaamden, kamerbewoners, sociale huurders, mensen zonder papieren, thuislozen, ex-delinquente jongeren, langdurig zieken enzovoort.

De Participatiehefboom is een werkinstrument dat kadert binnen het project 'Participatie van groepen met minder behartigde belangen aan het lokaal sociaal beleid'. Dat project beoogt de ontwikkeling van participatie-instrumenten en het in gang zetten van participatieprocessen die binnen de diversiteit aan Vlaamse steden en gemeenten toepasbaar zijn. De instrumenten vormen samen de Participatiekoffer: die omvat de Participatieplan-Leidraad, de Participatie-Wijzer en de twee delen van deze Participatiehefboom. Daarnaast voorziet het project procesbegeleiding in zeven Vlaamse pilotgemeenten en voor het ruime bestuurlijke publiek een vormingsdag en ondersteuningswebsite¹.

'Samenlevingsopbouw Vlaanderen (VIBOSO²)' en het 'Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen', voerden tussen december 2004 en november 2005 dit project uit in opdracht van Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Inge Vervotte.

¹ Zie: www.wvc.vlaanderen.be/lokaalsociaalbeleid/start.htm en dan doorklikken naar 'Participatie'.

² VIBOSO: Het Vlaams Instituut ter Bevordering en Ondersteuning van de Samenlevingsopbouw, is 'Samenlevingsopbouw Vlaanderen' geworden.

	METHODES	HANDVATTEN
DOEL	Interactief beleid stimuleren	Interactief beleid stimuleren
	Beleidsparticipatie van groepen met minder behartigde belangen bevorderen	Beleidsparticipatie van groepen met minder behartigde belangen bevorderen
	Toegang tot de grondrechten verhogen	Toegang tot de grondrechten verhogen
VORM	Duurzaam leerproces	Participatiekanaal/ - activiteit
BELEIDSVOERING	Volledige beleidscyclus	Bepaalde beleidsfase(s)
	Meerdere samenhangende beleidsdomeinen	Deelaspect van het beleid
BEOOGDE PARTICIPATIEGRAAD	Vooraf hoge participatie van doelgroepen	Van lage tot hoge participatie van doelgroepen
DUUR	Lange tijdsgebonden inzet	Variabele tijdsgebonden inzet
KWALITEITSEFFECT	Voornamelijk verantwoordelijkheid, inzicht, empowerment, draagvlak en samenwerking	Variërend van activering en sociale cohesie tot draagvlak en samenwerking

DE PARTICIPATIEHEFBOOM 1: METHODES

Wat voorligt is het eerste deel van de Participatiehefboom, namelijk de ‘Participatiehefboom 1: Methodes’. In dit boek nemen we je bij de hand bij het opzetten, uitvoeren en tot een goed einde brengen van tien verschillende participatiemethodes. Deze methodes onderscheiden zich op verschillende punten van de handvatten, die in deel 2 aan bod komen.

kwaliteitseffect Doorgaans beogen de participatiemethodes een ruimer kwaliteitseffect dan de handvatten. Naast het actief deelnemen van de doelgroepen en bijvoorbeeld het zelf verantwoordelijkheid opnemen voor een deel van de voorbereiding ervan, zorgt de goede uitvoering van deze methodes ook voor een leerproces bij zowel de doelgroep als de besturen en eventuele partnerorganisaties.

leerproces Dat betekent dat doelgroepen gaandeweg leren omgaan met verschillende standpunten en inzicht krijgen in hoe beleid gevoerd wordt. Ze krijgen meer greep op hun eigen situatie, voelen zich gesteerd in hun toekomstperspectief en kunnen het aan om meer verantwoordelijkheid op zich te nemen. Dat betekent ook dat besturen meer inzicht verwerven in het hoe en waarom van de leefwereld van de doelgroepen en er rekening mee houden in het voeren van een laagdrempelig interactief beleid. Ook de samenwerking tussen alle partners in het participatieproces wordt door dit leerproces op een hoger niveau getild.

Daar waar de handvatten door middel van diverse participatiekanalen eerder op deelaspecten van het beleid zijn gericht, zijn de participatiemethodes veelal op de participatie aan de volledige beleidscyclus gericht. Doorgaans omvat dit niet één maar meerdere samenhangende beleidsdomeinen die je onder grotere noemers, zoals het lokaal sociaal beleid, de concrete woon- en leefomgeving of de leefbaarheid in een bepaalde aandachtsbuurt kunt plaatsen.

Dit heeft als consequentie dat de participatiemethodes een grotere participatiegraad beogen. In plaats dat de doelgroepen over een te voeren beleid geïnformeerd of geraadpleegd worden en eventueel een

Participatiehefboom methodes inleiding

advies kunnen uitbrengen, vragen de methodes een grotere inbreng van de doelgroepen in het voeren van het beleid. De doelgroepen komen niet alleen samen met het bestuur tot gezamenlijke agenda-punten en oplossingen, vaak beslissen zij ook mee over de uit te voeren maatregelen en nemen zij al dan niet verantwoordelijkheid op zich in de uitvoering en de opvolging ervan.

grotere participatiegraad

Het beogen van een hoog kwaliteitseffect, het op gang brengen van een wederzijds en gezamenlijk leerproces, de deelname aan de volledige beleidscyclus en het mogelijk maken van een grotere participatiegraad vraagt dat het participatieproces dat aan deze methodes verbonden is, vaak over een langere tijdspanne loopt dan het proces dat aan de handvatten is verbonden.

In de Participatiehefboom deel 1 vind je tien participatiemethodes terug. Die vertrekken vanuit een bepaald probleem of vanuit de aanwezige talenten bij de doelgroepen. De aanpak is ofwel doelgroep- ofwel gebiedsgericht. Sommige methodes voer je beter met een georganiseerde groep uit, andere spreken eerder niet-georganiseerde groepen aan. Enkele methodes zijn geschikt voor een participatieproces met kleine groepen, andere voor grote groepen.

Wegwijzer

Een overzicht van welke methode een doelgroepgerichte dan wel gebiedsgerichte aanpak heeft, welk doelgroepbereik ze beoogt en welke ondersteuning ze aan personeel en middelen vraagt, kun je in de Wegwijzer van de participatiemethodes vinden. Die checklist geeft je onmiddellijk aan welke methode voor jouw gemeente of stad in deze of gene situatie het meest geschikt lijkt. Ze geeft je ook een overzicht van alle symbolen die in de Participatiehefboom op bepaalde participatiekenmerken duiden.

Methodes zijn instrumenten die zonder een visie op participatie en de nodige vaardigheden om deze uit te werken louter instrumenten blijven. Om ze tot leven te roepen en beklijvend te maken, geeft de Participatiehefboom je in het volgende hoofdstuk eerst een stevige houvast over het hoe en het waarom van participatie.

Na de wegwijzer vind je de tien verschillende methodes die allemaal eenzelfde opbouw hebben. Elke methode biedt je eerst een korte definitie en legt de nodige spelregels uit. Daarna komt elke stap van de voorbereiding over de uitvoering tot de borging aan bod. De stappen zijn gespekt met praktijkvoorbeelden. De oogwenken geven je aan waar je op moet letten. Ten slotte krijg je een portie leesvoer mee alsook een participatiemeter van de methode die de kwaliteitseffecten op een rijtje zet en een indicatie van de bijzonderheden geeft.

De 'Participatiehefboom 1: Methodes' sluit af met een verwijzing naar het tweede deel en geeft je nog enkele nuttige contactgegevens.

participatie waarom en hoe?

HENK IS EEN ECHT
PARTY-CIPATIE BEEST

Participatiehefboom Methodes

PARTICIPATIE: WAAROM EN HOE?

1 LOKAAL SOCIAAL BELEID

1.1 EEN UITDAGING VOOR IEDEREEN...

Het lokaal sociaal beleid concreet vormgeven is een enorme uitdaging voor iedereen die erbij betrokken is, moet en wil zijn. En dat zijn: de Vlaamse overheid, de lokale besturen, alle publieke, semi-publieke en private welzijnsactoren én de burger. Zowat iedereen op en rond het welzijnsveld dus, en daar gaat het net om.

lokale welzijnsveld

Vandaag is het lokale welzijnsveld vaak omvangrijker dan je denkt. Onder meer door de mist in het aanbod en de werkwijzes, lopen onbekende diensten en organisaties elkaar voor de voeten. Of ze geven de bal niet aan elkaar door. Zo krijg je overbevolking aan de ene kant van het veld en blinde vlekken ergens anders. De zijlijn blijkt dan weer van ongezien belang. Het publiek probeert angstvallig te volgen, maar mist veeleer vaak dan zelden het doel van al die bewegingen op het veld.

unieke kans

Het lokaal sociaal beleid kan daar verandering in brengen. Want hoewel lokale besturen het als een verplicht nummertje kunnen ervaren, is het, mits het organiseren van participatie, een unieke kans om de samenwerking tussen verschillende essentiële actoren op een hoger en efficiënter niveau te tillen en het aanbod af te stemmen op de werkelijke noden en behoeften van de lokale bevolking.

alle burgers

1.2 ...ZEKER VOOR MENSEN MET MINDER BEHARTIGDE BELANGEN

In tegenstelling tot het vroegere SIF wil het lokaal sociaal beleid vandaag aandacht hebben voor alle burgers van de lokale bevolking. Het heeft echter nog steeds specifieke aandacht voor groepen met minder behartigde belangen.

specifieke aandacht voor groepen met minder behartigde belangen

Deze groepen maken deel uit van de lokale bevolking en vormen doorgaans het hoofdpubliek van de sociale dienstverlening. Maar hun stem wordt zelden gehoord. Omdat het Decreet Lokaal Sociaal Beleid net ongelijkheid wil tegengaan, vertrekt het Project¹ waarbinnen de Participatiehefboom kadert, heel specifiek vanuit participatie van groepen met minder behartigde belangen. Want alles wat het Project rond participatie voor deze groepen aanbiedt, kan verruimd worden voor sterkere groepen.

Wie zijn dan die mensen met minder behartigde belangen? Mensen met minder behartigde belangen worden meestal met achterstelling op meerdere beleidsdomeinen geconfronteerd. Bijvoorbeeld kansarme alleenstaanden, die ook op het gebied van huisvesting of op sociaalpsychisch vlak met achterstelling kampen. Ook al hebben ze er voornamelijk individueel mee te maken, zij staan niet alleen in zo'n situatie. Ook vele anderen hebben het moeilijk om dezelfde grondrechten te realiseren.

Hun stem wordt onvoldoende gehoord en hun belangen te weinig verdedigd. Daarom spreken we van groepen mensen met minder behartigde belangen.

Die groepen kunnen bijvoorbeeld zijn: mensen in armoede, laaggeschoolde langdurig werklozen, kansarme ouderen of allochtonen, mensen zonder papieren, thuislozen, sociale huurders, kamerbewoners, woonnomaden, vereenzaamden, (ex-)gedetineerden, (ex-)psychiatrische patiënten, minder mobiele personen, langdurig zieken en nog vele anderen.

Deze groepen worden bij het opstellen van een diensten- en doelgroepenmatrix² ter voorbereiding van een beleidsplan lokaal sociaal beleid vaak per beleidsdomein geclusterd. In onderstaand voorbeeld geven we groepen mensen weer die groepen met minder behartigde belangen kunnen zijn. De lijst is tijds- en plaatsgebonden en dus niet indicatief!

In het voorbeeld zijn de groepen enkel op één beleidsdomein geclusterd. In de praktijk kunnen zij uiteraard op meerdere beleidsdomeinen voorkomen.

Armoede

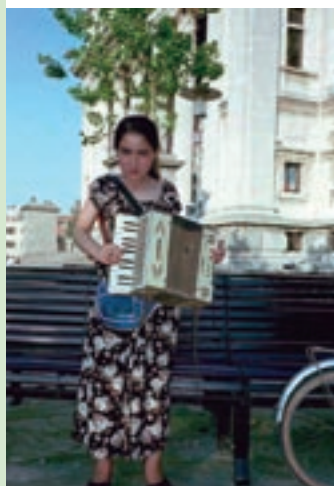
- Mensen in armoede
- Meervoudig achtergestelden
- Laaggeschoolde langdurig werklozen
- Kansarme ouderen
- Kansarme jongeren
- Kansarme allochtonen
- Mensen met een laag inkomen
- Kansarme alleenstaanden
- Eenoudergezinnen
- Andere...

Huisvesting

- Asielzoekers
- Erkende vluchtelingen
- Mensen zonder papieren
- Thuislozen
- Woonwagengewoners
- Aandachtswijkbewoners
- Kansarme dorpsbewoners
- Sociale huurders
- Kamerbewoners
- Woonnomaden³
- Andere...

Sociaalpsychisch

- Vereenzaamden
- (Ex-)gedetineerden

² Voor het opstellen van een diensten- en doelgroepenmatrix voor het lokaal sociaal beleid, zie: Keygnaert I. (2005) Participatie van groepen met minder behartigde belangen aan het Lokaal Sociaal Beleid: De Participatieplan-leidraad, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Cel Lokaal Sociaal Beleid & partners. Zie ook: Vormingsmap Planning (2004), Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Cel Lokaal Sociaal Beleid & partners, D/2004/3241/266.

³ Woonnomaden zijn mensen die telkens wanneer verschillende problemen zich accumuleren en zij die niet meer kunnen beheersen, verhuizen en zo in een spiraal van problemen-verhuizen-problemen-verhuizen terechtkomen.

Participatiehefboom Methodes

PARTICIPATIE: WAAROM EN HOE?

- (Ex-)delinquente jongeren
- (Ex-)psychiatrische patiënten
- (Ex-)bijzondere jeugdzorgcliënten
- Mensen met een handicap
- Minder mobiele personen
- Langdurig zieken
- Andere...

2. PARTICIPATIE VAN GROEPEN MET MINDER BEHARTIGDE BELANGEN

Het 'Decreet⁴ Lokaal Sociaal Beleid' wil de toegang van elke burger tot de economische, sociale en culturele grondrechten waarborgen⁵. Het gaat onder meer om het recht op menswaardig leven, arbeid, onderwijs en kwaliteitsvolle huisvesting. Om zulke punten te realiseren, is zowel voor het lokale bestuur, de derde actoren als voor de burger een belangrijke taak weggelegd. Het is dan ook van groot belang dat al de actoren goed samenwerken, eventuele veronderstellingen over de andere doelgroepen en concurrentiedrang laten varen en hun aanbod zowel op elkaar als op de behoeften van de bevolking afstemmen.

Het is geen gemakkelijke opdracht, maar het organiseren van participatie kan hier het uitgelezen antwoord bieden. Participatie is namelijk niet alleen een middel waarmee mensen binnen het volledige proces van een beleidscyclus grondrechten verwerven, uitoefenen en laten gelden; het is ook een beleidsinstrument dat daarvoor het kader schept.

2.1 DE MEERWAARDE VAN PARTICIPATIE

principiële en pragmatische keuze

Participatie is zowel voor groepen burgers, het bestuur als de samenleving een principiële en pragmatische keuze⁶. De principiële keuze vertrekt vanuit een visie op democratie, erkenning van rechten, samenleving en burgerschap. De pragmatische keuze vertrekt vooral vanuit een kijk op kwaliteit en efficiëntie. Dit lichten we verder toe.

burgerschap

Burgers hebben het recht om over de inrichting en vormgeving van de samenleving mee te beslissen. Als burgers basisrechten verwerven en uitoefenen, hebben ze deel aan het beleid. Dat wil zeggen dat ze baat hebben bij het gevoerde beleid. Wanneer ze echter ook actief participeren en opkomen voor hun basisrechten door zelforganisatie en medezeggenschap, nemen ze ook deel aan het beleid. Zo geven burgers het beleid mee vorm en beleven ze dus ook actief hun burgerschap⁷.

beleidsinstrumenten

Voor het lokale bestuur is participatie als beleidsinstrument ook een manier om tot goede beleidsvoering te komen. Het verhoogt de effectiviteit, de efficiëntie en de kwaliteit van het beleid. Het schept namelijk een groter draagvlak voor het beleid en kan kostenbesparend werken door het verhoogde gevoel van veiligheid en samenhang bij de burger. Voor de groepen burgers biedt het een kanaal

4 Decreet betreffende het Lokaal Sociaal Beleid, 19 maart 2004, Parlementair Stuk 1777 nr. 8. Memorie van toelichting: zie Parlementair stuk 1777 nr. 1.

5 Zie: Belgische Grondwet, Artikel 23 en Artikel 24 §3.

6 Naar: Verbeke L. (1998). Bewoners: partners in stedelijke vernieuwing. Handleiding voor de opmaak van een geïntegreerd lokaal beleidsplan i.h.k.v. SIF, KBS, Brussel.

7 Naar: Bouverne-De Bie M. (2003). Participatie, een kenmerkend perspectief op samenlevingsopbouw. Uit: Handboek voor samenlevingsopbouw, Die Keure. En naar: Baert H. & Gehre G (1998). Beleidsparticipatie van gebruikers in welzijnsbeleid en welzijnsvoorzieningen, KUL, Leuven.

om hun belangen adequaat te beschermen⁸.

De meerwaarde van participatie vertaalt zich ook in termen van algemeen samenlevingsbelang. Participatie zorgt bij de burger voor een verhoging van het verantwoordelijkheidsgevoel en de eigenwaarde. Ze worden mondiger en door de ontplooiingskansen die participatie op individueel en maatschappelijk vlak biedt, zien mensen zich gesterkt in hun eigen toekomstperspectief binnen de maatschappij. Zo is participatie ook een instrument dat versterkend werkt voor de hele samenleving⁹.

samenlevingsbelang

Vooraf voor groepen met minder behartigde belangen betekent participatie meer toegang tot de grondrechten. Volgens het 'Decreet Lokaal Sociaal Beleid' is het de kerntaak van de Vlaamse overheid én van de lokale besturen om 'te waken over het wegwerken en vermijden van ongelijke toegang en ongelijke uitoefening van de grondrechten door burgers. Dit betekent ook dat alle burgers aangemoedigd en ondersteund worden om hun rechten uit te oefenen en dat op alle beleidsdomeinen aandacht moet gaan naar het bereiken van kwetsbare groepen¹⁰.'

voorwaarden te scheppen

Het lijkt ons dan ook inherent aan de opdracht van elk bestuur (lokaal, provinciaal, Vlaams) om voorwaarden te scheppen opdat ook groepen met minder behartigde belangen op een volwaardige manier kunnen deelhebben en deelnemen aan alle fasen van de beleidscycli¹¹ van het lokaal sociaal beleid en dit op alle beleidsdomeinen die voor hen van belang zijn.

Idealiter dragen alle inspanningen van zowel het lokaal bestuur als de bevolking bij tot de ontwikkeling van een duurzame participatieve beleidsvoering die de gemeente of stad kenmerkt.

2.2 BELEIDSPARTICIPATIE

Participatie kun je in elk stadium van de beleidscyclus organiseren.

elk stadium van de beleidscyclus

In de voorbereidings- en de analysefase kun je bijvoorbeeld de antwoorden op de volgende vragen beogen. Zien de doelgroepen hiaten in de resultaten van de diensten- en doelgroepenmatrix? Kunnen zij knelpunten aangeven in verband met de bereikbaarheid en toegankelijkheid van een dienst? Beantwoordt het bestaande aanbod aan hun werkelijke behoeften?

In de fase van beleidsbepaling kunnen doelgroepen mee doelstellingen formuleren en prioriteiten stellen, gestoeld op hun eigen ervaringsdeskundigheid. Dit kunnen kleine (maar belangrijke) zaken zijn, zoals: in de wachtzaal van het sociaal huis geen nummertjes hoeven te trekken, maar wel bij naam

⁸ Naar: Engelen E.R. & Sie Dhian Ho M (2004). Democratische vernieuwing, luxe of noodzaak? Uit: De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat?, Amsterdam University Press.

⁹ Naar: Bouverne- De Bie M., (2003), idem.

¹⁰ Memorie van Toelichting bij het Decreet Lokaal Sociaal Beleid, 2.1.1 Lokaal sociaal beleid, de sociale grondrechten als uitgangspunt, p. 20.

¹¹ Naar De Rynck F. & Kalk E.: Aanbevelingen voor lokale en centrale overheden, hst 13 uit: Burgerbetrokkenheid en bewonersparticipatie in de Vlaamse steden, Task Force Stedenbeleid, Thuis in de Stad, Brussel, 2002.

Participatiehefboom Methodes

PARTICIPATIE: WAAROM EN HOE?

genoemd worden. Of grotere ingrepen als het meebeslissen over de uitbouw, inrichting, invulling en het beheer van een nieuw buurtcentrum.

In de uitvoering kunnen zij mee verantwoordelijk zijn voor bijvoorbeeld het hertalen van brochures of het vrijwillig openhouden van de ontmoetingsruimte in het buurtcentrum.

Als het beleid geëvalueerd wordt, kunnen zij een representatief antwoord bieden op de vraag of de genomen maatregelen werkelijk een verschil hebben uitgemaakt.

Daarnaast kan je bepalen om participatie ad hoc of duurzaam uit te werken.

Naar gelang de doelgroep, het beleidsthema, de timing, het aantal deelnemers, de participatiegraad en het participatie-

duurzaam of ad hoc

effect die je beoogt, bepaal je dan met welke participatiemethodes of -vormen je aan de slag gaat.

Dit kunnen bijvoorbeeld structurele participatiekanalen zoals bewonersplatforms of buurtbudgetten zijn. Wanneer je voor tijdelijke participatieprojecten opteert, kun je bijvoorbeeld een reeks 'Open Space'-sessies over de prioritaire beleidsthema's voor het lokaal sociaal beleid via de grondrechtenbenadering of een 'DIP' omtrent de verfraaiing van de leefomgeving opzetten. Ten slotte kun je ook kiezen voor eenmalige participatieactiviteiten zoals een 'Café Dialoog' of een 'Straat-en pleinpanel'.

Wat je er ook uitkiest, je hebt altijd oog voor de lokale contexten en doelgroepen. Met andere woorden: een participatiemethode mag nog zo goed uitgewerkt zijn, die kunnen toepassen in de lokale context met een specifieke doelgroep, vraagt heel wat vaardigheden zoals empathie, flexibiliteit, respect voor en kennis van de leefwereld van mensen met minder behartigde belangen en groepsdynamica, procesbegeleiding enzovoort.

3 PARTICIPATIE ORGANISEREN: VAARDIGHEDEN

verschillende drempels

Participatie van groepen met minder behartigde belangen verloopt niet vanzelf. In de praktijk worden deze groepen geconfronteerd met verschillende drempels die beleidsparticipatie bemoeilijken. Door rekening te houden met die drempels bij het organiseren van participatie, kun je de participatiekansen van groepen met minder behartigde belangen aanzienlijk vergroten.

3.1 GROEPEN MET MINDER BEHARTIGDE BELANGEN BEREIKEN

Via traditionele communicatie- en informatiekanaal bereik je weinig groepen met minder behartigde belangen. Kies daarom voor een aangepaste wervingsstrategie die rekening houdt met de eigenheden van je beoogde doelgroep(en).

Enkele tips.

groepsgebeuren

Participatie is in de eerste plaats een uitgesproken groepsgebeuren. Mensen verenigen zich om samen hun stem sterker te doen klinken en hun belangen te verdedigen. Doordat mensen deel uitmaken van een grotere groep staan ze sterker in het overleg met overheden en organisaties. Een groep creëert een gevoel van veiligheid, waardoor participatie als minder bedreigend wordt ervaren. Tenslotte kom je in groep niet alleen tot betere analyses en voorstellen omdat groepsleden ervaringen en kennis delen en zo gezamenlijke kennis construeren.

bestaande groepen

Het eerste aanknopingspunt om in jouw gemeente groepen met minder behartigde belangen te bereiken, is dan ook op zoek te gaan naar bestaande groepen. Zo bestaan er in veel gemeenten georganiseerde verbanden zoals bewonersgroepen of cliëntengroepen, verenigingen waar armen het woord nemen en welzijnsschakels. Ook formele participatiekanalen zoals een ouderenadviesraad of een permanent armoedeoverleg zijn een goed startpunt om mensen te bereiken. Door gebruik te maken van zulke formele participatiekanalen en georganiseerde groepen, kun je relatief snel een bepaalde groep mensen bereiken.

Uiteraard zijn er ook heel veel mensen met minder behartigde belangen die nog niet aan één of andere groep deelnemen. Dat zijn dan in feite de mensen met de minst behartigde belangen. Het is van groot belang om de nodige randvoorwaarden te scheppen, opdat ook deze mensen kunnen participeren.

vindplaatsgericht

Hierbij ga je best vindplaatsgericht te werk. Dat wil zeggen dat je de mensen opzoekt op de plekken waar ze zich bevinden. Goede aanknopingspunten om met hen in contact te komen, zijn bijvoorbeeld de wachtruimte van het OCMW, dokterspraktijken en apothekers, organisaties zoals Kind en Gezin en de CAW's, winkels, cafés, sociale restaurants, scholen, moskees en kerken, rusthuizen, thuis... Je kunt het via verschillende wervings- en participatievormen aanpakken. Zorg er sowieso voor dat het op een hartelijke manier gebeurt. Bij een koffie en een gebakje heeft toch iedereen meer zin in een gesprek? Schep deze sfeer bewust en neem ze gewoon zelf mee.

persoonlijk contact

Of je nu georganiseerde of niet-georganiseerde groepen wil bereiken, verkies persoonlijk contact boven schriftelijke communicatie. Spreek daarvoor vertrouwens- en sleutelfiguren in de groepen aan en ga na hoe je de mensen het best kunt bereiken. Probeer ook via de sociale netwerken andere mensen te bereiken: vraag aan deelnemers om in hun kennissenkring mensen aan te spreken. Als mensen

Participatiehefboom Methodes

PARTICIPATIE: WAAROM EN HOE?

worden aangesproken door iemand die ze kennen en vertrouwen, is de kans veel groter dat ze op het aanbod ingaan.

toegankelijk

Als je voor andere media kiest, zorg er dan voor dat je folders, affiches en artikels in regionale en lokale bladen, tv, radio en evenementen toegankelijk zijn opgesteld.

Dat betekent dat je onder meer de volgende elementen in het oog houdt:

- kies opvallende, vrolijke kleuren en vermijd donkere kleuren;
- communiceer in eenvoudige taal: gebruik zo weinig mogelijk woorden, maar geef de noodzakelijke informatie gebald weer en dit op een aanstekelijke manier;
- gebruik grote letters en kies voor veel witruimte;
- let op met illustraties, foto's, humor. Gebruik steeds het referentiekader van je beoogde doelgroep en weet zeker dat je boodschap niet verkeerd begrepen kan worden;
- maak gebruik van teasers en zorg dat je communicatie in het oog springt: hang uitnodigingen aan de deurklink, zet uitroptekens op straat, bezorg je flyer of uitnodiging in een ongewoon formaat of in een ongewone verpakking...

3.2 DREMPELS VOOR PARTICIPATIE WEGNEMEN

deelnemen

Drempels belemmeren niet alleen de toegang tot participatie, mensen met minder behartigde belangen worden ook tijdens participatieprocessen en -activiteiten geconfronteerd met drempels die participatie bemoeilijken. Het is noodzakelijk ook met deze drempels rekening te houden als je wil dat mensen met minder behartigde belangen echt kunnen deelnemen aan het lokaal sociaal beleid.

vertrouwen

In de eerste plaats hebben mensen met minder behartigde belangen over het algemeen weinig vertrouwen in het bestuur. Ze zitten al jaren in een precaire situatie en hebben die in veel gevallen meermaals aangeklaagd bij verschillende instanties. Toch is er weinig of niets veranderd.

Deze mensen hebben als het ware geleerd dat hun mening er niet toe doet. Het is voor hen dan ook moeilijk te geloven dat er deze keer wel iets zal verbeteren.

participatie gevaloriseerd zal worden

Voor lokale besturen die kiezen voor participatie is het dan ook van groot belang om aan te tonen dat de participatie gevaloriseerd zal worden. Je neemt de mensen met minder behartigde belangen én hun situatie ernstig. Dat betekent dat je ook de voorstellen en knelpunten die deze groepen aandragen ernstig neemt en als dusdanig behandelt en onderzoekt. Je zult iets doen met de uitkomst van het participatieproces en wat die ook is, ze met hen in open dialoog bespreken. Koppel altijd terug naar deze groepen. Ook als je op iets niet kunt ingaan, geef je aan waarom.

Doe je dit niet, dan raken mensen gefrustreerd en ontgoocheld. Ze beoordelen het als onverschilligheid vanwege het beleid. Het gevolg is dat mensen afhaken of in de toekomst bij voorbaat afzien van participatie. Het is dus noodzakelijk voor een lokaal bestuur om actief gevolg te geven aan de inbreng die deze groepen via participatie leveren.

participatiecultuur en de vaardigheden

Een tweede drempel die volwaardige participatie van groepen met minder behartigde belangen bemoeilijkt, heeft te maken met de participatiecultuur en de vaardigheden en kennis die mensen ervoor moeten hebben. Mensen met minder behartigde belangen zijn niet gewoon om hun mening te geven en hebben vaak het gevoel dat participatie toch niets voor hen is.

Dat heeft voor een deel te maken met een gebrek aan participatie-ervaring. Maar ook een gebrek aan algemene vaardigheden om informatie goed te kunnen opnemen en plaatsen speelt deze groepen parten. Groepen met minder behartigde belangen zijn niet gewend te functioneren binnen de vergadercultuur die formele participatie-initiatieven kenmerkt. Bijeenkomsten duren te lang en inhoud worden vaak op een erg abstract niveau behandeld. Het tempo waarmee onderwerpen worden behandeld ligt te hoog met als gevolg dat mensen moeite hebben om alles goed te begrijpen. Het gehanteerde taalgebruik is in veel gevallen ingewikkeld en onvoldoende concreet.

vergadercultuur

Het zal van belang zijn om rekening te houden met deze knelpunten als je een succesvolle participatie van groepen met minder behartigde belangen wil realiseren. We geven hiervoor enkele concrete tips en aandachtspunten.

- Zorg dat alle partijen kunnen meedenken en -praten op hetzelfde niveau. Zorg voor extra ondersteuning voor groepen die dat nodig hebben. Dit kan bijvoorbeeld door een voorbereidende sessie te houden waarop je het onderwerp al een eerste keer bespreekt.
- Kies voor duidelijke en begrijpbare taal. Bijna alle onderwerpen kun je ook met simpel taalgebruik bespreken. Vermijd abstracte en moeilijke woorden. Maak het taalgebruik bespreekbaar: laat mensen weten dat ze gerust om verduidelijking mogen vragen.
- Hou inhoud concreet. Gebruik voldoende voorbeelden. Zorg dat ze aansluiten bij de leefwereld van de deelnemers. Gebruik visuele voorstellingen.
- Ga er niet van uit dat iedereen alles begrepen heeft. Peil bij de deelnemers of iedereen nog kan volgen.
- Hou bijeenkomsten kort. Twee uur is in de meeste gevallen het maximum.
- Wissel vergaderingen af met andere activiteiten: een buurtwandeling, een bezoek aan een dienst of instelling, een toegankelijk verhaal van een deskundige, getuigenissen van mensen enzovoort. Zo hou je het proces afwisselend en interessant.

Participatiehefboom Methodes

PARTICIPATIE: WAAROM EN HOE?

*psychologische en
praktische drempels
praat erover*

Ten derde: mensen met minder behartigde belangen worden in hun dagelijks leven geconfronteerd met problematische situaties op verschillende levensdomeinen. Ook die dagelijkse strijd en problemen stelt mensen voor een aantal psychologische en praktische drempels tot participatie.

Mensen met minder behartigde belangen hebben vaak geen langetermijnperspectief. Bij momenten hebben ze dan ook belangrijker dingen aan hun hoofd dan participatie. Acute problemen, zorgen en de dagelijkse strijd om te overleven, gaan dan voor en eisen alle aandacht op. Onvoorzien omstandigheden komen bij iedereen wel eens voor, mensen met minder behartigde belangen hebben echter – mede door een beperkter sociaal netwerk – minder mogelijkheden om er op korte termijn oplossingen voor te vinden.

Voor lokale besturen die een participatieproces hebben opgestart kan dat natuurlijk vervelende gevolgen hebben: mensen dagen niet op of haken helemaal af, ze reageren hun stress en problemen af tijdens bijeenkomsten, richten hun woede op de aanwezige beleidsmensen enzovoort. Een goede tip is: praat erover en ga na op welke manier je eventueel randvoorwaarden kunt scheppen om psychologische drempels aan te pakken en het verdere verloop van het participatieproces niet te hypothekeren.

De situatie waarin deze groepen verkeren, leidt daarnaast ook tot een aantal praktische drempels. Het kost vaak weinig moeite om daaraan tegemoet te komen, terwijl het voor de deelnemers het verschil kan maken tussen wel of niet participeren. We geven enkele heel concrete tips.

- Kies een goed bereikbare locatie. Zorg ervoor dat die geen negatieve connotaties heeft en de mensen er zich op hun gemak voelen.
- Maak ook dat de locatie gemakkelijk bereikbaar is. Organiseer vervoer of betaal gemaakte vervoerskosten terug. Raad je het openbaar vervoer aan, leg dan de eerste keren samen het traject af. Zo raken de mensen vertrouwd met het traject, de stopplaatsen, de sfeer enzovoort.
- Kies een tijdstip dat past bij de situatie van de doelgroep. Woensdagnamiddag is een slecht moment voor ouders met kinderen, terwijl 's avonds in het donker dan weer niet uitnodigend is voor ouderen. Let ook op belangrijke evenementen (kermis, WK voetbal enzovoort).
- Organiseer kinderopvang als je ouders met kinderen verwacht.
- Zorg voor koffie, een drankje en/of hapje.

4 CONCLUSIE

Participatie biedt een duidelijke meerwaarde. Voor lokale besturen betekent het onder meer een interactief beleidsinstrument om de kwaliteit, de efficiëntie en de effectiviteit van hun beleid te verhogen. Voor groepen met minder behartigde belangen geeft participatie vooral een grotere toegang tot de grondrechten. Voor de samenleving maakt het een wereld van verschil.

Participatie kan bovendien altijd en overal en zo smal en zo breed als je maar kunt denken. Het is alleen niet vanzelfsprekend. Het vraagt de moed om de visie om te zetten in daden, in een beslissing om er op een zorgzame maar aanstekelijke manier voor te gaan. Als je die beslissing eenmaal kunt nemen, vraagt het ook inspanning om de nodige vaardigheden vlot onder de knie te krijgen tot ze een evidentie worden. Het is ook zoeken naar de juiste mensen die de juiste participatievormen op het juiste moment kunnen uitwerken.

Wat die juiste participatievormen betreft, biedt deze Participatiehefboom je een overvloed aan inspiratie. Wat de beslissing betreft erin te geloven en ervoor te gaan – die is nu helemaal aan jou. Neem hier tijd voor. Durf experimenteren. Participatie loont!

Wat
waarom
wanneer
hoe
Wat
Wat
Wat

Participatiehefboom methodes

Wegwijzer methodes

Participatiehefboom Methodes Wegwijzer Methodes

De 'Participatiehefboom 1: Methodes' neemt je bij de hand om tien beklivende participatieprocessen – elk volgens een eigen methode – op te zetten. De Wegwijzer biedt je een eerste houvast om die methode te vinden die in een bepaalde situatie het best bij jouw gemeente of stad past.

1 OVERZICHTSSHEMA METHODES

De Wegwijzer Methodes geeft je een beknopt overzicht van de methodes. Dit overzicht toont je eerst welke methodes geschikt zijn voor het bereiken van een kleine of een grote groep deelnemers. In het doelgroepbereik maken we ook een onderscheid tussen methodes die je kunt uitvoeren voor participatie van groepen met minder behartigde belangen die reeds georganiseerd of nog niet georganiseerd zijn.

Daarnaast geeft het overzicht ook weer of het uitgangspunt van de methode een voorliggend probleem of veeleer de aanwezigheid van talenten betreft. Het overzicht duidt ook het soort aanpak. De tien methodes kunnen ofwel doelgroep- ofwel gebiedsgericht van aanpak zijn. Ten slotte geeft het overzicht aan op welke pagina je de handleiding van de betreffende methode kunt terugvinden.

			UITGANGSPUNT		AANPAK		PAGINA		
			PROBLEEM	TALENT	DOELGROEPGERICHT	GEBIEDSGERICHT			
			METHODES						
DOELGROEPBEREIK	GROOT	GEORGANISEERDE GROEP	LENS	X			X	31	
			Scenarioplanning	X	X	X			38
		NIET-GEORGANISEERDE GROEP	Planning for Real		X			X	45
			Open Space	X			X		53
			Dorp inZicht	X				X	61
	KLEIN	GEORGANISEERDE GROEP	Buurtbudgetten		X			X	70
			Dialogmethode	X			X		77
		NIET-GEORGANISEERDE GROEP	DIP	X			X		94
			ABCD			X	X	X	103
			Focusgroep	X			X		111

Twee voorbeelden.

Je gemeente is een plattelandsgemeente. Je wil bij een grote groep inwoners nagaan hoe zij de leefbaarheid in de gemeente ervaren en welke oplossingsvoorstellen zij voor het lokale bestuur kunnen formuleren om het huidige beleid beter af te stemmen op hun noden en behoeften. Vanuit je visie op participatie wil je je niet louter tot het afnemen van een enquête beperken. Je zou graag tot een interactief en gedragen beleid komen. Je hebt nog niet meteen een georganiseerde groep voor ogen die dit proces op gang kan brengen, maar je beschikt over de nodige middelen om een goede ondersteuning te voorzien. Resultaat: 'Dorp inZicht' is wellicht de uitgelezen methode om in jouw gemeente toe te passen.

Of je stad of gemeente heeft enkele aandachtsbuurten die met een veelheid aan problemen kampen. Je wil het over een uitgesproken positieve boeg gooien. De bewoners van deze wijken beschikken wellicht over een veelheid aan talenten die nog niet aangesproken zijn maar een motor voor verandering kunnen betekenen. Vanuit je visie op participatie wil je van onderuit werken. Aangezien deze mensen met minder behartigde belangen niet deelnemen aan de bestaande participatiekanalen, keer je het uitgangspunt om: het lokale bestuur zal participeren in kanalen die bewoners ontwikkelen. Je kunt een opbouwwerker inzetten en je beschikt over een budget. Resultaat: 'ABCD' kan je buurt en je beleid een nieuwe élan geven

2 PARTICIPATIEMETER

Het overzicht geeft je in grote lijnen een beeld van de methodes. De beschrijving gaat er uiteraard dieper op in. Op het einde van elke methode geeft de Participatiehefboom daarom ook een participatiemeter weer. Dat is een samenvatting van de bijzonderheden van de methode.

De participatiemeter geeft aan welk participatie-effect en welke participatiegraad de betreffende methode beoogt. Daarnaast duidt hij aan welke tijdsperiode je voor het volledige proces moet voorzien. Ten slotte zet hij de bijzonderheden van de methode op een rijtje. Welke middelen heb je exact nodig, kun je ze voor alle beleidsdomeinen toepassen en in welke beleidsfase past ze dan het best?

De Participatiemeter is opgemaakt aan de hand van de volgende symbolen.

DE PARTICIPATIEMETER:

1 PARTICIPATIE-EFFECT: DE PARTICIPATIEMETHODE BEOOGT VOLGENDE KWALITEITSEFFECTEN:

activering: doelgroepen nemen actief deel aan de participatie en hebben er niet louter baat bij;

sociale cohesie: de banden tussen verschillende doelgroepen en doelgroepleden zijn versterkt;

Participatiehefboom Methodes Wegwijzer Methodes

verantwoordelijkheid: doelgroepen nemen zelf verantwoordelijkheid op zich in het participatie- en beleidsproces. Dat doen zij bijvoorbeeld in de voorbereiding, in het aandragen van voorstellen en oplossingen of in de uitvoeringsfase;

inzicht: doelgroepen hebben inzicht in hoe beleid gevoerd wordt, waarom iemand een bepaald standpunt inneemt en verdedigt enzovoort;

empowerment: doelgroepen hebben meer greep gekregen op hun eigen situatie en omgeving door het verwerven van controle en het aanscherpen van hun kritisch bewustzijn tijdens het participatieproces. Hierdoor voelen zij zich gesterkt in hun toekomstperspectief en kunnen ze het aan om meer verantwoordelijkheid op zich te nemen;

draagvlak beleid: doelgroepen hebben begrip voor hoe het participatieproces al dan niet in beleidsmaatregelen wordt vertaald;

draagvlak proces: het bestuur en de partnerorganisaties hebben begrip voor de leefwereld van de doelgroepen en houden er rekening mee in het participatieproces;

samenwerking: de samenwerking tussen verschillende actoren (de doelgroepen, het lokale bestuur, de diensten en de partnerorganisaties) is op een hoger niveau getild. Dat uit zich bijvoorbeeld in een meer efficiënte samenwerking, effectievere uitvoering en nauwer overleg.

2 PARTICIPATIEGRAAD: DE PARTICIPATIEMETHODE BEOOGT VOLGENDE GRAAD VAN PARTICIPATIE:

informereren: doelgroepen krijgen toelichting en/of de mogelijkheid om reeds uitgewerkte plannen, maatregelen en oplossingen te consulteren over een beleidsdomein waarvan het bestuur de agenda heeft bepaald alsook de beleidsvorming en -uitvoering op zich heeft genomen;

raadplegen: er wordt aan de doelgroepen gevraagd om over een bepaald beleidsdomein hun mening te geven op een manier die door het bestuur is vastgelegd. Het bestuur is niet gebonden om met de resultaten iets te doen;

adviseren: doelgroepen kunnen voorstellen formuleren of advies geven op vraag van het bestuur. Het

bestuur is vrij om dit advies te gebruiken of om met de nodige motivatie het advies naast zich neer te leggen;

coproduceren: binnen een goed afgesproken kader komen doelgroepen en bestuur tot gezamenlijke agendapunten en oplossingen. Het bestuur toetst of de beleidsmaatregelen kunnen worden uitgevoerd en neemt hiervoor de verantwoordelijkheid op zich;

meebeslissen: vanaf de agendasetting over de beleidsbepaling tot de besluitvorming geven doelgroepen mee richting aan het beleid. Ze brengen belangen en verzuchtingen naar voor en beslissen mee over de uit te voeren maatregelen. De uitkomst is bindend voor het bestuur, maar de uitvoering gebeurt onder hun verantwoordelijkheid;

zelfbeheer: doelgroepen denken en beslissen over de te nemen beleidsmaatregelen en nemen via acties en projecten ook verantwoordelijkheden op zich in de uitvoering en opvolging ervan. Sommige bevoegdheden worden gedelegeerd, bepaalde taken worden door de doelgroep opgenomen en de evaluatie gebeurt samen.

3 PARTICIPATIEKARAKTER: DE PARTICIPATIEMETHODE VRAAGT EEN VOLGENDE TIJDSGEBONDEN INZET:

eenmalig: de participatie concentreert zich in één enkele activiteit;

tijdelijk: de participatie verloopt via een afgebakend proces van verschillende sessies na elkaar;

langdurig: de participatie verloopt via een structureel participatiekanaal.

4 BELEIDSFASES: DE PARTICIPATIEMETHODE HUN JE TOEPASSEN IN VOLGENDE FASES VAN DE BELEIDSCYCLUS:

beleidsvoorbereiding: werving doelgroep en agendasetting;

beleidsbepaling: doelgroepen participeren in de agendasetting en het formuleren van beleidspunten. Hun probleemdeskundigheid wordt gevaloriseerd;

Participatiehefboom Methodes Wegwijzer Methodes

besluitvorming: doelgroepen denken en/of beslissen mee. Hun oplossingsdeskundigheid wordt gevaloriseerd;

beleidsuitvoering: doelgroepen participeren in de uitvoering van het beleid. Hun oplossingsdeskundigheid wordt gevaloriseerd;

beleidsevaluatie: doelgroepen participeren in de evaluatie van het beleid. Hun probleem- en oplossingsdeskundigheid wordt gevaloriseerd en een draagvlak wordt gecreëerd;

5 BELEIDSDOMEINEN: DE PARTICIPATIEMETHODE KAN IN VOLGENDE BELEIDSDOMEINEN TOEGEPAST WORDEN:

specifiek: de participatiemethode kan enkel toegepast worden wanneer een specifiek beleidsdomein, zoals mobiliteit, aan de orde is;

algemeen: de participatiemethode kan in principe bij alle beleidsdomeinen toegepast worden.

6 GROEPSGROOTTE: DE PARTICIPATIEMETHODE KUN JE MET EEN GROEP VAN HET VOLGENDE AANTAL DEELNEMERS UITVOEREN:

- -25: de participatiemethode kun je uitvoeren met een groep tot 25 mensen;
- maximaal -50: de participatiemethode kun je uitvoeren met een groep tot 50 mensen;
- 50+: de participatiemethode kun je uitvoeren met een groep van meer dan 50 mensen.

7 DUUR: DE PARTICIPATIEMETHODE VRAAGT VOLGENDE UITVOERINGSTIJD:

- aantal uur;
- aantal sessies;
- enkele weken;
- minimaal 1 jaar;
- ...

8 MIDDELEN: OM DE PARTICIPATIEMETHODE CONCREET UIT TE VOEREN, BESCHIK JE OVER VOLGENDE MIDDELEN EN BENODIGDHEDEN:

- aantal begeleiders + vaardigheden;
- infrastructurele middelen: ruimte, tafels, stoelen...;
- benodigdheden: papier, flipcharts, stiften, bolletjes...

Een voorbeeld: de participatiemeter van de LENS-methode.

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					50+	MINI-MAAL 1 JAAR

Middelen: aangepaste accommodatie voor de bijeenkomsten, financiële en creatieve middelen voor het drukken van het krantje en het terugkoppelen en publiceren van de onderzoeksresultaten met het toekomstplan voor de wijk...

De LENS-methode beoogt de activering van de doelgroepen en verhoogt de sociale cohesie. Doelgroepen nemen verantwoordelijkheid op zich in een deel van de methode en verwerven meer inzicht in hoe beleid gevoerd wordt. De LENS-methode houdt rekening met de eigenheden van de doelgroep en schept een draagvlak voor het beleid. Door het toepassen van de LENS-methode is de samenwerking verhoogd en is er sprake van empowerment bij de doelgroepen. De deelnemers worden geïnformeerd en geraadpleegd over het beleid en kunnen advies geven en mee beleidsvoorstellen uitwerken. De LENS-methode is langdurig van aard en loopt over een volledige beleidscyclus. LENS pas je het best toe bij samenhangende beleidsdomeinen omtrent leefbaarheid. Je voert LENS met meer dan 50 mensen uit en het volledige proces neemt minimaal een jaar in beslag.

Participatiehefboom
methodes

methodes

MENS MET TEVEEL PAPIEREN

Participatiehefboom methodes

1 LENS-METHODE

LENS is een vorm van kwalitatief, toekomstgericht onderzoek in dorpen en steden, waarbij bewoners een centrale inbreng hebben.

2 DEFINITIE

Het letterwoord LENS staat voor Leefbaarheidsonderzoek Nieuwe Stijl. Met deze methode betrek je niet alleen de georganiseerde, maar vooral de niet-georganiseerde bewoners bij het opmaken van een leefbaarheidsplan. Daarbij is er aandacht voor alle aspecten van leefbaarheid, gaande van verkeer, milieu en groen tot welzijn en samenleven. LENS levert een heel gestructureerde manier om te werken aan alle thema's die met leefbaarheid te maken hebben. Bij deze beschrijving inspireren we ons op de aanpak in de wijk Ledeborg, waar Samenlevingsopbouw Gent (het vroegere RISO Gent), de bewoners en de stad Gent de methode positief hebben geëvalueerd. Het stadsbestuur was als opdrachtgever vanaf het begin een belangrijke partner. De LENS-methode kan een ernstige meerwaarde leveren, vooral omdat het de zwakste of de minst mondige bewoners aanzet om te participeren in het leefbaarheidsplan voor de wijk.

3 LENS-METHODE STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

drie vraag-en-antwoordronden

De methode bestaat uit drie vraag-en-antwoordronden met een bewonerspanel.

Van groot belang is een voor de wijk voldoende gedifferentieerd en probleemrepresentatief bewonerspanel.

Het doel is om ongeveer 100 bewoners bij de bevraging te betrekken, maar methodisch is een panel van 40 bewoners voldoende om een kwaliteitsvol resultaat te bereiken.

De procesbegeleider moet onpartijdig zijn en moet kunnen modereren om het gesprek in goede banen te leiden. Bovendien moet hij de nodige ruimte krijgen om het participatieproces onafhankelijk uit te voeren.

training

In de voorbereiding op de toepassing van de LENS-methode lijkt een training in bevraging en discussietechnieken van de naaste medewerkers aangewezen.

Het LENS-onderzoek is een heel intensief proces. Het hele proces, gaande van de voorbereiding tot en met de rapportering en afronding, vergt ongeveer een jaar tijd.

*bewonerspanel dat
probleemrepresentatief is voor de
niet-georganiseerde
bewoners in de wijk*

3.2 VERLOOP

3.2.1 Voorbereidingsfase

In de fase van de voorbereiding besteed je aandacht aan de organisatie van het onderzoek. Allereerst stel je een bewonerspanel samen dat probleemrepresentatief is voor de niet-georganiseerde bewoners in de wijk. Met dat doel spreek je sleutelfiguren aan in de wijk, zoals een postbode, een café-uitbater, een priester, iemand die boodschappen doet voor andere bewoners en buurtwerkers. Zulke figuren zijn goed geplaatst om namen te suggereren van mensen voor het bewonerspanel. Bij de keuze van de deelnemers let je op een goed evenwicht tussen mannen en vrouwen, autochtonen en allochtonen, werkenden en werkzoekenden, jongeren en ouderen, mensen met een vast inkomen en bestaansminimumtrekkers.

3.2.2 Inventarisatiefase

De inventarisatiefase begint met het verzamelen en bestuderen van bestaand feitenmateriaal. Bij ongeveer de helft van de mensen die door sleutelfiguren in de wijk zijn gesuggereerd leg je een individueel huisbezoek af waarbij je hen tegelijk vraagt om een schriftelijke vragenlijst in te vullen.

*schriftelijke
vragenlijst*

Je polst naar de plus- en de minpunten van het wonen in een bepaalde omgeving. De onderzoeker analyseert de antwoorden en levert – al dan niet in de vorm van een krant – een samenvatting van het materiaal. De panelleden ontvangen daarvan een exemplaar, ter voorbereiding van de volgende onderzoeksfase.

Behalve enkele achtergrondgegevens van de bevroegde personen komen in de schriftelijke vragenlijst de volgende onderwerpen aan bod:

- woningen
- woonomgeving
- speel- en groenvoorzieningen
- verkeer en openbaar vervoer
- onderwijs
- werkgelegenheid
- voorzieningen en activiteiten
- hulpverlening en gezondheidszorg
- de wijk als gemeenschap
- veranderingen in de afgelopen jaren
- de toekomst van de wijk.

Per thema peil je in één gesloten vraag naar de tevredenheid over de leefbaarheid in de wijk en in open vragen naar wat er goed is, wat minder goed is en naar suggesties ter verbetering.

Participatiehefboom methodes

Woonomgeving

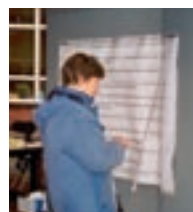
- Welke pluspunten en welke minpunten zijn verbonden aan jouw woonomgeving? Onder woonomgeving vallen bij voorbeeld groenvoorziening, speelgelegenheid en parkeermogelijkheden.
- Welke verbeteringen vind jij wenselijk, als je het hebt over de woonomgeving?

Dat betekent dat er veel ruimte is voor de inbreng van de eigen ideeën van de personen die je bevrageet.

 Uit een lijst van ongeveer 300 personen hebben medewerkers van Samenlevingsopbouw Gent in de wijk Ledeberg 150 personen een of meerdere keren aangesproken en 124 mensen hebben de vragenlijst ingevuld terugbezorgd. In Ledeberg waren er onder de respondenten ongeveer 33 procent migranten. Dat is zelfs een iets hogere vertegenwoordiging dan het percentage migranten in de wijk.

Binnen de maand nadat de vragenlijst is ingevuld bezorg je de respondenten persoonlijk (een krantje met) de eerste resultaten van de bevraging. Bewoners ervaren op die manier dat hun antwoorden niet zomaar in een of andere stoffige lade verdwijnen.

3.2.3 Afwegingsfase

gemengde groepsbijeenkomsten

Na de inventarisering komt de afwegingsfase. De respondenten op de vragenlijst nodig je persoonlijk uit om aan de groepsdiscussies deel te nemen. Tijdens de huisbezoeken informeer je welk moment van de dag hen het best uitkomt en of er vervoer of kinderopvang wenselijk is. Op de gemengde groepsbijeenkomsten ijver je voor vertegenwoordiging van zowel mannen als vrouwen, jongeren, ouderen en andere bevolkingsgroepen uit de wijk.

 Een gemengde samenstelling biedt meer mogelijkheden om te komen tot een genuanceerde discussie die uiteenlopende argumenten oplevert. Dat is trouwens het belangrijkste doel van deze fase.

Zo nodig organiseer je nog aparte bijeenkomsten voor specifieke groepen, zoals bijvoorbeeld allochtone Turkse vrouwen of mannen.

Je selecteert een honderdtal stellingen voor de groepsdiscussies. De besprekingen organiseer je per thema. De stellingen zijn scherp geformuleerd, positief of negatief. Ze provoceren de deelnemers om hun mening te ventileren. Bij de keuze van het thema hou je gedeeltelijk rekening met de samenstelling van de groep. In een groep met veel middenstanders stel je het thema 'winkels en voorzieningen' centraal. Als daarentegen relatief veel ouders met kinderen in een groep vertegenwoordigd zijn, komt het thema 'onderwijs' zeker aan bod. Toch krijgen de onderscheiden groepen zoveel mogelijk de kans

honderdtal stellingen voor de groepsdiscussies

om alle thema's te behandelen.

De bijeenkomsten verlopen tijdens de afwegingsmethode via een speciale discussietechniek. Die behelst twee aspecten: enerzijds is er de Gibson-methode om de stellingen te selecteren (eens, oneens, discussie) en anderzijds is er de discussiemethodiek zelf. Over eenzelfde onderwerp kun je verschillende stellingen formuleren:

- - alleen op het dorpsplein van Ledeberg ontbreekt speelgelegenheid;
- er moet meer speelgelegenheid komen in de volgende straten: ...;
- aan meer speelgelegenheid is in Ledeberg helemaal geen behoefte.

Alle kaartjes met stellingen liggen op een tafel. In de eerste ronde krijgen de panelleden de kans om de kaartjes met stellingen te lezen en die kaartjes op te pakken waarmee ze het eens zijn. In de tweede ronde krijgen panelleden de opdracht om de geselecteerde kaartjes opnieuw te lezen en die kaartjes om te draaien waarmee ze het oneens zijn. Je krijgt twee groepen kaartjes. De kaartjes met de tekst naar boven zijn de stellingen waarover iedereen het eens is. De omgekeerde kaartjes – met op de achterkant de tekst 'oneens' – leveren discussie op. In de derde ronde discussiëren de panelleden opnieuw over de kaartjes waarover de meningen verdeeld zijn. Mogelijk ontstaat er toch nog eensgezindheid na een (kleine) verandering of aanpassing in de stelling, anders blijven de bezwaren bestaan. Het voordeel van die methode is dat snel duidelijk is waarover de panelleden het eens zijn of niet.

 De stelling moet prikkelen en tegelijk zoveel mogelijk informatie opleveren. Je moet ook rekening houden met de specifieke context en met de resultaten uit de vorige fase. Essentieel gaat het er tijdens de discussies om zoveel mogelijk informatie en ideeën te verzamelen. Alle ideeën worden genoteerd. De ervaring leert dat dit de minder mondige of onzekere mensen motiveert om ook hun standpunten te verwoorden. Met andere woorden: de deelnemers aan de groepsdiscussies hoeven niet over alles akkoord te gaan én ze hoeven dus in de groep ook niet tot een consensus te komen.

 Samenlevingsopbouw Gent noteerde alles en zette de hele bijeenkomst op band zodat ze bij de verwerking een precies idee had wat er aan bod was gekomen in de groepsdiscussies. In de meeste gevallen gingen de mensen uit Ledeberg met een positief gevoel naar huis: "We hebben hard gewerkt en samen naar een oplossing gezocht."

Op basis van de verslagen van de groepsdiscussies over de verschillende thema's heen distilleer je voorstellen met een behoorlijk groot draagvlak.

 Het is eigen aan de LENS-methode om de maatregelen op een dwingende manier te formuleren. Iedere maatregel geeft zo precies mogelijk aan wie wat gaat doen. De maatregelen formuleer je in een actieve vorm, zodat het naar voor komt dat de maatregel effectief zal worden uitgevoerd.

Participatiehefboom methodes

- maatregel 1, “de verkrotte huizen in de Weldadigheidsstraat, Moriaanstraat en Pol De Vischlaan worden afgebroken”
- maatregel 2, “eigenaars worden gestimuleerd om twee naast elkaar gelegen huisjes te verbouwen tot één ruimere gezinswoning”
- maatregel 3, “voor bejaarden komen er in Ledeberg serviceflats of speciaal ingerichte woningen”

Een voordeel van die manier van formuleren is dat het activerend werkt en discussie uitlokt, zowel bij de bewoners als de mensen of organisaties die bij de oplossing zijn betrokken.

Niet alle maatregelen kunnen meteen worden uitgevoerd. Je dient een onderscheid te maken tussen wat realiseerbaar is op korte termijn, wat uitvoerbaar is op middellange termijn of wat zelfs helemaal niet haalbaar is.

3.2.4 Constructiefase

Deze fase bestaat volgens de ontwerpers van de methode uit een reeks groepsbijeenkomsten. Tijdens die bijeenkomsten kijk je niet alleen naar het belang dat de bevroegde personen toekennen aan iedere maatregel, maar naar de termijn die elke maatregel moet krijgen, wie in welk stadium betrokken is bij de maatregel en wat de randvoorwaarden zijn. Je betreft ook deskundigen bij deze fase om de

haalbaarheid van een maatregel te beoordelen. Hieronder schetsen we een aanpak die daarvan wat afwijkt, die Samenlevingsopbouw Gent heeft gehanteerd in de Gentse aandachtswijken.

concrete voorstellen van niet-georganiseerde bewoners allereerst voorgelegd aan de georganiseerde bewonersgroepen

Om te weten op welke termijn een maatregel moet worden genomen, wat de randvoorwaarden zijn en welke bijdrage bewoners kunnen leveren, worden de concrete voorstellen van niet-georganiseerde bewoners allereerst voorgelegd aan de georganiseerde bewonersgroepen, zoals een buurtraad, een buurtcomité, een vrijwilligersgroep, een actiecomité of een werkgroep inzake verkeer, groen en wonen. Per thema informeer je waaraan zij prioriteit geven. Op basis van hun inbreng vul je de beleidsvoorstellen aan. Ook leg je maatregelen ter bespreking voor aan oplossingsdeskundigen. Op die manier komen de onderzoekers en begeleiders van het participatieproces te weten welke maatregelen gepland zijn of gerealiseerd kunnen worden op korte of middellange termijn. Het betreft deskundigen uit de stedelijke diensten en andere oplossingsbetrokkenen, zowel op het niveau van de wijk, de stad, het Vlaamse als het federale niveau.

Vervolgens nodig je alle wijkbewoners uit op een open wijkdiscussiedag. Die vormt tevens het orgelpunt in het participatieproces met de bewoners. Iedere aanwezige krijgt een krantje met voorstellen om de wijk leefbaarder te maken. Je maakt het best veel tamtam rond de wijkdiscussiedag.

- In de wijk Ledeberg trok een stoet door de wijk om de bewoners te herinneren aan de wijkdiscussiedag. Enkele dagen vooraf organiseerde Samenlevingsopbouw Gent een persconferentie.*

De bedoeling is dat je op die dag de prioriteiten bepaalt voor de diverse thema's, zoals wonen, verkeer, onderwijs en ruimtelijke ordening. Neem nu dat er tien concrete voorstellen op tafel liggen om de groenvoorziening te verbeteren. Iedere aanwezige bewoner krijgt dan tien (rode) stickers, terwijl de vertegenwoordigers van de stedelijke overheid stickers krijgen van een andere kleur. Door binnen dat thema een of meerdere stickers toe te kennen aan een bepaald voorstel, bepalen ze hun prioriteiten. In de eindtelling neem je, om de prioriteiten te bepalen, alleen de stickers van de bewoners in rekening.

stedelijke diensten

Tijdens de wijkdiscussiedag kun je stedelijke diensten uitnodigen om hun plannen te ontvouwen, zoals het mobiliteitsplan, het plan van de politie om de veiligheid te verhogen of het plan van de plantsoendienst om de wijk te verfraaien. Diezelfde dag nodig je een aantal leden van het college van burgemeester en schepenen uit om in discussie te gaan over de voorgestelde maatregelen.

 In Ledeberg was het opvallend dat er voor de wijkdiscussiedag veel nieuwe gezichten opdaagden. Ongeveer zestig procent van de aanwezigen nam nog niet eerder deel aan de discussies over het leefbaarheidsplan voor de wijk.

een toekomstperspectief

Het resultaat van het hele participatieproces moet je vervolgens verwerken en bondig samenvatten in een brochure die een toekomstperspectief schetst voor de wijk. In het maatregelenboek is per maatregel aangegeven:

- in welke werkgroep(en) de maatregel is besproken;
- of de maatregel prioritair werd beoordeeld op de wijkdiscussiedag en door wie (jongeren, migranten, laaggeschoolden...);
- op welke termijn de maatregel kan worden georganiseerd;
- welke commentaren de werkgroep(en) gaven op de maatregel;
- welke commentaren de oplossingsbetrokkenen formuleerden..

 Met middelen van het stadsbestuur werd de brochure 'Ledeberg, een wijk in perspectief' gratis verspreid onder alle huishoudens in de wijk. Samenlevingsopbouw Gent stelde de brochure ook voor aan de lokale media in aanwezigheid van beleidsmensen.

3.2.5 Afronding en opvolging

In deze fase stel je de resultaten in de vorm van een toekomstperspectief voor aan alle wijkbewoners. Je nodigt ook alle deelnemers aan het LENS-onderzoek uit op een informatieve bijeenkomst. Tijdens die bijeenkomst licht je de resultaten en de geplande vervolgvacativiteiten toe in aanwezigheid van een afvaardiging van het lokale bestuur. Je richt een oproep tot de bewoners om te participeren aan de vervolgvacativiteiten.

 Voor de wijk Ledeberg werd onder impuls van Samenlevingsopbouw Gent een stuurgroep opgericht waarin beleidsmensen, stedelijke diensten en bewoners vertegenwoordigd zijn. De stuurgroep staat er borg voor dat die beleidsvoorstellen geen dode letter blijven.

Participatiehefboom methodes

3.3 VARIATIES

Het allereerste doel van de LENS-methode is inzicht te verwerven in de bestaande situatie van onleefbaarheid in de wijk en oplossingen aan te reiken voor knelpunten inzake leefbaarheid. Het LENS-onderzoek hoeft niet noodzakelijk te gebeuren in opdracht van een lokaal bestuur, zoals hierboven is beschreven. Het initiatief kan ook uitgaan van een actief bewonerscomité, een dorpsraad of wijkraad of door een instituut voor de samenlevingsopbouw. LENS verwijst in die laatste gevallen naar de mogelijkheid van een dorp of wijk om op eigen kracht of desnoods met assistentie van buitenaf de leefbaarheid te verbeteren.

3.4 BELEIDSFASEN

*beleidsvoor-
bereiding,
de beleidsbepaling*

LENS kan een plaats hebben in de beleidsvoorbereiding, de beleidsbepaling en in de aanzet tot uitvoering van het beleid. Het is een methode die erg geschikt is bij het ontwerpen van een toekomstgericht leefbaarheidsplan voor een dorp of buurt in de stad. De methode werd in de voorbije jaren dan ook gebruikt bij het opmaken van een wijkontwikkelingsplan in het kader van het Sociaal Impulsfonds (SIF).

4 OOGWENK

- 👁️ Heb oog voor persoonlijke assistentie van de minst mondige bewoners bij het invullen van de vragenlijst, zowel ouderen als jongeren. Wat opviel bij de toepassing in Gent is dat het lang niet alleen laaggeschoolden of analfabeten zijn die gebruik maken van de persoonlijke assistentie.
- 👁️ Span je consequent in om de vragenlijsten op te vragen. Soms moeten de medewerkers aan de LENS-methode meerdere keren aanbellen. Dat is niet onbelangrijk als je ook de minst mondige bewoners bij het proces wil betrekken.
- 👁️ Een thema dat meestal erg gevoelig ligt en soms leidt tot verkrampte discussies is 'samen leven in de buurt'. Het gaat dan onder meer om burenruzies, lawaaioverlast van spelende kinderen, de aanwezigheid van andere culturen... Op die momenten moet de procesbegeleider het gesprek in goede banen kunnen leiden, zoniet ontardt de discussie in wederzijdse verwijten. Een gespreksleider mag immers geen partijdigheid laten blijken, maar moet zich opstellen als een onafhankelijke, wat 'naïeve' onderzoeker.
- 👁️ Omdat jongeren en allochtonen vaak bijzonder slecht zijn vertegenwoordigd is het soms wenselijk om hen een aanvullende kans te bieden om te participeren in de discussie over de beleidsprioriteiten.
- 👁️ Er moet vooraf duidelijkheid zijn over het engagement van het lokaal bestuur. Bij de toepas-

sing van de LENS-methode in aandachtsbuurten in Gent trok het stadsbestuur middelen uit voor het materiaal (gratis brochures en krantjes) en voor het personeel van Samenlevingsopbouw Gent dat het participatieproces begeleidde.

- 👁️ Het engagement kan zelfs een stap verder gaan als de gemeente of stad ook een concreet budget ter beschikking stelt per wijk en de bewoners de kans geeft om prioriteiten te bepalen in de besteding van de middelen. Een wijkbudget zou de bewoners meer verantwoordelijkheid kunnen geven voor de toekomstige ontwikkeling van hun wijk.

5 LEESVOER

- o Attema, F. (1991) De Lens-methode. Handleiding voor de toekomstanalyse van wijk en dorp. Deventer, Weson.
- o Desmet, A. (2003) Participatiemethoden, in Baert, H., De Bie, M., Desmet, A., Van Elslander, M., Verbeke, L. (eds). Handboek Samenlevingsopbouw. Die Keure, Brugge.

Samenlevingsopbouw Gent (het vroegere RISO Gent) voerde de LENS-methode uit in alle aandachtsbuurten van de stad Gent. Voor iedere aandachtsbuurt werd een brochure gepubliceerd met gedetailleerde beleidsvoorstellen. Ook in andere gemeenten en steden is de methode toegepast door organisaties in de samenlevingsopbouw, zo onder meer door Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen (het vroegere RISO West-Vlaanderen).

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					50+	MINI-MAAL 1 JAAR

Middelen: uitnodiging panelleden en antwoordstrook, begeleidende brief bij de vragenlijst, kaartjes voor de discussie met de stellingen, vragenformulier voor de constructiefase, aangepaste accommodatie voor de bijeenkomsten, financiële middelen voor het drukken van het krantje en het terugkoppelen en publiceren van de onderzoeksresultaten met het toekomstplan voor de wijk.

Participatiehefboom methodes

1 SCENARIOPLANNING

Scenarioplanning zet je aan om ongeremd een onzekere toekomst in te kijken: je eigen verhalen wijzen je krachtig de weg.

2 DEFINITIE

De toekomst is onzeker. Problemen en conflicten worden complex. Oorzaak en gevolg zijn niet meteen duidelijk te onderscheiden. Verschillende signalen komen op je af. Er zou iets moeten veranderen. Via een collectief en gestructureerd proces schrijf je sterke verhalen die elk een andere toekomstige wereld schetsen, waarin alle facetten van een mogelijke ontwikkeling aan bod komen. Je creëert bewust ruimte voor het onbekende. De hamvraag is dus niet wát je zult doen, maar hÓe je zult reageren wanneer dit of een ander scenario zich voordoet. De toekomstbeelden geven een volledig zicht op wat wel en niet met elkaar samenhangt. Ze bieden je de mogelijkheid om de huidige horizon te verbreden en beter signalen en veranderingen op te vangen, juist te interpreteren en er adequaat op te reageren. Door het beeldende karakter van scenario's wordt de toekomst niet meer onzeker en bedreigend, maar net vatbaar voor iedereen die in het interactieve proces betrokken is. Je doelgroep wordt zelf een motor voor verandering in plaats van door veranderingen meegesleept of van de kaart geveegd te worden.

3 SCENARIOPLANNING STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

interactief proces

Scenarioplanning is een interactief proces dat je het best van bij de aanvang met je doelgroep(en) en het lokale bestuur opzet. Initieel kunnen het twee parallelle processen zijn die geleidelijk tot één gemeenschappelijk proces leiden, waarin dialoog in verstaanbare taal centraal staat.

Het vraagt van elke deelnemer de vaardigheid en de moed om hardop en in groep te durven nadenken, angsten te formuleren en over de toekomst te speculeren. Dat betekent dat iedereen ook de openheid en het respect moet kunnen opbrengen voor het groeitempo, het verbeeldingsvermogen en de inzichten van de ander.

externe en neutrale moderator

De rol van een externe en neutrale moderator is cruciaal: deze procesbegeleider moet als tussenpersoon de voortgang van het project bewaken. De moderator is vlug van geest en uiterst creatief. Door zijn of haar strategische en participatieve ingesteldheid weet hij of zij perfect hoe mensen te motiveren en taken te delegeren om het proces tot een succesvol einde te brengen.

Scenario's zijn geen voorspellingen, maar wel veelzijdige denkkaders. Ze passen binnen een strategie waarin je niet in een vacuüm wil denken, maar op een open, dynamische en participatieve manier ruimte wil scheppen om zowel harde feiten als intuïtie, perceptie en andere subjectieve elementen, culturele verschillen en diverse leefstijlen een plaats te geven.

beeldende karakter

Voorzie de ontwikkeling van een viertal verschillende scenario's die je uiteindelijk tegenover elkaar kunt plaatsen. Heb hierbij oog voor de diversiteit aan scenario's: gebruik de verbeeldingsruimte tussen 'hel-' en 'hemelscenario's'.

Benut het beeldende karakter van de participatiemethode optimaal. Indien mogelijk haal je er een professionele tekstschrijver bij, die de scenario's in beklijvende verhalen omzet. Maar het oog wil ook wat. Daarom zijn cartoons, foto's, tekeningen en grafische vormgeving eveneens een must. Ze bieden je bovendien de mogelijkheid om alle creatieve vaardigheden van je doelgroep aan te spreken. Ga daar bewust naar op zoek.

De methode laat je toe om de standvastigheid en flexibiliteit van een beleid te toetsen: zal het nog standhouden in de toekomst?

Scenarioplanning vraagt tijd, creativiteit en inzet. Voorzie een vrij intensief proces van een half jaar tot tien maanden.

3.2 VERLOOP

Scenarioplanning verloopt in zes grote fases, waarbij je telkens andere vaardigheden van de deelnemers aanspreekt.

3.2.1 Voorbereidingsfase

De voorbereidingsfase van scenarioplanning kan enorm variëren in intensiviteit. Het hangt onder meer af van de thema's die je bespreekt, de informatie die je moet opzoeken en het aantal mensen dat je betreft.

je scenariogroep

Stel je scenariogroep samen. Zorg hier voor een evenwicht tussen creatieve denkers, doeners en pragmatici, mensen met meer en minder ervaring, jong en oud, mensen met verschillende achtergronden, levensstijlen en politieke voorkeuren. Ideaal gezien is de samenstelling een afspiegeling van je beoogde doelgroepen.

 Bepaal of je iedereen altijd zult betrekken en van wie je in een bepaalde fase vooral een bijdrage wil.

Met je scenariogroep leg je eerst de reikwijdte van de scenarioplanning vast. Welke vragen leven er? Over welke onderwerpen of problemen willen we wel of niet nadenken? Hoever willen we gaan? Over welk tijdsperspectief spreken we? Wie zal er welke taken op zich nemen?

Verzamel dan samen de nodige informatie en gegevens die met het gekozen onderwerp te maken hebben. Let daarbij niet alleen op evidente, feitelijke gegevens. Heb ook oog voor omgevings- en veranderingsfactoren die in de toekomst invloed zouden kunnen hebben. Ga na welke maatschappelijke langetermijntrends van invloed kunnen zijn. Breng lessen die je in het verleden hebt getrokken

in kaart.

 Er is geen vaststaande regel over hoeveel informatie je bij voorbaat moet verwerven. Voorzie gedurende het volledige proces voldoende flexibiliteit om bijkomende gegevens te integreren.

 Wanneer in Tienen flink wat opschudding ontstaat omtrent de aanwezigheid en de uitwijzing van Roma-vluchtelingen, beslissen het schepencollege en het Provinciaal Integratie Centrum (PRIC) de koe bij de horens te vatten en met een externe begeleider aan scenarioplanning te doen. Beide partijen engageren zich om vanuit wederzijds respect de nodige tijd en ruimte te nemen om tot een beter beleid inzake Roma-problematiek te komen.

3.2.2 Inzichtfase

**concretiseren tot een
werkdoel**

In deze fase probeer je het gekozen onderwerp te concretiseren tot een werkdoel. Aan de hand van verschillende methodes en technieken (bijvoorbeeld interviews, SWOT-analyses of prioriteitenbepaling) bepaal je eerst welk onderwerp je concreet zult aanpakken en uitspitten en welke informatie en gegevens je tijdens het proces zult meenemen. Kom tot een gedragen en afgelijnd werkdoel.

Dan is het moment aangebroken om de bepalende omgevingsfactoren op te lijsten.

 Wees ook hier creatief en probeer de lijsten zo visueel mogelijk voor te stellen.

Omgevingsfactoren zijn externe, drijvende factoren die je doelgroep niet rechtstreeks kan beïnvloeden, maar die wel een effect hebben op de projecten, het aanbod en de activiteiten die jij ontwikkelt. Het gaat om maatschappelijke, politieke en economische tendensen, vraag en aanbod, infrastructuurle en demografische aspecten, publieke opinie, gangbare waarden en dergelijke. Bekijk het zowel op lokaal als bovenlokaal niveau en definieer de factoren zo duidelijk mogelijk.

 Vermijd dat deelnemers zich in één aspect vastbijten en de ruimere context niet meer kunnen zien. Maak vooraf al duidelijk dat het bekijken van de volledige waaier aan aspecten de enige succesvolle manier is om tot sterke scenario's te komen.

 Om een goed beeld te krijgen van wat er allemaal speelde, hebben ze in Tienen in de eerste fase met diepte-interviews gewerkt. Daarna kwamen workshops aan bod, waarin verschillende stakeholders zoals het stadsbestuur, het OCMW, de buurtbewoners, het middenveld en de politieke fracties aan het woord kwamen. De deelnemers verlegden de focus van het werkdoel. Het ging niet om de Roma-problematiek op zich, maar wel om het samenleven van autochtonen en allochtonen in het algemeen.

Als je de omgevingsfactoren hebt opgelist, ga je de sleutelfactoren uitfilteren. Sleutelfactoren zijn die factoren die het welslagen of falen van je projecten, activiteiten of aanbod bepalen. Je hebt ze niet in de hand, maar ze wegen wel zwaar door.

Je kunt de sleutelfactoren op verschillende manieren bepalen. De meest toegankelijke manier is om ranglijsten op te stellen die je in een matrix verbindt. We geven hieronder twee mogelijkheden weer.

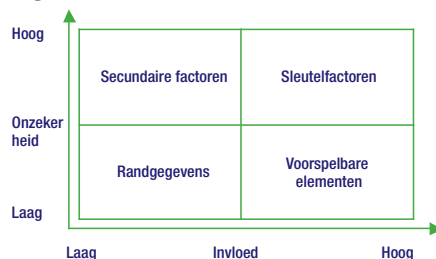
inductieve wijze

De eerste mogelijkheid is een onzekerheids- en invloedmatrix. In een eerste ranglijst bepaal je de graad van zekerheid waarmee de factoren een effect zullen hebben op de realisatie van je werkdoel. In de tweede ranglijst bepaal je de graad van invloed die je schat dat de factoren zullen hebben op de voorziene evolutie. Gebruik hiervoor een schaal van 1 tot 10, waarbij 1 weinig onzeker of weinig invloedrijk is en 10 erg onzeker en erg invloedrijk.

👁️ **Probeer een realistische perceptie en inschatting van invloed en onzekerheid na te streven. Als muizen in olifanten veranderen, zullen je uiteindelijke scenario's fantastische beestjes worden die je in werkelijkheid met geen enkele strategie zult kunnen vangen.**

Koppel nadien beide ranglijsten aan elkaar door middel van een matrix en ga op inductieve wijze te werk. De factoren die weinig invloed hebben en vrij zeker zijn, komen links onderaan te staan: dit zijn randgegevens en ze zijn dus van minder belang. Daartegenover staan de factoren die een hoge invloed hebben en erg onzeker zijn – de sleutelfactoren. Die zijn van groot belang en zullen in eerste instantie de aandacht vragen. Daarnaast heb je secundaire factoren, die erg onzeker zijn maar van weinig invloed, en voorspelbare elementen, die een grote invloed hebben maar weinig onzekerheid bieden. Die factoren kun je in een latere fase aanpakken.

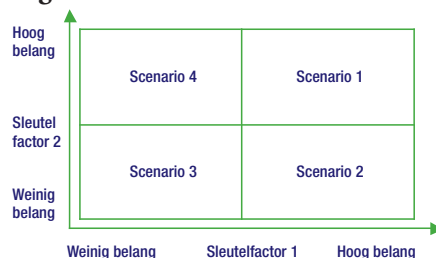
Figuur 1: onzekerheids- en invloedmatrix

sleutelfactorenmatrix

De tweede mogelijkheid is het opmaken van een sleutelfactorenmatrix. Bij een sleutelfactorenmatrix ga je op een meer intuïtieve manier te werk. Maak twee groepen van factoren die gegroepeerd zijn naargelang van de graad van doorslaggevend belang is voor de ontwikkeling van het gekozen onderwerp. Kies voor elk van de groepen een sleutelfactor die staat voor alle factoren die eronder vallen. Elke sleutelfactor beweegt zich opnieuw op een as tussen twee contrasten. Zij bepalen in welke mate de scenario's van elkaar zullen verschillen. Zo kom je tot vier kwadranten waarin je vier verschillende scenario's passen.

Figuur 2: sleutelfactorenmatrix

Zodra je de sleutelfactoren hebt bepaald, zet je ook enkele rode kaarten in. Rode kaarten zijn onverwachte, maar niet ondenkbare gebeurtenissen die grote consequenties kunnen hebben op het al dan niet kunnen realiseren van je werkdoel. Ze liggen volledig buiten je invloedsvermogen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan rampen van natuurlijke of demografische aard.

3.2.3 Verhalenfase

Na de vrij moeilijke fase om alle invloedrijke factoren in kaart te brengen, ga je over naar een leuker gedeelte: het opstellen van de verhalen.

Je kunt de verhalen vanuit verschillende invalshoeken benaderen. Je kunt vertrekken van gewenste of gevreesde toekomstbeelden. Wanneer je dit toekomstbeeld bepaald hebt, beschrijf je vervolgens de stappen om het te realiseren of te vermijden. Je kunt ook vertrekken vanuit de tendensen van vandaag en zien wat er gebeurt als zo'n tendens zich onverwijld zou voortzetten. Bij beide invalshoeken integreer je de sleutelfactoren in het verhaal.

 Zoals we eerder stelden, is het belangrijk om tot een diversiteit aan scenario's te komen: van hel tot hemel!

grote verbaallijnen

Werk eerst samen een aantal grote verbaallijnen uit en zet ze per scenario in een verhaalstructuur. Deze verbaallijnen geven een antwoord op hoe je van de vertreksituatie naar de beoogde situatie raakt. Je brengt ook de nodige gebeurtenissen in om de haalbaarheid te vergroten. Uiteraard teken je ook de karakters uit van de mensen die in het verhaal voorkomen. Beschrijf de situaties, gebeurtenissen en karakters heel duidelijk.

Verfijn daarna de verhalen. Ga na of de grote lijnen consequent zijn opgemaakt en sommige elementen elkaar niet tegenspreken. Maak vier overtuigende verhalen waar iedereen zich in kan herkennen en kan achter staan. Hoewel het een toekomstverhaal is, moet het wel degelijk kunnen voorvallen. Het moet dus een zekere graad van realiteit in zich dragen.

 Vermijd daarbij dat er gewenste en minder gewenste scenario's voorkomen.

Ga na wie vlot omgaat met pen of potlood. Gebruik alle creatieve vaardigheden in je doelgroep om tot een beeldrijke en beklijvende verhalenbundel te komen. Als je eigen schrijf- en vormgevingstalenten veeleer beperkt zijn, roep je beter de hulp van professionele verhalenschrijvers en illustratoren of grafici in.

 In Tienen kozen ze voor twee sleutelfactoren: de voorspoed van de economie en de relatie tussen burger en bestuur. Elk scenario werd door een apart werkgroepje uitgewerkt. In een eerste scenario ging het economisch goed en berustte de relatie tussen de Tienenaren en het lokale bestuur op trouw en vertrouwen vanuit een maatschappelijke bekommernis. In een tweede verhaal was dat vertrouwen ook aanwezig, maar ging het slecht met de economie. Het derde scenario voorzag opnieuw een verslechterende economie, en ook het vertrouwen tussen de kiezer en de politici viel weg. Ten slotte spiegelde het

vierde scenario een toekomst voor, waarin de relatie tussen kiezer en politici erg slecht was, maar de economie een glansrol vertolkte.

3.2.4 Strategische fase

gedragen strategische handelswijzen

In deze fase werk je gedragen strategische handelswijzen uit en test je ze op hun flexibiliteit en standvastigheid. Je strategie kan met andere woorden tegen een stootje en zal je sowieso tot het realiseren van je werkdoel leiden, alleen de weg ernaar toe kan verschillend zijn.

Eerst ga je na wat de consequenties zijn van elk scenario en of je werkdoel in elk scenario kan standhouden. Bepaal welke de sterke en zwakke punten van de scenario's zijn. Bepaal de toekomstige evoluties waarop je wil inspelen en verifieer of je projecten, acties en aanbod er een antwoord op kunnen bieden. Breng in kaart hoe je kunt handelen zonder je eigen missie te verloochenen. Definieer de signalen die je kunnen aangeven hoe een scenario evolueert. Om later vroegtijdig te kunnen opsporen welke kant een onderwerp uitgaat en om de juiste strategie te kiezen, onderscheiden deze signalen zich duidelijk per scenario. Je formuleert de signalen erg concreet.

Ontwerp dan één enkele hoofdstrategie die je naar je werkdoel leidt en die voor alle toekomstscenario's kan opgaan. Definieer daarnaast welke strategie je zult volgen als een specifiek scenario zich opdringt. Maak een doelgerichte planning op. Bespreek ze met alle betrokken partijen die er belang bij hebben en kom tot een consensus.

 Het is weinig waarschijnlijk dat één scenario exact doorlopen zal worden. Een mengvorm lijkt realistischer. Hou dat bij de planning in het achterhoofd, zodat je er flexibel, maar standvastig mee kunt omgaan en je toch je werkdoel bereikt.

Indien mogelijk vormen de verhalenbundel, de strategie en de planning één aanstekelijk werkboek.

 Toen alle scenario's af waren, zijn ze in Tienen gaan zoeken naar gemeenschappelijke beleidsopties en hebben ze prioritaire acties bepaald. In een gemeenschappelijke taal en met een gedeeld inzicht is aangegeven hoe Tienen zijn kleurrijke bevolking als een opportuniteit kan zien en aanwenden.

3.3 BELEIDSFASES

beleidsvoorbereiding en -bepalingsfase

Scenarioplanning is uitermate geschikt voor de beleidsvoorbereiding en -bepalingsfase. Door het langetermijnperspectief kun je echter op elk moment in de beleidscyclus met scenarioplanning van start gaan. De huidige fase vormt dan het vertrekpunt van waarop je voortbouwt.

4 LEESVOER

- o Motmans J. & Cosemans A. Scenarioplanning blijft conflicten een stapje voor, TerZake 2003/7, pp. 16-18.
- o Vandenbroek P. & Wouters A. Strategisch management en scenariodenken, Het ingenieursblad,

Participatiehefboom methodes

1998/ 6-7, pp. 42-49.

- o www.participatiewijzer.nl
- o Van der Heijden K. Scenarios: the art of the strategic conversation, Chichester, 1997, John Wiley & Sons.
- o Slocum N. Scenarios workshops, Participatory methods toolkit, A practioners' manual, KBS-viW-TA-UNU/CRIS, 2003, pp 129-140.

5 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
      	 		 		-50	6 TOT 10 MAANDEN

Middelen: moderator, budget, vergaderruimte met nodige faciliteiten, flipcharts, papier, stiften, fototoestel, computer, projectiescherm...

1 PFR (PLANNING FOR REAL) – AAN DE SLAG IN DE BUURT

2 DEFINITIE

*visuele, praktische
methode*

‘Planning for Real’ is een visuele, praktische methode om buurtproblemen aan te pakken en de band tussen bewoners en besturen te herstellen. De methode is erop gericht de reële noden en behoeften in een buurt te analyseren bij en vanuit de bewoners. Bewoners betrekken (onder hun eigen voorwaarden) beleidsmakers en externe deskundigen bij het ‘Planning for Real’-proces om mee na te denken over hun oplossingsvoorstellen. De toegepaste technieken beogen zo weinig mogelijk verbale vaardigheden. Ze garanderen een gelijkwaardige inbreng van alle betrokken partijen en werken vooral met de ‘doeners’, minder met de ‘praters’. Het einddoel is het opmaken van een wijkactieplan dat zowel door bewoners als beleid gedragen wordt en waarin ieders verantwoordelijkheden en inbreng duidelijk afgebakend zijn. De voorstelling van de methode ‘Planning for Real’ en haar toepassing in Lot, een deelgemeente van Beersel, is gebaseerd op de publicatie ‘Bewoners nemen hun ‘Lot’ in eigen handen’¹.

3 PLANNING FOR REAL STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS OF UITGANGSPUNTEN

Een buurt is niet alleen een geografisch en administratief afgebakend geheel. Het is vooral een sociaal gegeven: een plaats waar mensen wonen, werken, winkelen en spelen. Vandaag neemt het ‘buurtgevoel’ in veel buurten af en laat de leefbaarheid te wensen over. Oplossingen schieten vaak hun doel voorbij: het vertrouwen en de communicatie tussen beleidsmakers en bewoners is verdwenen, besturen maken de nodige middelen om plannen te realiseren niet vrij, bewoners geloven niet meer in hun eigen capaciteiten om problemen aan te pakken. ‘Planning for Real’ grijpt op zo’n crisismoment in en probeert de relatie van afhankelijkheid en wantrouwen tussen besturen en bewoners in te ruilen voor een samenwerkingsrelatie tussen gelijkwaardige partners.

*vertrouwen en
wederzijds respect*

Voor het herwaarderen van een buurt is vertrouwen en wederzijds respect tussen bewoners en beleidsmakers noodzakelijk. Oplossingsinstanties moeten opnieuw het aanwezige potentieel aan ideeën en middelen in een buurt erkennen en waarderen. Bewoners moeten weer vertrouwen krijgen in de goede wil en bedoelingen van bestuurders.

Zowel bewoners als bestuurders zijn verantwoordelijk voor de wijk. Bewoners moeten inzien dat gezamenlijke inzet kracht geeft, dat andere bewoners medestanders zijn in het verbeteren van de leefbaarheid van de buurt. Beleidsinstanties moeten bewoners hun zeg laten doen, maar ook hun ding. Bestuurders moeten het idee dat bewoners onmondig, onwetend en onkundig zijn, laten varen. Ook de opvatting dat het volstaat om bewoners af en toe te vragen om goed te keuren wat anderen hebben beslist, kun je maar beter de wereld uit helpen. Beslissen moet van bij het begin samen gebeuren.

‘Planning for Real’ vertrekt van de beschikbare middelen in een buurt. Iedereen moet zich ervan bewust worden en ze naar waarde schatten. Het gaat dan zowel om het aanwezige potentieel binnen de

¹ Deklerck, A. (1998). Bewoners nemen hun ‘Lot’ in eigen handen. Met de methode ‘Planning for Real’ van maquette naar realiteit. Brussel: RISO Vlaams-Brabant.

Participatiehefboom methodes

buurt (levenskennis, intuïtieve vaardigheden, allerlei capaciteiten) als om geld, materiaal of technische expertise van buitenaf.

De begeleider van een 'Planning for Real'-proces is initiatiefnemer en helpt het proces uit de startblokken. Hij overtuigt besturen ervan dat het belangrijk is bewoners te ondersteunen en te versterken in hun sleutelrol als ervaringsdeskundige. Hij ondersteunt en stimuleert de 'moving spirits', de kerngroep van bewoners die het proces trekken, zodat deze 'doeners' gaandeweg meer en meer de taken van de begeleider kunnen overnemen.

3.2 VERLOOP

3.2.1 De 'moving spirits' werken aan een maquette

3.2.1.1 Breng de 'moving spirits' in de buurt samen

doeners

De 'moving spirits', stille werkers of doeners, zijn de drijvende krachten achter het 'Planning for Real'-proces. Ze spelen een sleutelrol in het succes ervan. Hun inzet en enthousiasme voor de wijk zijn belangrijk. Gaandeweg ontdekken ze hun mogelijkheden en nemen ze diverse taken op zich (bijvoorbeeld themagroepjes begeleiden, zie verderop). Ze activeren de bewoners om zich actief en zelfstandig voor de wijk in te zetten en onderhouden de contacten met bestuurders tijdens het proces.

Van bij de start van het project nemen ze drie taken op zich:

- ze gaan op talentenjacht
- ze maken een maquette van de wijk
- ze betrekken andere bewoners en bestuurders bij hun activiteiten.

Het is aan jou als begeleider om de 'moving spirits' samen te brengen. Maar eerst is het belangrijk dat je de wijk goed leert kennen, contacten legt met bewoners en bestuurders en iedereen informeert over de doelstellingen en opzet van je project.

👁️ Breng via huisbezoeken, contacten met verenigingen en gesprekken met bevoorrechte getuigen een groepje mensen samen. De 'moving spirits' komen het best uit verschillende sociale milieus en bevolkingslagen.

🔍 *In Lot leverden gesprekken met bevoorrechte getuigen (actieve vrijwilligers in verenigingen, mensen bekend bij het OCMW enzovoort) de opbouwwerkster veel informatie op. Ze zal zelf moeten beslissen hoe ze de wijk afbakt, want dat is erg subjectief. Het ligt niet voor de hand een goede plek te vinden om met een groep mensen een maquette te bouwen. Maar enkele bewoners hebben wel wat suggesties. Ze heeft een lijst van 23 namen om uit te rekruteren als 'moving spirit'. Daarnaast bereidt de opbouwwerkster zich ook op andere manieren voor op het proces: ze maakt kennis met de wijk, bestudeert de methodiek, bezoekt andere projecten, legt contact met de burgemeester en schepenen, verspreidt een informatiefolder...*

verborgen talenten

3.2.1.2 Ga op talentenjacht

De ‘moving spirits’ sporen via huisbezoeken alle verborgen talenten in de buurt op. De bedoeling is bewoners te tonen dat ze zelf over heel wat mogelijkheden beschikken en hen weer zelfvertrouwen te geven.

- 👁️ **Ondersteun de ‘moving spirits’ in het voeren van zulke talentgesprekken: ze kunnen eerst elkaar interviewen om te oefenen, dan met een begeleider op stap gaan om ten slotte in duo’s van huis tot huis te gaan.**
- 👁️ **Gebruik gekleurd papier waarop tekeningen mogelijke talenten afbeelden. Zo verlaag je de drempel voor bewoners om over hun vaardigheden te vertellen en bereik je ook mensen die een andere taal spreken of niet zo verbaal zijn.**

De resultaten van de bevraging blijven in en voor de buurt en kunnen bekend gemaakt worden via een buurtkrantje of een bewonersbijeenkomst. De talenten kun je later inzetten voor de wijk.

🔍 *In Lot valoriseerde het ‘Planning for Real’-proces wel veel talenten, maar er werd geen jacht op gemaakt. Dat zou immers te tijdrovend zijn geweest. Bovendien wou de opbouwwerkster zeer gefocust werken met mensen die praktisch ingesteld zijn. Een verzameling van wat mensen graag doen en waar ze goed in zijn, zou te groot en niet werkbaar zijn. Ze ging – terecht, zo bleek – uit van de veronderstelling dat talenten wel naar boven komen tijdens het proces. Op de laatste bewonersvergadering deelde ze een blad uit waarop mensen konden aangeven waarvoor ze zich interesseerden en waarvoor ze zich wilden inzetten.*

3.2.1.3 Maak een maquette van de wijk

de wijk namaken op schaal

Een volgende taak van de ‘moving spirits’ is de wijk na te maken op schaal. Ze gaan de wijk grondig verkennen en inventariseren: straten, pleintjes, huizen, groen, verlichting, braakliggend terrein... De maquette moet volledig en herkenbaar zijn voor alle wijkbewoners. Ze moet ook gemakkelijk te vervoeren en overal op te stellen zijn.

- 👁️ **Voor de bouw van een maquette is hulp van een technicus (bijvoorbeeld een technisch leraar) handig. Trek voldoende tijd uit om de maquette te maken. Laat de bewoners er zelf voor instaan, zet hen aan het werk volgens eigen mogelijkheden en ritme. Bereid de bouwsessies grondig voor, zowel de ruimte, de toelichting, taakverdeling, als het materiaal.**

Participatiehefboom methodes

 Een gepensioneerde leraar heeft zich in Lot aangemeld als technisch begeleider. Hij heeft de bouw van de maquette voorbereid: de wijk op piepschuimplaten ingedeeld in rasters, reliëflijnen getekend... In twee groepen wordt druk gewerkt: getekend, geknipt, geplakt – eerst de straten en kavels, dan de huizen, bomen en verlichting. Tot slot maken ze ook de prikkers met de voorstellenkaartjes. Naarmate het werk vordert, leren de ‘moving spirits’ elkaar beter kennen, babbelen ze meer en zijn er ook kleine ‘conflictjes’. Soms werken ze slordig of verliezen mensen hun geduld. In het café waar de maquette vorm krijgt, volgen de klanten het gebeuren met groeiende interesse.

De maquette vormt het belangrijkste werkinstrument van ‘Planning for Real’:

- het trekt de aandacht van andere buurtbewoners op een speelse manier en brengt zo betrokkenheid, leven en activiteit in de buurt;
- het laat de dialoog tussen bewoners en bestuurders op een gelijkwaardige manier verlopen.

 Als de maquette af is, wordt in Lot een persconferentie georganiseerd. De opkomst is groot, zowel van pers als van bewoners. De wijk ‘blinkt’. Twee dagen later dokteren de deelnemers op een vrijwilligersvergadering een plan uit om met de maquette door de wijk te trekken.

3.2.1.4 Trek met de maquette door de wijk

Met de maquette trekken de ‘moving spirits’ door de wijk. Ze stellen zich op waar veel volk komt: de school, de bakker, het stempellokaal, de bushalte... De bedoeling is dat mensen komen kijken, eens stilstaan bij hoe hun wijk eruitziet en er met elkaar over gaan praten.

Er ontstaan kleine gesprekjes waarin de nieuwsgierigheid van mensen plaats maakt voor meedenken over problemen en oplossingen:

meedenken over problemen en oplossingen

- mensen herkennen hun eigen huis, gaan op zoek naar de bakker op de hoek;
- ze zien plekken waar zich problemen voordoen: een gevaarlijk kruispunt, de oversteekplaats aan de school;
- ze fantaseren over mogelijke oplossingen: een bloembak op straat om de snelheid in te perken, een extra bank in het parkje.

 De maquette komt eerst op het pleintje aan de wijkschool. Met een handkar brengen de vrijwilligers de stukken ter plaatse. De technische dienst heeft voor een bak gezorgd waardoor de maquette stevig staat. Overal in de wijk hangen affiches uit, aan veel ramen is de folder opgehangen. Het is gelukkig prachtig weer en langzaam maar zeker druppelen bewoners naar het pleintje om te komen kijken. De ‘moving spirits’ geven uitleg en delen folders uit voor de bewonersvergadering. Mensen vinden de maquette mooi, ze blijven lang staan babbelen.

3.2.2 Vergaderen rond de maquette

Op bewonersbijeenkomsten gebruiken bewoners de maquette om te tonen wat ze bedoelen: waar ze iets willen veranderen en hoe. Dat proces gebeurt in verschillende rondes en verloopt op een visuele manier, aan de hand van kaartjes.

 Zorg voor gekleurde kaartjes, die geordend per kleur visueel en tekstueel een thema voorstellen. Blauw staat bijvoorbeeld voor het thema verkeer, dus op de blauwe kaartjes staan verkeerslichten, verkeersdrempels, zebrapaden enzovoort.

 In een eerste ronde plaatst iedereen, anoniem en individueel, zoveel kaartjes als hij nodig vindt om zijn voorstellen voor veranderingen in de wijk kenbaar te maken. De kaartjes worden op de maquette vastgeprikt (eventueel met cocktailprikkers). Het resultaat is chaos.

Onder leiding van de 'moving spirits' ontstaan er per thema werkgroepjes van geïnteresseerde en gedreven bewoners. Aan de hoeveelheid kaartjes schatten ze in hoeveel belang bewoners aan een thema hechten, ze zoeken welke kaartjes dubbel zijn, of ze op de juiste plaats staan...

oplossingsinstantie

Nu de bewoners een voorsprong hebben opgebouwd over de problemen en mogelijke toekomstplannen voor hun wijk, nodigen de 'moving spirits' verschillende oplossingsinstanties, zoals besturen, politie, planologen en huisvestingsmaatschappijen, uit om naar de maquette te komen kijken. De oplossingsactoren krijgen bij het binnenkomen een badge, dat wil zeggen dat ze niet praten, tenzij ze expliciet aangesproken worden of om hun mening worden gevraagd. Het proces van bewonersconsultatie wordt dus omgekeerd: aan de hand van de maquette vragen bewoners advies aan experts en besturen over wat zij belangrijk vinden.

prioriteitenkaartjes

De werkgroepjes beslissen over wat zij het cruciaalst vinden voor hun thema en noteren dat op prioriteitenkaartjes. Die kaartjes bespreken ze aan de hand van twee criteria – tijd en actie.

- Wat moet er nu gebeuren? Wat is voor binnenkort? Wat kan wachten tot later?
- Wat kunnen we zelf? Waarvoor hebben we geld en middelen nodig? Wat kunnen we aan de gemeente vragen? Wat moeten we aan anderen vragen?

Je hangt de kaartjes op twee flaps en discussieert erover met de 'niet akkoord'-techniek.

 Alle deelnemers hangen de kaartjes volgens eigen inzicht onder bijvoorbeeld de woorden NU – STRAKS – LATER. Als de anderen niet akkoord gaan met de plaats van een kaartje, draaien ze het om. Op de achterkant staat 'niet akkoord'. Zo kunnen ze anoniem en zonder uitleg laten zien dat ze het niet eens zijn. Stel eerst vast waarover iedereen akkoord gaat en bevestig dat. Nadien sta je stil bij de kaartjes waarover de deelnemers het niet eens zijn. Via dialoog probeer je tot een consensus over de prioriteiten te komen.

 In Lot organiseerde de opbouwwerkster verscheidene bewonersvergaderingen. Op de prikbijeenkomst bedolven de bewoners de maquette onder de prikkers met voorstellen voor hun wijk. De themabijeenkomst trok minder volk en ging er serieuzer aan toe. Soms vervielen de discussies te veel in een praatcultuur en stond de maquette er maar wat bij. De overlegbijeenkomst bracht bewoners en beleidsactoren samen. De bewoners namen het woord, uitten hun ongenoegen en stelden vragen – allemaal op basis van de maquette. Op de prioriteitenbijeenkomst werden een laatste schifting en timing uitgevoerd. Sommige bewoners ergerden zich omdat het nog niet duidelijk was wat de bevoegde instanties gingen doen. Wel kwamen er oplossingen uit de bus voor de skatepiste voor jongeren en voor het

participatiehefboom methodes

parkeerprobleem van een transportbedrijf op het schoolpleintje. De 'moving spirits' werkten ondertussen voort aan de oprichting van een heus wijkcomité.

3.2.3 Stel een wijkactieplan op

samenwerkingscontract Bewoners en oplossingsinstanties treden nu met elkaar in gesprek. Je giet de resultaten van de inspraakvergaderingen in een actieplan, een soort samenwerkingscontract tussen alle betrokkenen.

Tegelijk zetten de verschillende betrokkenen de praktische stappen uit waarover iedereen het eens is.

3.2.4 Opvolging

nieuwe dynamiek Tijdens een 'Planning for Real'-proces groeit er een nieuwe dynamiek in de wijk. Door kleine dingen aan te pakken groeit het zelfvertrouwen van de bewoners, maar ook de interesse van buitenstaanders en bestuurders – er gebeurt iets positiefs en daar speelt iedereen graag op in.

Het is belangrijk om:

- alle bewoners op de hoogte te houden van de verschillende initiatieven;
- de uitvoering van het actieplan (zowel het tijdschema als de taakverdeling) goed op te volgen;
- via allerlei mediakanalen de positieve ervaringen en veranderingen in de schijnwerper te zetten.

Binnen 'Planning for Real' wordt voorgesteld met een wijkplatform en wijkforum te werken. Een wijkplatform moet het actieplan verder operationaliseren. Het wijkforum met uitsluitend bewoners functioneert als een soort waakhond. Iedereen kan er vrijuit spreken, maar je neemt er geen beslissingen.

3.3 MOGELIJKE VARIATIES

grotere vrijwilligersgroep Naast de 'moving spirits' kun je met een grotere vrijwilligersgroep werken die meer praktische taken op zich kan nemen, zoals het uitdelen van folders, ophangen van affiches en het verzorgen van drank en hapjes.

De verschillende fasen en technieken kun je flexibel gebruiken al naargelang van de concrete doelstellingen en de context van je project. Hoe ruim ga je op talentenjacht? Maak je themagroepjes om prioriteiten te bepalen of doe je dat met de hele groep? Wanneer organiseer je de ontmoeting tussen bewoners en bestuurders?

3.4 BELEIDSCYCLUS

alle verschillende fases De 'Planning for Real'-methode sluit aan bij alle verschillende fasen van de beleidscyclus. Aan de hand van de maquette formuleren bewoners oplossingsvoorstellen voor problemen en kiezen ze prioriteiten (beleidsvoorbereiding en -bepaling). In overleg met beleidsinstanties maken ze een wijkactieplan op met een timing en taakverdeling (besluitvorming en -uitvoering).

4 OOGWENK

- 👁 Wees er attent op dat je met het ‘Planning for Real’-proces geen te hoge, grootse en valse verwachtingen creëert bij de bewoners. Bak en je talentenjacht af door te vragen naar capaciteiten van mensen die nodig zijn in het proces en niet naar wat mensen allemaal graag zouden willen doen. Maak het de deelnemers duidelijk dat hun oplossingen niet allemaal gerealiseerd kunnen worden. Laat ze eventueel voorstellen over de strikte woon- en leefomgeving formuleren die het meest kans maken om uitgevoerd te worden.
- 👁 ‘Planning for Real’ is een doe-methode. Toch kan de methode aanleiding geven tot verheerlijking van de praatcultuur: werken in themagroepjes, verschillende rondes, gesprekken met oplossingsactoren... Vooral in de laatste fase domineren verbale discussies de bijeenkomsten vaak. Wees daar aandachtig voor en neem steeds de maquette als uitgangspunt. Dat brengt de deelnemers weer bij de kern van de zaak.
- 👁 ‘Planning for Real’ probeert zoveel mogelijk visueel te werken, maar toch kun je nooit om het geschreven en gesproken woord heen. Bewoners informeren, reclame maken en je project bekend maken gebeurt via folders, affiches, krantenartikels en zo meer. Zorg voor voldoende mondelinge communicatiekanalen.
- 👁 Hoewel ‘Planning for Real’ een laagdrempelige, praktische methode is, moet je toch extra aandacht besteden aan de moeilijkst bereikbare groepen. Het is nodig ze persoonlijk aan te spreken wanneer je met de maquette op pad gaat, de woorden op de kaartjes te vertalen, ze te ondersteunen bij de discussies enzovoort.
- 👁 ‘Planning for Real’ werkt met doeners. Tegelijk wordt van deze ‘moving spirits’ verwacht dat ze in het proces groeien en organiserende, begeleidende taken op zich gaan nemen. Dat is echter evident noch noodzakelijk. Bied aan mensen een zo ruim mogelijk gamma van mogelijkheden tot meedoen en meepraten.
- 👁 Schakel zoveel mogelijk vrijwilligers in voor de verschillende taken in het proces (maquette bouwen, met de maquette door de wijk gaan en uitleg geven, bekendmaking van de buurttentoonstelling, themagroepjes begeleiden...).

5 LEESVOER

- o Deklerck, A. (1998). Bewoners nemen hun ‘Lot’ in eigen handen. Met de methode ‘Planning for Real’ van maquette naar realiteit. Brussel: RISO Vlaams-Brabant.
- o Gibson, T. (1993). Danger: Opportunity: a report to the Joseph Rowntree Foundation and Meadowell Community Development. United Kingdom: Neighbourhood Initiatives Foundation.
- o Gibson, T. (1996). The power in our hands: neighbourhood-based world-shaking. Reino Unido.
- o Neighbourhood Initiatives Foundation (1999). Doers guide to Planning for Real. United Kingdom: Neighbourhood Initiatives Foundation.

Participatiehefboom methodes

Tony Gibson is de bedenker van de 'Planning for Real'-methode. Hij is stichter en ex-directeur van de Neighbourhood Initiatives Foundation, een organisatie die mensen in staat wil stellen de toekomst van hun buurt te beïnvloeden en de kwaliteit van het leven te verbeteren.

<http://www.nifonline.org.uk>

Tony Gibson is ook co-ontwerper van de 'Community Power Toolkit', een instrument dat werd ontwikkeld voor de in Engeland erg succesvolle 'Can Do'-beweging.

<http://www.candoexchange.org/exchange>

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					-50	MINI-MAAL 1 JAAR

Middelen:

- aantal begeleiders: methodische begeleider ('Planning for Real'-methode), eventueel technisch begeleider (voor de maquettebouw)
- infrastructurele middelen: ruimte om de maquette te bouwen en om met bewoners samen te komen
- knutsel- of doe-het-zelfmateriaal om de maquette te bouwen (onder meer piepschuimplaten en -rollen, schuurpapier, mousse, tandenstokers, kopselden, houtlijm, verf, scharen, cuttermes, verfborstel en potloden).

1 OPEN SPACE

🔍 *“De tongen komen toch pas los in de wandelgang, bij het glas achteraf of in de koffiekamer”. Een ‘Open Space’ scheidt net die sfeer en maakt de tongen los op de vergadering zelf.*

2 DEFINITIE

Een ‘Open Space’-bijeenkomst is een eenvoudig, maar krachtig raamwerk dat condities schept voor een dynamisch proces van discussie en samenwerking. Het is een proces waarin via ‘bottom up’-participatie een groep mensen een gemeenschappelijk onderwerp of een collectief probleem visualiseert, naar oplossingen zoekt of nieuwe mogelijkheden creëert. ‘Open Space’ schept een laagdrempelige vrijplaats voor elke deelnemer om met zijn of haar talent, vakkennis, beleving en inzicht bij te dragen tot het eindresultaat. Dat eindresultaat bepaalt hoe je in de toekomst collectief met een bepaalde doelstelling op een hoger plan wil komen. In een ‘Open Space’ schep je onbewust een netwerk door mensen ook te laten praten met personen met wie ze anders minder vlug in contact komen.

3 OPEN SPACE STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

‘Open Space’ heeft zeven principes:

- 1 Wie er ook komt, het zijn altijd de juiste mensen
Uiteraard bepaal je voor een stuk wie er komt door de uitnodiging, die je zo wervend mogelijk opstelt. Er zijn echter nooit te veel of te weinig mensen die zus of zo denken. De aanwezigen hebben altijd gelijk.
- 2 Wat er ook gebeurt, het is goed dat het gebeurt.
Het proces wil creatieve processen op gang brengen, waarbij de deelnemers elkaar inspireren om één of ander resultaat te behalen. Het beoogt dus niet de realisatie van vooraf bedachte projecten of producten.
- 3 Omstandigheden zijn gewoon zoals ze zijn
Kies een bepaalde datum en locatie waarvan je denkt dat ze aansluiten bij je beoogde doelgroepen. Uiteindelijk zullen tal van omstandigheden invloed uitoefenen op de sfeer en de omgeving. Dat is een feit waar je niet om heen kunt, je doet het met wat er is en je haalt er het beste uit.
- 4 Toeval bepaalt de samenstelling van de groepen
Maak een willekeurige indeling van de aanwezigen. Dat voorkomt klikvorming en stimuleert de uitwisseling van diverse ideeën.
- 5 Iedereen begint wanneer hij/zij wil beginnen
Niemand weet bij voorbaat wat hem of haar te wachten staat en kan dus ook niet op de situatie

Participatiehefboom methodes

anticiperen. Sommige mensen zullen meer tijd nodig hebben om in actie te schieten, hun eigen mening te durven geven of op te staan. Iedereen neemt de tijd die hij of zij denkt nodig te hebben.

6 Iedereen stopt als hij/zij vindt dat het genoeg is geweest

Als iemand even niet actief wil participeren is dat geen probleem. De persoon pikt weer in zodra hij of zij zich er weer klaar voor voelt.

7 De wet van de twee voeten

Iedereen heeft het recht om te gaan en te staan waar hij of zij wil. Als iemand vindt dat een discussie niet leerzaam is en hij/zij het gesprek geen draai kan geven, als hij/zij vindt dat iemand te hoog draaft, of dat een workshop hem/haar niet ligt, dan gebruikt die persoon zijn of haar twee voeten om bij een voor hem of haar meer productieve groep aan te sluiten of om even een pauze te nemen. Daardoor brengen de deelnemers ideeën van de ene groep naar de andere en doen ze aan kruisbestuiving.

begeleiders

Voor een 'Open Space' heb je minimaal drie begeleiders nodig. Een moderator die het hele gebeuren leidt en helpers die de deelnemers ondersteunen en de gespreksleiding van een klein groepje op zich nemen. In dit voorbeeld gaan we ervan uit dat we drie groepjes zullen vormen. Als je veel deelnemers verwacht, heb je uiteraard meer begeleiders nodig, omdat het dan ook opportuun en wenselijk is om meer dan drie groepjes te maken.

3.2 VERLOOP

3.2.1 Voorbereidingsfase

👁️ Als je groepen met minder behartigde belangen wil bereiken, vraagt dat inspanningen op korte en lange termijn. Hou daar rekening mee gedurende het hele proces.

Op korte termijn is de werving en de voorbereiding van de doelgroep belangrijk. Persoonlijke contacten zijn daarbij onontbeerlijk: huisbezoeken, praatjes aan schoolpoorten, winkels, buurtcentra enzovoort. Ter ondersteuning van de persoonlijke contacten maak je een begrijpelijke folder en affiche, waarop je alle data en plaatsen duidelijk vermeldt. Wanneer je structurele participatiekanalen hebt, zoals bewonersgroepen en verenigingen, is het uiteraard gemakkelijker om de beoogde doelgroepen via die bestaande kanalen te werven. Bovendien kunnen deze groepen rond diverse thema's participeren.

🔍 *In Ronse vonden voor het proefproject 'Participatie van groepen met minder behartigde belangen aan het lokaal sociaal beleid 2005' op korte termijn negen 'Open Spaces' plaats. Concreet ging het om twee bewonersgroepen, bezoekers van een dienstencentrum, allochtone mannen en vrouwen, een vereniging*

waar armen het woord nemen, zieken en werkzoekenden – in totaal 136 participanten met minder behartigde belangen. Deze groepen zijn al verschillende jaren actief en georganiseerd door onder meer de samenlevingsopbouw (opbouw- en buurtwerk), het minderhedenwerk en de vereniging waar armen het woord nemen. De investering op lange termijn in deze doelgroepen, maakte het mogelijk om hen om korte tijd te mobiliseren. Bovendien hebben zij reeds ervaring en inzicht in participatie.

doel en de centrale vraagstelling

In de voorbereiding formuleren we het doel en de centrale vraagstelling van de bijeenkomst. Het is belangrijk dat de doel- en vraagstelling niet voor interpretatie vatbaar is. Voldoende tijd besteden om met verschillende mensen, ook van de doelgroep, tot een goede doel- en vraagstelling te komen, levert het beste resultaat op. Op de bijeenkomst moet je de doel- en vraagstelling immers glashelder aan de deelnemers kunnen meedelen, zonder dat ze verdere uitleg vereisen.

Als de resultaten achteraf gebruikt zullen worden in de lokale beleidscontext is het aangewezen om in overleg met het lokale bestuur het doel en de vraagstelling af te stemmen op wat beleidsmatig mogelijk is.

 Zowel het lokale bestuur en de plangroep Lokaal Sociaal Beleid als de organisatoren van de ‘Open Spaces’ planden te werken vanuit de grondrechtenbenadering. In overleg is bepaald om deze benadering dezelfde invulling te geven, zodat maximale afstemming en beleidsmatige verwerking mogelijk waren.

Bepaal ook vooraf hoe je de resultaten zult verwerken. Een vooropgesteld verwerkingsinstrument dat de mogelijkheden biedt om de gegevens op een laagdrempelige manier te verwerven en achteraf de resultaten op verschillende manieren te genereren is een must.

Een goede praktische voorbereiding is cruciaal voor een goed verloop van de ‘Open Space’:

praktische voorbereiding

- zet drank en wat versnaperingen op een plaats waar iedereen voorbij kan komen zonder een groep te storen;
- richt de ruimten in waar de aparte werkgroepen kunnen plaatsvinden: zet stoelen en tafels klaar, leg papier en stiften klaar en geef elke ruimte een kleur;
- in de plenaire ruimte zet je genoeg stoelen in een ronde kring zonder tafels. Kleef op elke stoel, op een vrij onzichtbare plaats, een gekleurd bolletje. Eén kleur per groep. Mensen zullen gaan zitten en zo onopgemerkt in verschillende groepen opgedeeld zijn. Je kunt de groepen ook opdelen door bij het binnenkomen de mapjes met de agenda erin afwisselend in verschillende kleuren te geven;
- voorzie genoeg stiften, A5-papertjes en plakband.

3.2.2 Kringessie

Bij het begin van een ‘Open Space’ zit iedereen in een kring. Indien mogelijk doet iemand van het bestuur het welkomstwoordje.

participatiehefboom methodes

- 👁️ **Laat de mandatarissen na het welkomstwoord vertrekken, dit om verschillende redenen. Zo kunnen de deelnemers vrijuit spreken, zijn zij niet geneigd om de mandatarissen zelf aan te spreken en hoeven de mandatarissen ook niet meteen op de vragen in te gaan. Het proces is van belang. Bespreek dat bij voorbaat met de mandatarissen.**

De moderator licht kort het kader van de 'Open Space' toe en besteedt ruime aandacht aan de zeven principes of spelregels. Daarna overloopt de moderator de agenda en nodigt de mensen uit om tijdens de 'Open Space' geregeld voorbij de tafel met hapjes en drank te wandelen.

🔍 *In Ronse voerden de schepen van Lokaal Sociaal Beleid en de voorzitter van het OCMW het welkomstwoord. Ze benadrukten het belang van de participatie en schetsten het ruimere kader waarin deze participatie paste. Omdat alle deelnemers onbevangen zouden kunnen spreken en het volledige proces doorlopen zou kunnen worden, verlieten zij daarna de sessies.*

geperfectioneerde koffie- of theepauze

Alles bij elkaar zorg je voor de sfeer van een georganiseerde koffiepauze. De bedenker van 'Open Space', Harrison Owen, kreeg het idee na een conferentie waar de deelnemers vonden dat het beste onderdeel van de conferentie de koffiepauzes waren geweest. Echt belangrijke onderwerpen werden met veel enthousiasme op deze momenten besproken. Een 'Open Space' is dus een soort geperfectioneerde koffie- of theepauze. Daarin kun je namelijk praten over wat je wil, met wie je wil en zolang het interessant is. Zoniet muis je er van onder en ga je met andere mensen over iets anders praten.

De moderator zorgt ervoor dat de deelnemers zich concentreren en formuleert dan glashelder de doel- en vraagstelling. Daarna bepalen de deelnemers zelf de thema's die ze het belangrijkste vinden, door twee positieve en twee negatieve ervaringen of ideeën omtrent de doel- en vraagstelling op een A5-je te noteren. Positieve ervaringen komen op groene kaartjes, negatieve op rode.

- 👁️ **Het is belangrijk dat de begeleiders beschikbaar zijn voor vragen van de deelnemers en eventuele hulp bij het schrijven.**

🔍 *In Ronse is in de doel- en vraagstelling gepeild naar twee positieve en twee negatieve ervaringen over de toegankelijkheid van de sociale grondrechten. De vraag was: "Vind je dat je in Ronse toegang hebt tot je sociale grondrechten? Schrijf twee positieve en twee negatieve ervaringen neer van jezelf of van mensen die je kent."*

clusterbomen

Als de deelnemers klaar zijn, hangen ze hun kaartjes op aan een paneel of de muur. Elke deelnemer kan bij elkaar kleven wat hij of zij denkt dat bij elkaar hoort. Zo maak je clusterbomen op. Als alle kaartjes eenmaal ophangen, overloop je ze en groepeer je de spontaan ontstane clusters samen met de deelnemers tot een drietal clusterbomen (of meer als je meer mensen en begeleiders hebt). Zijn de clusterbomen gemaakt, dan bepaal je een gemeenschappelijk gekozen naam voor de bomen.

🔍 *In Ronse kregen de bomen namen zoals: 'erbij horen', 'werken' en 'wonen'.*

kleur bekennen

3.2.3 Bespreking in kleinere groepen

Je kent elke clusterboom aan een bepaalde overleg-ruimte toe. De moderator vraagt iedereen om naar het bolletje te kijken op zijn of haar stoel of naar de kleur op zijn of haar mapje en 'kleur te bekennen'. De kleur van het bolletje of mapje stemt overeen met de kleur van de ruimte. Iedereen begeeft zich naar de ruimte met de overeenstemmende kleur. Ze zullen eerst aan het gesprek over de clusterboom in die ruimte deelnemen.

De begeleiders nemen elk de gespreksleiding van één van de besprekingen van de clusterboom voor hun rekening. Het item op de flap wordt daar dan besproken en één iemand neemt in grote lijnen verslag op een andere grote flap of op het tafelpapier. Op een vooraf vastgesteld tijdstip nodig je iedereen uit om een andere groep te kiezen. Iedereen past de zeven principes toe. Dat wil zeggen dat iedereen uit een groep weggaat of een pauze neemt wanneer hij of zij dat wil. De begeleider ziet erop toe dat er dynamiek in de gespreksgroepen aanwezig blijft.

3.2.4 Besluiten en prioriteiten

Op een vastgesteld moment komt iedereen terug naar de kring. De grote flappen met de besluiten hang je op per clusterboom. De begeleiders van de verschillende groepen overlopen per clusterboom de besluiten en de deelnemers bepalen samen welke besluiten prioritair zijn.

 De verschillende doelgroepen besloten dat er veel kansen worden geschapen om erbij te horen in Ronse. Ook gezondheidszorg scoorde goed. Op het gebied van arbeid, huisvesting, onderwijs en gezond leefmilieu was er echter nog heel wat werk aan de winkel. De doelgroepen formuleerden ook voorstellen zoals: 'goedkope flats maken in leegstaande woningen.'

Enkele voorbeelden:

- *Het vrijetijdsaanbod in Ronse is goed en betaalbaar, behalve een lidmaatschap van een sportclub. Bepaalde ziekenfondsen en het participatiefonds van het OCMW komen hier wel in tussen als je het vraagt. Maar we vragen ons af of het OCMW moet tussenkomen in lidgelden van clubs als die hun geld uitgeven aan spelers uit de eerste ploeg. Kunnen die ploegen dan zelf het inschrijvingsgeld niet lager maken?*
- *Er is geen werk in Ronse, niet voor oud en niet voor jong. Bovendien eist men te veel diploma's en talenkennis. Is het niet mogelijk om mensen meer aan te moedigen om te werken en arbeidsgerichte opleidingen te volgen en om bijvoorbeeld een ambachtszone te creëren?*

Participatiehefboom methodes

- *Op het vlak van onderwijs besteedt men geen aandacht om kinderen meer bij te brengen over migratie. Onze kinderen zijn trouwens geen migranten meer en zouden als zodanig niet meer behandeld mogen worden. Wij dromen van een gedragscode waarin racisme wordt aangepakt bij de wortels. Religie en onderwijs zouden wij ook liever gescheiden zien.*
- *De vuilniszakken worden te weinig opgehaald. Zeker in de zomer is één keer per week nodig! Voor het grofvuil moeten de mensen beter ingelicht worden met een eenvoudige kalender. En het containerpark moet gratis, anders krijgen we te veel last van sluikstorten.*

Om verdere participatie te bepalen, kun je de gekozen prioriteiten op sandwichborden schrijven. Iedereen stapt dan in de kring rond met de prioriteit waar hij of zij extra aan wil werken op zijn of haar sandwichbord. Zij die daar een bijdrage aan willen leveren, schrijven hun contactgegevens op de voorflap, wie bedenkingen heeft, schrijft ze op de achterflap.

3.2.5 Slot

Op het einde geeft de moderator duidelijk mee wat de volgende stappen zijn en wat er met het materiaal zal gebeuren. De moderator nodigt alle deelnemers uit om hun contactgegevens door te geven voor opvolging en om nog even na te kaarten.

3.2.6 Verwerking

Nu is het moment aangebroken om alle resultaten te bundelen en in een rapport te gieten.

*verwerkings-
instrument*

Als er verschillende 'Open Spaces' plaatsvinden met dezelfde doel- en vraagstelling, is het aangewezen om vooraf een verwerkingsinstrument te ontwikkelen.

Zo kunnen de resultaten ingegeven worden en op verschillende manieren geselecteerd worden, bijvoorbeeld op doelgroep, beleidsdomein of grondrecht.

Aan de hand van de grondrechtenbenadering bepaalde elke groep in Ronse welke thema's en problemen hij prioritair vond in het lokaal sociaal beleid. De moderatoren voerden de resultaten in in een gemeenschappelijk bestand dat interactief toegankelijk was en verwerkten ze ook in een rapport dat zowel per grondrecht als per doelgroep besluiten formuleerde.

interactieve dialoog 3.2.7 Communicatie met het lokale bestuur

Om de resultaten niet alleen aan het papier toe te vertrouwen, maar ook een concrete vertaalslag te slaan, is het aangewezen om kort na de laatste

sessie een interactief moment met de oplossingsactoren te hebben. Tijdens deze interactieve dialoog stel je de resultaten voor. Je legt samen vast welke beleidsvertaling de resultaten zullen krijgen en bepaalt eventueel het verdere verloop van het participatieproces.

 Via een interactieve dialoogwandeling langs de ankerplaatsen van de drie trekkers stelden de verschillende doelgroepen de besluiten uit de groepen aan het lokale bestuur en de pers voor. De eindhalte van de dialoogwandeling was het stadhuis. Daar onthaalden de burgemeester en schepenen de bontgekleurde groep. In ruil voor het ondertekenen van de bon 'Ik heb je stem gehoord', namen ze het rapport officieel in ontvangst. Ze onderstreepten het belang van dit participatieproces. Het is zowel de vrucht van jarenlange inspanningen van derde actoren, doelgroepen en bestuur als een belangrijke stap in het participatief lokaal beleid. Het lokale bestuur engageerde zich om de resultaten op te nemen in het participatieplan van het Plan van Aanpak Lokaal Sociaal Beleid. Dat participatieplan schetst de participatietoekomst van het lokaal sociaal beleid de volgende jaren. Daar mocht dan ook een glaasje op gedronken worden!

3.3 VARIATIES

Variëren is eigen aan de methodiek. Hij is toepasbaar met een onbeperkt aantal deelnemers. De deelnemers bepalen door de zeven principes de sfeer. Aangezien je werkt op basis van de input van de deelnemers, werk je automatisch in het tempo en volgens de thema's van de doelgroep. Het komt er dus op aan om een goede moderator te hebben die de principes toepast en de groep flexibel kan laten werken, ongeacht de samenstelling ervan.

3.4 BELEIDSFASE

'Open Space' kun je in alle beleidsfasen toepassen. 'Open Space' draagt namelijk bij tot het analyseren van problemen, verkennen van nieuwe vraagstukken en mogelijkheden, aansturen van veranderingsprocessen, versterken van onderling vertrouwen, bevorderen van zelfsturing, verbeteren van communicatie, creëren van een draagvlak, bevorderen van een sterke gemeenschapszin, ontwikkelen van respect voor elkaars mening, stimuleren van creativiteit en innovatie en verankeren van nieuwe processen en procedures.

 In Ronse zijn de 'Open Spaces' in de beleidsvoorbereidingsfase van het Lokaal Sociaal Beleid toegepast. De doelgroep bepaalde de agenda mee, alsook de prioriteiten in het participatieplan van het Plan van Aanpak Lokaal Sociaal Beleid.

Participatiehefboom methodes

4 OOGWENK

- Voorzie drank en versnaperingen op een plaats waar iedereen voorbij kan komen zonder een groep te storen
- Voorzie minstens drie ruimten waar je in kunt werken
- Heb oog voor mensen die niet kunnen schrijven: zorg dat zij geholpen worden
- Hoe lang de sessie ook duurt, kom tot heldere, gedragen resultaten
- Geef mee wanneer en hoe een vervolg verwacht mag worden. Aangezien de deelnemers aangemoedigd worden tot actie, gebeurt het vervolg best niet te lang daarna.

5 LEESVOER

www.openspaceworld.com

Rommel S. & Keygnaert I (2005) De volgende stap..., Eindrapport Pilotproject Participatie van groepen met minder behartigde belangen aan het Lokaal Sociaal Beleid in Ronse. (www.vlaanderen.be/lokaalsociaalbeleid/participatie)

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					12 TOT 50+	2.30 UUR TOT 1 DAG PER SESSIE

Middelen: een hoofdmoderator, per werkgroepje één begeleider, een aantal tafels, een grote zaal en een kleine zaal of hoek en tafel per thema, een muur, (gekleurd) papier en stift voor iedere deelnemer, gekleurde bolletjes, flip-over per thematafel, sandwichborden, tafel met drank en hapjes.

1 DORP INZICHT

Een instrument voor bewoners om de leefbaarheid op het platteland te bevragen bij hun medebewoners.

2 DEFINITIE

Vlaamse versie van de Engelse methode 'Village Appraisals'

Dorp inZicht is de Vlaamse versie van de Engelse methode 'Village Appraisals'. In de voorbije decennia is die al honderden keren met succes uitgevoerd in Engeland en Wales.

De methode biedt geëngageerde bewoners een instrument om, met of zonder hulp van buitenaf, te onderzoeken hoe medebewoners de leefbaarheid van hun dorp beleven. Dat levert een beeld op van de noden en behoeften van alle dorpsbewoners. Dorp inZicht is een onderzoeksmethode, geen doel op zich. De werkwijze heeft een grote mobiliserende kracht, doordat vertegenwoordigers van de bevolking zelf het onderzoek doen en nagenoeg alle inwoners van een dorpskern bevragen. Ze laat bewoners toe om doordachte plannen te ontwikkelen en geeft stof om gerichte acties op te zetten ten bate van de leefbaarheid van het dorp. 'Er samen werk van maken' is de kernboodschap.

3 DORP INZICHT STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

bewoners van een plattelandskern

Dorp inZicht is een instrument in handen van bewoners van een plattelandskern. Het is niet bedoeld als middel tot beleidsvoorbereiding onder regie van het lokale bestuur. Het lokale bestuur speelt evenwel een belangrijke rol bij de initiatiefname, de ondersteuning en niet het minst bij de realisatie van gewenste veranderingen.

De methode vereist de langdurige inzet van een vrijwilligerskern en meestal de steun van een externe begeleider. Een initiatiefgroep bestaat uit een tiental actieve bewoners en zorgt voor de planning en organisatie van de verschillende stappen van het onderzoek. Om heel het traject te doorlopen, komen de groepsleden een tiental keren bij elkaar in de loop van een jaar.

initiatiefgroep

De samenstelling van de initiatiefgroep moet met de grootste zorg gebeuren. Zijn leden zijn de drijvende kracht achter het initiatief en beslissen over de onderzoeksaanpak. Bij de samenstelling hou je het best rekening met twee belangrijke richtlijnen. Op de eerste plaats is het aangeraden dat de initiatiefgroep de diversiteit in een dorp weerspiegelt, dus zowel mannen als vrouwen, gevestigde en nieuwe bewoners, diverse leeftijden en economische achtergronden. Ten tweede moeten de leden over de nodige capaciteiten beschikken om een onderzoek uit te voeren. Ze moeten bijvoorbeeld met de computer overweg kunnen, goed kunnen organiseren, materiaal kunnen samenvatten en presenteren.

Naast de initiatiefgroep krijgen andere vrijwilligers kansen om hun steentje bij te dragen tot de bevraging. Dat kan bijvoorbeeld bij de verspreiding, verzameling en verwerking van de enquêtes of bij activiteiten om de resultaten bekend te maken. Dorp inZicht wil zoveel mogelijk burgers mobiliseren bij de uitvoering van het onderzoek.

Participatiehefboom methodes

Bij de toepassing van Dorp inZicht biedt het softwarepakket uitstekende diensten. Het is toegankelijk via een inlogprocedure op de website van Dorp inZicht. Daarvoor moet je evenwel beschikken over één of meerdere computers met snelle internetverbinding (zoals ADSL of kabel). Het softwarepakket is gebruiksvriendelijk. Iedereen die enigszins vertrouwd is met internet kan ermee overweg. Voor de verwerking van het materiaal zoek je iemand met gevorderde computerervaring.

3.2 VERLOOP

De methode bestaat uit een leidraad die de stappen van het onderzoek nauwkeurig beschrijft. De initiatiefnemers krijgen twee belangrijke hulpmiddelen aangereikt. De eerste is een vragenset van meer dan 300 vragen, gegroepeerd volgens een reeks levensdomeinen rond leefbaarheid op het platteland. Daaruit kunnen de initiatiefnemers een vragenlijst op maat samenstellen. De tweede is een relatief toegankelijk softwarepakket dat hulp biedt bij de verschillende stappen van het onderzoek. Bedoeling is dat alle huishoudens in de dorpskern de vragenlijst invullen. Vrijwilligers verwerken de enquêtes en vatten de resultaten samen in een rapport. Ten slotte volgt de presentatie van de krachtlijnen aan de dorpsgemeenschap.

*een vragenset
en softwarepakket*

3.2.1 Voorbereidingsfase

3.2.1.1 Steun verwerven

Iedereen kan het initiatief nemen om een Dorp inZicht te organiseren. Sleutelfiguren van een dorp kunnen het voortouw nemen. We denken daarbij aan de leden van een dorpsraad, een plattelandsorganisatie zoals de KVLV of een lokale vereniging. Ook het gemeentebestuur kan een dorpsonderzoek stimuleren. Belangrijk hierbij is dat de bewoners het initiatief in handen houden. Ten slotte kan ook een externe organisatie het voortouw nemen, zoals bijvoorbeeld een opbouwwerkorganisatie.

initiatiefnemen

De eerste stappen bestaan erin bij de lokale dorpsgemeenschap de nodige steun en medewerking te verkrijgen voor het onderzoek. Een cruciale stap is het samenstellen van een initiatiefgroep. Als initiatiefnemer ga je op zoek naar een tiental vrijwilligers die mee aan de kar willen trekken.

 In Staden kregen alle bewoners een uitnodigende brief. Een dertigtal bewoners reageerde, waaronder twaalf als kandidaat-lid voor de initiatiefgroep. Uiteindelijk bestond de initiatiefgroep uit negen leden, zowel mannen als vrouwen, gepensioneerden, huisvrouwen en jonge werkenden.

Het lokale bestuur kan er principieel mee instemmen om in de mate van het mogelijke voorstellen die vanuit Dorp inZicht naar voor komen mee te helpen realiseren. Dat biedt de garantie dat het onderzoek geen vrijblijvende oefening wordt.

 Bij de uitvoering van het Dorp inZicht-onderzoek kan het lokale bestuur praktische en logistieke steun bieden. Het lokale bestuur kan bijvoorbeeld logistieke steun bieden door het softwarepakket aan te kopen, een lokaal te verstrekken, de vragenlijsten te kopiëren of door toegang te geven tot databestanden.

 In Staden, een landelijke kern van 500 inwoners buiten de dorpskom, werd een overeenkomst gesloten tussen het gemeentebestuur en Samenlevingsopbouw Roeselare-Tielt om een bevraging te doen in landelijk Staden.

3.2.1.2 Het onderzoek plannen

keuze van de doelstellingen

Een van de meest cruciale stappen vormt de weloverwogen keuze van de doelstellingen. Waar sturen we als initiatiefgroep op aan en welke accenten leggen we? Zijn we benieuwd hoe inwoners de globale situatie van het dorp beleven of willen we een blauwdruk maken van toekomstgerichte ontwikkelingen en ingrepen die het dorp aangenamer kunnen maken? Willen we enkele pijnpunten of leemtes in het dorp nader analyseren en daarvoor oplossingen bedenken?

Als je de oriëntatie van het onderzoek eenmaal besproken hebt, komen enkele praktische beslommingen aan bod. Om te beginnen maak je een tijdslijn waarbij je de looptijd van de verschillende stappen inschat. Vervolgens moet je de vereiste tijdsinvestering en taakverdeling van de vrijwilligers bij de realisatie van het onderzoek bespreken met de initiatiefgroep. Ten slotte komt het kostenplaatje om de hoek kijken. Welk budget hebben we nodig en waar kunnen we financiële steun vinden? Daarvoor kun je alvast aankloppen bij het lokale bestuur.

 De leden van de initiatiefgroep moeten niet alle taken op zich nemen. Dorp inZicht biedt de kans om ook andere vrijwilligers voor allerlei taken in te schakelen, zoals reclame maken, verspreiden en ophalen van de enquêtes en de verwerking van de formulieren met de computer. Hou er rekening mee dat een Dorp inZicht gemiddeld tien tot twaalf maanden duurt. Het kostenplaatje voor een bevraging van 500 gezinnen bedraagt al gauw 1000 euro.

3.2.1.3 De bevraging op de rails zetten

Vanaf nu kun je het softwareprogramma gebruiken. Je eerste stap is een project aanmaken.

Dorp inZicht bevat een vragenset van meer dan 300 vragen. Die snijden alle mogelijke thema's aan die relevant kunnen zijn voor een lokale gemeenschap, zoals demografie, tewerkstelling, huisvesting en ruimtelijke ordening, lokale dienstverlening, veiligheid, verenigingsleven, vrijetijds-mogelijkheden, milieu, mobiliteit en verkeer.

Naargelang van de bedoeling van de initiatiefgroep kun je een beperkter of een ruimer aantal onderwerpen uitkiezen. Als je concrete knelpunten wil bevragen, zoals het verdwijnen van de dorpschool of een onveilige verkeerssituatie, kan een beperkte keuze van onderwerpen volstaan. Als je de globale leefbaarheid wil bevragen bij de bewoners, dan kies je beter voor een ruim gamma aan thema's. De trekkersgroep maakt een gezamenlijke keuze van topics vanuit het vooropgestelde doel en vanuit hun voor-

Participatiehefboom methodes

kennis/aanvoelen van noden en verzuchtingen in het dorp. Ook kun je vooraf peilen naar de belangrijke onderwerpen bij dorpsorganisaties, sleutelfiguren of zelfs bij bewoners op een dorpsbijeenkomst. Het softwarepakket biedt daarvoor een handig hulpinstrument onder de vorm van een zogenaamd 'metaplan'. Na de keuze kun je de geselecteerde thema's wat stofferen met meningen en voorvallen via een gesprek in de initiatiefgroep.

 Deze fase kun je beschouwen als een vormingsproces onder de leden van de initiatiefgroep. Je zoekt bepaalde gegevens op, voert gesprekken met sleutelfiguren en bekijkt samen de sterktes en zwaktes van het dorp. Je wikt en weegt welke onderwerpen je zult bevragen en wat je allemaal wil weten.

leefbaarheids- thema's

Het moment is nu aangebroken om de vragenlijst samen te stellen. Daarvoor kun je plukken uit een lijst van meer dan 300 vragen, netjes ingedeeld volgens leefbaarheidsthema's. De initiatiefgroep kan eventueel de voorgestelde vragen herformuleren of aanpassen aan de dorpsituatie.

In de vragenreeks zitten enkele domeinen die een representatief lid van het gezin, meestal het gezinshoofd, moet invullen. Het gros van de vragen kun je gebruiken voor een individuele enquête bij elk lid van een huishouden ouder dan elf jaar.

Voorbeelden van vragen

- - *Als je geen cursussen of activiteiten volgt – wat is daarvan de reden?*
Redenen: te duur, geen interesse, geen tijd enzovoort
(thema 'vrije tijd en verenigingsleven' – type 'meerkeuzevraag-meerdere antwoorden').
- *Wat kan er volgens jou gedaan worden om het contact tussen de burens te verbeteren?*
(thema 'sociaal leefklimaat' – type 'open vraag').
- *Is (zwerf)afval een probleem in je dorp?*
(thema 'landschappen en milieu' – type 'meerkeuzevraag – één antwoord').
- *Vind je dat de verkozen politici zich voldoende bewust zijn van de problemen en gevoelens in je dorp?*
Mogelijke antwoorden: volledig, enigszins, niet bewust
(thema 'lokaal bestuur' – type: gecodeerde vraag).
- *Wat is je mening over de dienstverlening van de volgende bedrijven: watervoorziening, kabeldistributie, vuilnisdienst, elektriciteitsnet?*
Mogelijke antwoorden: van goed tot slecht
(thema 'openbare voorzieningen' – type 'gecodeerde vraag').

huiswerk

De bedoeling is dus dat de initiatiefgroep de vragenlijst samenstelt. Daarvoor kun je bijvoorbeeld de geselecteerde thema's verdelen over de leden van de kerngroep. Elk lid moet als huiswerk bij een bepaald thema een aantal relevante vragen kiezen. De resultaten van het huiswerk leg je samen en je bespreekt de keuzes.

De methode Dorp inZicht bevat een softwarepakket dat je helpt om de verschillende stappen van het onderzoek met de computer uit te voeren. Het bevat onder meer een vragenreeks waar je vragen

uit kunt kiezen, die je daarna kunt bewerken en in volgorde plaatsen. Desnoods kun je zelf nog een 15-tal eigen vragen formuleren die niet in de vragenreeks zitten. Het computerprogramma bevat een onderdeel dat hulp biedt bij het evenwichtig samenstellen van de vragenlijst. De initiatiefgroep geeft aan hoe belangrijk elk gekozen thema is en de computer geeft een suggestie voor het aantal vragen per thema. De definitieve vragenlijst sla je op en werk je uit in een tekstverwerkingsprogramma.

een ontwerp- vragenlijst

Nadat alle geselecteerde vragen de revue zijn gepasseerd, beschik je over een ontwerp-vragenlijst. In een tweede beweging onderwerp je de verzameling van vragen nog eens aan een kritisch onderzoek. Passen de vragen bij het gestelde doel en sluiten ze aan bij het verkennende vooronderzoek? Zullen de antwoorden op de gekozen vragen de informatie opleveren die we wensen en waar we mee voort kunnen?

- **Voor een doorsnee vragenlijst ga je uit van maximaal 60 tot 70 vragen. Langere vragenlijsten gaan het petje van de bewoners te boven en vragen te veel tijd om in te vullen. De vragenlijst bestaat uit vraagtypes die gemakkelijker of moeilijker zijn. Het gemakkelijkste type is een ja/nee-vraag, het moeilijkste is een open vraag: 'Wat denk je van...?' Zorg ervoor dat de vragenlijst niet te zwaar wordt, dus kies veel gemakkelijke vragen en beperk de moeilijke. Leg zo nodig de vragenlijst voor aan een testgroepje. Blijf kritisch voor de gekozen vragen: is elke vraag nodig en geschikt om een antwoord te krijgen op de vragen die de initiatiefgroep zich stelt?**

De definitieve vragenlijst sla je op computer op. Via transport naar een tekstverwerkingsprogramma kun je hem mooi uitwerken. Het is aangeraden om de vragenlijst te voorzien van de nodige instructies en eventueel van een begeleidende brief. Bij de vragenlijst kun je ook een gekleurd blad stoppen waarop vrijwilligers kunnen intekenen. Dan kun je de vragenlijst kopiëren op het gewenste aantal.

3.2.2 Uitvoeringsfase

3.2.2.1 De vragenlijst verspreiden en ophalen

een mengelmoes van communicatie- kanalen

Een korte tijd voor de bevraging lanceer je Dorp inZicht met een mengelmoes van communicatiekanalen in de dorpsgemeenschap.

Voor de bekendmaking kun je gebruik maken van lokale kranten, het gemeentelijk informatieblad, lokale radio en tv, contacten met verenigingen en via hun ledenbladen, affiches en folders, contacten met scholen en oudercomités, strooibiljetten op centrale plaatsen, open informatiebijeenkomsten.

- **Maak gebruik van de campagne om een oproep te doen voor vrijwilligers die vragenlijsten willen verspreiden, ophalen en verwerken.**

 In Staden stuurde het gemeentebestuur alle bewoners een brief met opzet en verloop van de bevraging. Die brief werd uitvergroet en de leden van de initiatiefgroep hingen hem voor hun raam. Ook de melkboer plakte een uitvergroete brief op zijn dienstwagen. Postbodes, de wijkagent en ziekenzorg

Participatiehefboom methodes

🔍 kregen informatie om op vragen van bewoners in te gaan. Er verscheen een artikel in 'Info-Staden', het gemeentelijk informatieblad.

🔍 In een aantal Meetjeslandse toepassingen is Dorp inZicht aangekondigd via raamaffiches en foldertjes die voor de aanvang van de bevraging waren uitgedeeld.

verspreiding en ophaling staan de vrijwilligers in

De vragenlijst bezorg je aan alle inwoners van de plattelandskern ouder dan 11 jaar. Voor de verspreiding en ophaling staan de vrijwilligers in. Ieder krijgt een overzicht mee van zijn sector, de periodes voor verspreiding en ophaling en een invulformulier met bezochte adressen, wijze van verspreiding en reacties.

👁️ **Druk de vragenlijst netjes af, voeg instructies toe en steek de brief in een opvallende omslag. Bij de vragenlijst zit een gekleurd blad, waarop vrijwilligers zich kunnen aanmelden. Laat de vrijwilligers de vragenlijsten zoveel mogelijk persoonlijk afgeven. Ervaring wijst uit dat je zo veruit de grootste respons krijgt. Geef desnoods bijkomende uitleg en hulp bij de invulling. Benadruk dat de bevraging anoniem is.**

Eén tot twee weken later haal je de vragenlijsten weer op. Desnoods bellen de vrijwilligers meermaals aan bij de mensen die niet thuis waren. Als het niet anders kan, kunnen inwoners de formulieren deponeren in brievenbussen of urnen op centrale plaatsen of terugsturen in een bijgevoegde omslag. Het gekleurde 'doe-blad' wordt apart verzameld of kan teruggestuurd worden in een blanco omslag.

🔍 In drie dorpen uit het Meetjesland (Oostwinkel, Poeke en Vinderhout) werden de vragenlijsten door vrijwilligers rondgedeeld en weer opgehaald. Dat resulteerde in een respons van zowat 75%. In Boekhout en Donk werden de vragenlijsten met de post verspreid en vervolgens door vrijwilligers opgehaald (Donk) of gedeponerd in een 20-tal brievenbussen verspreid over het dorp (in winkels, banken en dergelijke); de respons bleef daar beperkt tot ongeveer 30%.

3.2.2.2 Gegevens invoeren en analyseren

aanbevelingen en maatregelen

Als ze de vragenlijsten hebben opgehaald kunnen enkele vrijwilligers starten met het invoeren van de gegevens. Ook voor die stap blijkt het softwarepakket een handig instrument. Je kunt de gegevens inbrengen en analyseren en je kunt verbanden tussen bepaalde antwoorden onderzoeken. Bovendien kun je de onderzoeksresultaten aantrekkelijk formuleren in tabellen. De meest delicate stap bestaat erin om op basis van het materiaal besluiten te trekken en zo mogelijk om te zetten

in aanbevelingen en maatregelen. Die laatste stappen gebeuren steeds binnen de initiatiefgroep. Het eindresultaat is een onderzoeksrapport met resultaten, conclusies en aanbevelingen.

 Voor de verwerking heb je een snelle internetverbinding nodig.

Vrijwilligers met een basiskennis van de computer kunnen de gegevens inbrengen op meerdere computers tegelijk. De registratie van één formulier duurt gemiddeld vijftien minuten. Een coördinator zorgt ervoor dat alle formulieren een code krijgen en verdeeld worden over de vrijwilligers. Hij controleert of de gegevens correct zijn ingevoerd. Al het werk van de vrijwilligers breng je samen in een gegevensbestand. De verwerking gebeurt door de coördinator. Dat is iemand die overweg kan met de mogelijkheden van het softwarepakket. Het levert per vraag één overzichtstabel, maar kan ook de combinatie van vragen aan. Het is aan te raden om heel goed af te spreken met de initiatiefgroep welke verbanden ze zeker moeten bekijken. Anders zit je met een overvloed aan informatie waar je niets mee kunt aanvangen.

 In Boekhoute heeft een lid van de initiatiefgroep dat erg bedreven is met de computer, de vragenlijsten verwerkt. Hij heeft eveneens het rapport opgemaakt en gelay-out. In andere Meetjeslandse dorpen hebben verscheidene inwoners de vragenlijsten ingevoerd en hebben enkele leden van de initiatiefgroep – samen met een opbouwwerker – het rapport opgemaakt.

informer
eren over de
resultaten

3.2.3 Nazorgfase: van onderzoek naar actie

De initiatiefgroep kan nu de lokale gemeenschap informeren over de resultaten van Dorp inZicht en op de hoogte brengen van de aanbevelingen tot actie. De bekendmaking kan via verschillende kanalen gebeuren. Een eerste mogelijkheid is dat je een beknopte, toegankelijke weergave van de resultaten aan alle huishoudens in het dorp bezorgt. Daarnaast kan een tentoonstelling heel het dorp aanspreken. Zo'n middel laat je toe om met foto's en panelen een levendig beeld te schetsen van het onderzoek. Een derde mogelijkheid is de organisatie van een dorpsvergadering waarop je de resultaten en besluiten voorstelt.

 In Staden werden de resultaten bekendgemaakt op een receptie voor het ruime publiek. Reacties werden genoteerd of konden via een briefkaart gemeld worden. Alle bewoners kregen een samenvatting van de resultaten. Wat later vond er een bewonersvergadering plaats. Daar bleek dat bewoners vooral nood hadden aan informatie over uiteenlopende thema's. Het gemeentebestuur organiseerde dus een informatievergadering over de politiehervorming, de dienstverlening en wonen op het platteland. Een persconferentie sloot Dorp inZicht in Staden af.

Participatiehefboom methodes

thematische werkgroepen

Bij de rapportering van de resultaten is het belangrijk om mensen en verenigingen te mobiliseren om aan de slag te gaan met de voorgestelde oplossingen. Het gaat daarbij zowel over oplossingen die bewoners op eigen kracht kunnen uitvoeren als over maatregelen waarbij de hulp van externe instanties en van het beleid nodig is. Een gedetailleerd rapport van de onderzoekresultaten kan nuttig zijn om het lokale bestuur en allerlei instanties aan te spreken voor medewerking aan realisaties.

Om de overgang van onderzoek naar actie te stimuleren kunnen rond bepaalde prioriteiten thematische werkgroepen aan de slag gaan, zoals een werkgroep jeugd, verkeer of kinderopvang. Zij kunnen rond concrete topics een actieplan opstellen en realiseren.

 In Donk ontstond uit de initiatiefgroep een jongerengroep (15 tot 25 jaar) die nu al enkele jaren activiteiten organiseert voor kinderen en jongeren en die een plan voor de heraanleg van het speelplein heeft opgemaakt; het heraangelegde speelplein werd geopend in de zomer van 2004.

Poeke, een dorpje van nauwelijks 500 inwoners, heeft een nieuw speelplein. Gemeentebestuur en initiatiefgroep maakten samen het plan en zochten naar financiële middelen (gemeentelijke financiering, sponsoring, Buitengewone Buurt).

Boekhoute heeft na Dorp inZicht een dorps huis gekregen. Het opende zijn deuren in juli 2003.

4 OOGWENK

- **Om Dorp inZicht te kunnen uitvoeren, zijn volgende zaken onontbeerlijk:**
- • een verzamelbox: alle nodige materiaal in een stevige verzamelbox. Hij bevat een methodische handleiding en een vragenreeks met meer dan 300 vragen;
- • een softwarepakket: als je een Dorp inZicht-pakket (actuele prijs: 75 euro) aanschaft, krijg je naast de verzamelbox ook toegang tot het softwarepakket. Samenlevingsopbouw Vlaanderen verleent de koper een licentie voor één toepassing in een omschreven plattelandskern. Met een gebruikersnaam en paswoord kun je inloggen op het softwarepakket via de website www.dorpinzicht.be.

Voorlopig geeft de methode nog geen concrete procedure voor de stapsgewijze realisatie van gekozen verbeteringen, maar daar wordt wel aan gewerkt.

5 LEESVOER

- o ‘Village Appraisals’ is in Engeland ontwikkeld door de Countryside en Research Unit of the University of Gloucestershire (CCRU). De intellectuele eigendom en het copyright van de methode berust bij het CCRU: www.glos.ac.uk/schools/ccru.
- o Samenlevingsopbouw Vlaanderen (VIBOSO) heeft de rechten voor de Vlaamse versie van Village Appraisals: www.samenlevingsopbouw.be.
- o Op de site www.dorpinzicht.be vind je alle basisinformatie en kun je de verzamelbox en het softwarepakket bestellen.
- o In Nederland is een gelijkaardig pakket ontwikkeld onder de naam ‘Dorpswaardering’. Toepassing daarvan is in Vlaanderen echter niet mogelijk, omdat Nederland geen licenties mag verlenen voor Vlaanderen: www.opbouwwerk.nl en www.plattelandshuis.nl.

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
      	 		 		150 TOT 3000	MINI-MAAL 1 JAAR

Middelen: Dorp inZicht-pakket, externe begeleider, 10 vrijwilligers voor initiatiefgroep, vrijwilligers voor onderzoekstaken, computerkennis (basis), computer(s) met snelle internetverbinding, printer(s), enquêtemateriaal, promotiemateriaal.

Participatiehefboom methodes

1 BUURTBUDGETTEN

Een financieel instrument om bewonersinitiatieven, buurtbeheer en sociale cohesie te stimuleren.

2 DEFINITIE

Wanneer bewonersgroepen nadenken over hun buurt groeien veel ideeën. Het is niet altijd eenvoudig om die ideeën met reguliere middelen te financieren: tussen droom en werkelijkheid ligt doorgaans een lange bestuurlijke weg. De realisatie van grote ingrepen vraagt tijd en levert dus niet meteen een zichtbaar resultaat op. Ook de uitvoering van kleinere ingrepen blijven soms steken in het administratief procedureel web. Om op korte termijn zichtbare veranderingen te brengen in een buurt is een buurtbudget het uitgelezen antwoord. Het vermindert de machtsongelijkheid tussen buurten en verhoogt de efficiëntie en effectiviteit van het beleidsproces. Bovenal zijn buurtbudgetten een stimulans voor de zelfontplooiing en het opnemen van verantwoordelijkheid van buurtbewoners over hun buurt. Dit budget is per buurt of wijk begroot. Wanneer er consensus is over een bepaalde uitvoering is het geld meteen beschikbaar. Bovendien kan het een opstap naar buurtbeheer betekenen.

3 BUURTBUDGETTEN STAP VOOR STAP.

3.1 SPELREGELS

*interactief
buurtgericht beleid*

Werken met buurtbudgetten is een stimulans voor een interactief buurtgericht beleid. Het is een creatieve manier om diverse bewoners, ambtenaren en bestuur samen te laten nadenken en werken aan een aangenamere buurt. Een dialoog tussen bewoners en beleid opstarten is om verschillende redenen niet altijd eenvoudig. De concrete insteek van de buurtbudgetten maakt dit makkelijker en dit schept de randvoorwaarden om rond andere thema's de dialoog aan te gaan.

Buurtbudgetten beogen de efficiëntie en effectiviteit van een beleidsproces te verhogen. Maar wanneer een lokaal bestuur kiest voor een buurtgerichte aanpak is daarom het stedelijke administratief apparaat nog niet aangepast. Daarom kan zeker in de beginfase veel afhangen van de goede wil van enkele ambtenaren. Het spoedig kunnen hervormen van de stedelijke administratie is dus een must.

referentiekader

Zelfontplooiing van de bewonersgroepen en de verhoging van de medeverantwoordelijkheid van buurtbewoners over hun buurt of wijk staan centraal in Buurtbudgetten. Activerend aan de slag gaan met buurtbewoners is geen sinecure maar broodnodig voor het welslagen van buurtbudgetten. Voorzie hiervoor een opbouwwerker die van aanpakken weet.

Werken met buurtbudgetten doe je vanuit een bepaald referentiekader. Dit referentiekader geeft aan welke doelstellingen je met buurtbudgetten beoogt te realiseren. Daarnaast legt het ook de spelregels in een reglement vast. Bepaal in dit referentiekader ook met welke soort budgetten je aan de slag kan. Zijn dit reguliere middelen of opteer je voor vaste of flexibele budgetten?

 Bij het starten met buurtbudgetten kan men de neiging hebben om het reglement te overladen met allerlei bepalingen. Het spreekt voor zich dat het geld goed moet besteed worden maar teveel procedurele bepalingen beperken de noodzakelijke experimenteerruimte. Bewoners, bestuur en opbouwwerk moeten creatief kunnen omspringen met de methode om ze een passende vorm te geven.

Werken met buurtbudgetten is een sociale manier om mensen te betrekken bij de ontwikkeling van hun buurt. Het heeft als doel de machtsongelijkheid te verminderen. Een foute interpretatie ervan kan leiden tot een asociaal systeem en ongelijkheid tussen buurt versterken. Dit kan bijvoorbeeld wanneer de lokale overheid aan iedere buurt, rijk of verpauperd, een vast budget geeft en zich verder tot haar zuiver wettelijke opdracht beperkt. Dit zou betekenen dat een rijkere buurt via eigen middelen bijvoorbeeld een omheind park kan laten aanleggen terwijl een aandachtsbuurt zich tevreden mag stellen als er een voetpad goed ligt.

 Omdat het eerste SIF-beleidsplan, 1997-1999, een positieve motor van buurtontwikkeling blijkt, maar op korte termijn weinig zichtbare resultaten oplevert, besluit het stadsbestuur van Ronse om jaarlijks per aandachtsbuurt een vast budget van € 5000 te begroten in het tweede SIF-beleidsplan 2000-2002. Op vraag van het stadsbestuur, denkt de bewonersgroep van de Marijve-Ninovebuurt de procedure voor buurtbudgetprojecten uit. Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen begeleidt dit proces en ondersteunt de bewonersgroep. Tijdens dit proces stuit de bewonersgroep op een pak vragen waar het antwoord niet voor het rapen ligt. Wie kan projecten indienen? Wie keurt ze goed? Wie beheert het geld? Hoe verlopen de contacten met het stadsbestuur? Welke projecten komen in aanmerking? ...

 Vooral die laatste vraag zorgt voor discussie. Bij de bewoners leeft decennialang al het idee dat de inspiratie en oplossing voor alle problemen van de stad moeten komen. Bewoners zijn hoogstens de vragende partij. De eerste ideeën van de bewoners gaan in de richting van socio-culturele activiteiten. Een aangenamer straatbeeld, dat vinden ze ook belangrijk, maar 'dat moet de stad toch doen!' Met voorbeelden uit binnen- en buitenlandse steden en via discussie is duidelijk geworden dat ook buurtbewoners een rol kunnen spelen in het beheer van het openbaar domein, samen met de stad. Uiteindelijk komen bewoners in overleg met het stadsbestuur, tot een sterke procedure waarin zowel plaats is voor socio-culturele projecten als voor projecten in het openbaar domein. De procedure is ruim gedragen: zowel de bewonersgroep als de gemeenteraad keuren ze goed. Wat oorspronkelijk als begrotingstechnische operatie startte, is geëvolueerd tot een inspraakmiddel.

3.2. VERLOOP

3 fasen

Zodra je het referentiekader rond buurtbudgetten hebt vastgelegd, verloopt een buurtbudgetproject in 3 fasen. Eerst doet een bewonersgroep verschillende voorstellen, daarna werkt een werkgroep het gemeenschappelijk gekozen voorstel concreet uit. De bewonersgroep legt dit voorstel dan aan het College van burgemeester en schepenen en de gemeenteraad ter officiële goedkeuring voor. Tenslotte voeren bewoners, ambtenaren en de opbouwwerker het project concreet uit.

Participatiehefboom methodes

haalbaarheid

bewoners dit samen met de opbouwwerker uit. Het opbouwwerk zorgt hiervoor concrete ondersteuning en streeft naar vernieuwende en experimentele projecten die passen binnen een ruimer participatief beleidskader.

In overleg met het stadsbestuur en ambtenaren toetsen ze de technische en financiële haalbaarheid. Daarnaast bekijken ze ook op welke manieren ze een ruime groep bewoners bij het project kunnen betrekken. Dit alles komt in een projectvoorstel en gaat terug naar de bewonersgroep die definitief groen licht heeft voor het project.

👁 Creëer voor de verschillende doelgroepen in de buurt ook diverse instapmogelijkheden. Dit kan je doen door projecten doe- en denkgericht, intercultureel of intergenerationeel in te vullen, door de keuze van je thema,...

Wanneer de bewonersgroepen een concreet voorstel hebben uitgedroefd, gaat dit voorstel naar de het College van burgemeester en schepenen voor officiële goedkeuring. Het College komt wekelijks samen dus dit kan in principe snel gaan.

🔍 *In Ronse is nog nooit voorgevallen dat een voorstel niet door het College van burgemeester en schepenen is goedgekeurd. Een reden hiervoor is het frequent overleg met ambtenaren en het bestuur in de ontwikkeling van het voorstel.*

aanjagend

Buurtbudgetten werken aanjagend, niet alleen inhoudelijk en infrastructureel ook financieel. Wanneer de bewoners hun beperkt budget willen inzetten voor structurele veranderingen in de buurt, is het dan ook goed dat het lokaal bestuur de nodige financiële ruimte voorziet om in bepaalde kosten bij te passen.

 Het Bamabreproject is daarvan een voorbeeld. Een verwaarloosde straathoek in het hartje van de buurt zal heraangelegd worden met bankjes, groen en een bushalte. Na een bevraging van alle omwonenden tekent de bewonersgroep het plan met de Groendienst uit. Wanneer de heraanleg bij uitvoering plots dubbel zoveel blijkt te kosten als oorspronkelijk beraamd, besluit het stadsbestuur het tekort bij te passen. Het project krijgt bovendien navolging in een andere straat in een vergelijkbare context. In de Dopchiestraat volgen de bewoners hetzelfde traject, maar onderweg blijkt dat er rioleringswerken zijn gepland op die plek. De bewoners bekomen tot ieders tevredenheid een voorlopige inrichting.

3.2.3 Uitwerking

betrokkenheid

In de uitwerking bestaat een zeer diverse praktijk. De verschillende mogelijkheden zijn afhankelijk van het soort project die de bewonersgroep kiest. Wat steeds vastligt is de betrokkenheid van bewoners bij de uitwerking. Dit is bijvoorbeeld samen met een ambtenaar het plan ontwerpen, zelf de handen uit de mouwen steken bij de uitvoering, of kiezen uit een aantal voorstellen.

De opbouwwerker heeft hierbij oog voor het scheppen van diverse participatiemogelijkheden. Zo komen denkers aan hun trekken tijdens de vergaderingen, doeners bij het verzorgen van bijvoorbeeld bloembakken, kinderen bij projecten rond het speelplein, creatievellingen bij het ontwerp van een muurschilderij of ander buurtkunstwerk.

 De buurtvergadering (bewonersgroep) beslist om in te spelen op de veel gehoorde vraag een vuile muur op te fleuren en beslist om dit te doen met een muurschilderij. Ze overleggen met de stadsingenieur over de technische kant van de zaak, krijgen zo een zicht op de kostprijs en maken een begroting op. Iedereen krijgt de kans om een ontwerp in te dienen. Er verschijnt een oproep in de buurtkrant, in de lokale pers en de opbouwwerker gaat in de buurt op zoek naar verborgen talenten. Dit levert een 30-tal inzendingen op, ook het buurtkleuterschooltje levert een bijdrage. De werken worden een 2-tal weken tentoongesteld in het buurtcentrum. Op een buurtreceptie als afsluiter van de tentoonstelling zijn 100-tal buurtbewoners aanwezig. In twee stemrondes kiezen zij welk werk er op een muur in de buurt komt. De winnaar, kunstenaar-buurtbewoner, voert zelf het werk in het groot uit en tijdens het jaarlijkse wijkfeest huldigt de buurt het nieuwe muurschilderij plechtig in. Het opbouwwerker greep het idee aan om diverse participatiemogelijkheden te creëren.

zelfbeheer

Buurtbudgetten zijn ook een opstapje naar zelfbeheer. Wanneer bewonersgroepen over een budget beschikken om initiatieven te nemen in de buurt spreken we in principe al van wijkbeer. Maar de uitwerking kan uiteraard duurzaam zijn in uitvoering en activering. Uit zelf beslissen volgt makkelijker zelf doen. Voorzie dus dat bewoners zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen in de uitvoering en opvolging van het project.

 In de Marijve-Ninovebuurt en de Prinskouten in Ronse zijn een 30-tal buurtbewoners peters en meters van een 40-tal bloembakken in hun straat. De meters en peters halen de bloemen bij bloemisten uit de buurt en onderhouden de bloembakken zelf.

3.3. VARIATIES

flexibiliteit

Buurtbudgetten kunnen voor verschillende buurtaangelegenheden ingezet worden. Het is dus een beperkt kader dat de noodzakelijke flexibiliteit biedt om tot succesvolle invullingen te komen.

In Ronse wenden de buurtbewoners de budgetten voor uiteenlopende doeleinden aan, maar steken bij de uitwerking steeds zelf de handen uit de mouwen:

Verfraaiing van de woon- en leefomgeving:

- Tijdens het jaareinde prijken al 6 keer op rij kerstbomen in de Marijve – Ninovebuurt. Op zaterdag voor kerst versieren mensen uit de directe omgeving de boom en houden nadien een oogje in het zeil. Telkens zetten een 50-tal buurtbewoners zich in voor de opsmuk en het onderhoud..*
- De bewoners van de buurt Stookt beslissen om het gespaarde budget van enkele jaren te gebruiken voor de aanleg van een speelplein. Een inspraakproces en een plan later, blijken ook rioleringswerken gepland op dit terrein. Sinds 2003 wachten de bewoners op de rioleringswerken en de aanleg van het speelplein.*

Sociale cohesie en groen:

- Op het speelplein in de Marijve-Ninovebuurt staat een afsprakenbord in het kader van het goed gebruik van het plein en een schuilhuisje.*
- In de Ninovebuurt realiseren we met textielkunstenaar, Germana Tack, het sociaal-artistiek project: Nappe Annick. Een maand lang werkt de buurt, in een oude textiel fabriek aan een kunstwerk: 60 kussens vormen samen het lappendeken van de buurt.*
- In de Marijve en de Scheldekouter is sinds een tweetal jaar een enthousiaste groep compost-vrijwilligers actief. Buurtbewoners kunnen er hun groente-, fruit- en tuinafval gratis kwijt. Tegelijkertijd krijgen de bezoekers een stimulans om zelf thuis te gaan composteren.*

Naast buurtbudgetten kan je ook met vergelijkbare budgetvormen tot buurt/wijkbeheer komen, zo bijvoorbeeld:

- **Buurtaandeelhouderschap:** Dit is een organisatorisch verband in de vorm van een vereniging van aandeelhouders. Deze aandeelhouders zijn bewoners van een buurt en hebben zeggenschap om bepaalde maatregelen te nemen die de leefbaarheid in de buurt verhogen.
- **Wijkeigenaren:** De bewoners beheren een gemeenschappelijk kapitaal via een rechtspersoon. Dit kapitaal komt tot stand via bijdragen van de bewoners zelf, de huisvestingsmaatschappij, het lokaal bestuur, private en publieke partners in de buurt,...
- **Premie op actie:** Buurtbewoners krijgen een bepaald budget nadat zij een concreet buurtbeheerproject is uitgetekend en partners zijn aangetrokken. De premie kan ook toegekend worden nadat een buurtbeheerproject is gerealiseerd.

3.4 BELEIDSFASE

Dankzij de buurtbudgetten denken bewoners meer na over mogelijke realisaties in de buurt en beslissen ze zeer concreet over de realisatie van projecten. Daarenboven stimuleren buurtbudgetten, buurtbewoners om projecten zelf of mee uit te voeren: buurtbeheer. Door het concrete van de projecten is het makkelijker voor beleid en ambtenaren om in te spelen op de groeiende dynamiek van bewoners. De buurtbudgetten zijn een zeer goed middel om buurtbewoners op een hoog niveau te laten participeren bij de besluitvorming en de beleidsuitvoering.

👁 Beperk participatief burgergericht beleid niet enkel tot buurtbudgetten. Het is aangewezen om buurtbudgetten in een globaal participatief buurtbeleid in te bedden.

Door met buurtbudgetten te werken creëer je ook randvoorwaarden om beleidsparticipatie te realiseren rond de 'grote' dossiers. Bij het werken aan concrete dossiers verwerven bewoners, bestuur en opbouwwerk immers vaardigheden, kennis en kunde, die eveneens rond grotere dossiers kunnen aangewend worden. Heb hier oog voor.

🔍 Toen Ronse een stadsvernieuwingsproject uittekende, participeerden de buurtbewoners aan de opmaak van het projectvoorstel. Door hun opgebouwde kennis en vaardigheden formuleerden zij realistische voorstellen omtrent de ruimtelijke en inhoudelijke invulling van het terrein dat in hun buurt ligt. Verschillende voorstellen zijn in het Projectvoorstel opgenomen en door de Vlaamse Overheid goedgekeurd. Een voorbeeld is de integratie van de huidige organisch ontsprongen volkstuintjes in de uiteindelijke bestemming van het terrein. De buurtbewoners beheren deze volkstuintjes collectief.

4 OOGWENK

- 👁 • **Creëer diverse instapmogelijkheden voor alle groepen in de buurt. Buurtbudgetten kunnen geen verhaal zijn van een buurtelite.**
- 👁 • **Buurtbudgetten zijn een opstap naar zelfbeheer. Uit zelf beslissen volgt makkelijker zelf doen.**
- 👁 • **Buurtbudgetten werken aanjagend voor realisaties in de buurt.**
- 👁 • **€5000 per jaar per buurt is eigenlijk te weinig om te kunnen spreken van een participatieve begroting per buurt. Een groter budget kan alleen maar bijdragen tot meer beleidsparticipatie op voorwaarde dat de activering prominent in het vizier blijft.**
- 👁 • **Veel hangt af van de goede wil van ambtenaren en beleid.**
- 👁 • **Bed buurtbudgetten in een globaal participatief buurtgericht beleid in.**

Participatiehefboom methodes

5 LEESVOER

- o Huygen A. & Rijkschroeff R. (2004) Wijkgebonden leefbaarheidsbudgetten,, Evaluatie stimuleringsprogramma, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht: http://www.verwey-jonker.nl/images/dynamisch/D1832235_def_SEV.pdf
<http://www.deventer.nl/Deventer/nl/Wonen/Wijkaanpak>
- o Rommel S.(2003) Buurtbudgetten in Ronse, TerZake, die Keure, Brugge, 1/2003.
- o Rommel S.(2002) Buurtbudgetten in Ronse, TerZake, die Keure, Brugge, 7/2002.
- o Huygen A. & Swinnen H. (2001) Wat bewoners wensen en diensten doen. Bewoners praten mee over wijkbestedingen in onderhoud en bestuur in Utrecht, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht
- o Stimulering van eigendomsgevoel. Vereniging van wijk eigenaren Uit: “Vraag ’t ze persoonlijk. Inspiratiebronnen voor veelkleurige bewonersparticipatie”, Aedes-IPP, Amsterdam, pp 82-89.
- o www.vrijeruimte.nl
- o www.wijkbeheer.nl

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					50+	ON-BEPERKT

Middelen: jaarlijkse buurtbudget op de begroting, een opbouwwerker als stimulator, bewonersondersteuner en procesbegeleider, bewonersgroepen

1 DIALOOGMETHODE

De dialoogmethode maakt participatie van mensen in armoede mogelijk doordat ze – onderling en/of samen met anderen – kennis uitwisselen, knelpunten identificeren en beleidsvoorstellen formuleren.

2 DEFINITIE

De dialoogmethode is voor het eerst toegepast tijdens het opstellen van het “Algemeen Verslag over de Armoede.” Het doel van de methode is de levensomstandigheden van mensen in armoede verbeteren op basis van de ervaringsdeskundigheid van mensen in armoede en de dialoog met organisaties en lokaal bestuur. Het principe blijft altijd hetzelfde. Je vertrekt van de ervaringen van mensen in armoede. Vervolgens kom je door dialoog met het werkveld en het lokaal bestuur tot meer kennis over het onderwerp. Ten slotte formuleer je beleidsaanbevelingen en maak je een dossier over aan de beleidsverantwoordelijken. Het ritme van de deelnemers gedurende het hele proces blijven respecteren is daarbij het centrale aandachtspunt. Dat maakt van de dialoogmethode een proces van lange duur, waarbij mensen in armoede in hun eigen tempo, zonder (externe) druk op gebied van timing en resultaten, kunnen participeren in het beleid.

3 DIALOOGMETHODE STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

3.1.1 Ervaringen van mensen in armoede

Het belangrijkste uitgangspunt van de dialoogmethode zijn de ervaringen van mensen in armoede. De dialoogmethode vertrekt vanuit de visie dat niemand beter weet welke knelpunten en problemen mensen in armoede tegenkomen in hun leven dan zijzelf. De concrete ervaringen van armoede en sociale uitsluiting vormen dan ook het vertrekpunt voor het dialoogproces. De deelnemers bespreken hun ervaringen en wisselen ze uit in dialoogwerkgroepen.

dialoogwerkgroepen

Je zult merken dat bij de uitwisseling van ervaringen en verhalen in dialoogwerkgroepen een aantal problemen en knelpunten geregeld terugkomen. Verschillende mensen in de groep worden in hun leven met deze knelpunten geconfronteerd. Een aantal van die knelpunten zullen structurele oorzaken hebben, bijvoorbeeld een bepaalde regelgeving of een manier van werken in een organisatie. De gemeenschappelijke knelpunten met structurele oorzaken vormen de basis voor het verdere verloop van het dialoogproces.

Participatiehefboom methodes

*bereidheid om
rekening te houden*

Deelname aan een dialoogproces is echter ook bedreigend voor mensen in armoede. Ze hebben in de eerste plaats weinig ervaring met participatie en voelen zich onzeker. Ze zijn ook niet gewend hun mening te mogen geven en vrezen soms represailles van besturen en diensten. Tot slot is participatie voor mensen in armoede vaak een emotionele bedoening. Bij het uitwisselen en bespreken van ervaringen komen vaak pijnlijke herinneringen naar boven. Kortom, deelname aan een dialoogproces vergt grote inspanningen van mensen in armoede, niet het minst op emotioneel vlak. Het is dan ook cruciaal om hun inspanningen te waarderen en hun inbreng serieus te nemen.

Je moet met andere woorden bereid zijn rekening te houden met en gevolg te geven aan de knelpunten en voorstellen die komen van mensen in armoede. Dat wil niet zeggen dat je op al hun voorstellen moet ingaan, maar wel dat je de voorstellen serieus neemt en ze ook als dusdanig bespreekt en onderzoekt. Het is daarbij van groot belang terug te koppelen wat je met de uitkomsten van het dialoogproces hebt gedaan, wat je er in de toekomst mee wil doen of waarom je besloten hebt er niet op in te gaan.

Toon je die bereidheid om rekening te houden met de voorstellen van mensen in armoede niet, of koppel je onvoldoende terug over wat je met de inbreng van de groepsleden doet, dan zullen ze het beleven als een vorm van onverschilligheid van het lokaal bestuur. De kans dat ze in de toekomst nog zullen participeren wordt dan erg klein.

3.1.3 Ritme

*ritme van
de deelnemers*

traag proces

Een tweede belangrijk aandachtspunt is dat het proces verloopt volgens het ritme van de deelnemers. Zo kunnen ze zonder tijdsdruk ervaringen uitwisselen en tot gezamenlijk gedragen ervaringen komen. Voorzie voldoende tijd, zodat alle deelnemers kunnen volgen. Je zult vaak enkele bijeenkomsten nodig hebben voor je gezamenlijke standpunten bereikt. Contacten met partners of het lokaal bestuur vergen bijvoorbeeld ook altijd de nodige voorbereidingsperiode. Een dialoogproces waarbij mensen in armoede en hun deskundigheid centraal staan, is dan ook een relatief traag proces. Voor besturen en overheden die graag snelle reacties krijgen, kan dat soms frustrerend zijn. Het is echter noodzakelijk dat de deelnemers alle tijd krijgen die ze nodig hebben.

individuele ondersteuning

3.1.4 Op zoek naar evenwicht

Voor de deelnemers gaat een dialoogproces meestal niet over rozen. In de dialoogwerkgroepen worden heel persoonlijke en vaak pijnlijke ervaringen blootgelegd en besproken. Het is belangrijk om aandacht te hebben voor de mentale belasting die de deelnemers te verwerken krijgen. De begeleiders spelen daarin een hoofdrol. Zorg dat je niet alleen het beleidsmatige groepswork ondersteunt, maar ook voldoende aandacht besteedt aan de individuele problemen, zorgen en vragen van de deelnemers. Zonder individuele ondersteuning en betrokkenheid loop je de kans dat deelnemers afhaken omdat ze het emotioneel niet volhouden.

Om dezelfde reden is het van belang om niet alleen tijd te maken voor het beleidsmatige aspect. Het sociale contact voor, na en tijdens de pauzes, de geborgenheid van de groep, luchtigere bijeenkomsten of uitstappen maken, zijn minstens even belangrijk. Als je het 'sociale' aspect verwaarloost, zullen veel deelnemers het lange en emotionele dialoogproces moeilijk volhouden.

3.2 VERLOOP

3.2.1 Voorbereiding

3.2.1.1 Begeleiding

onafhankelijk zijn van het lokale bestuur

De inzet van professionele of vrijwillige begeleiders is in elke fase van de dialoogmethode essentieel als je succes wil boeken. Voor je van start kunt gaan met de dialoogmethode kun je er maar beter voor zorgen dat je gedurende het hele proces begeleiding kunt garanderen.

Als begeleider kun je zowel in groep als individueel goed met verschillende mensen omgaan, ben je in staat een groepsdiscussie in goede banen te leiden, neem je grondige verslagen van groepsdiscussies, ben je organisatorisch en inhoudelijk goed onderlegd, ben je vaardig in het opstellen van beleidsdossiers enzovoort.

Om ervoor te zorgen dat de deelnemers zich volkomen veilig voelen om hun mening te geven, kies je het best voor begeleiders die onafhankelijk zijn van het lokale bestuur. Mensen in armoede zullen een onafhankelijke begeleider (die niet voor zijn inkomen of werkzekerheid afhankelijk is van het lokaal bestuur) gemakkelijker vertrouwen dan een medewerker van gemeente of OCMW. Je kiest dus beter voor medewerkers van derde actoren in je gemeente dan voor personeelsleden van het lokale bestuur.

3.2.1.2 Infrastructuur

De dialoogmethode vereist dat deelnemers op gezette tijden samenkomen in dialoogwerkgroepen. Zorg voor een ruimte waar de deelnemers (bijvoorbeeld maandelijks) kunnen samenkomen. Het is van belang dat de ruimte zowel territoriaal als psychologisch laagdrempelig is (goed bereikbaar, in een vertrouwde omgeving, in gebouwen zonder negatieve bijklank voor de doelgroep).

Participatiehefboom methodes

3.2.1.3 Financiële middelen

kleine uitgaven

Voorzie voldoende financiële middelen om kleine uitgaven voor dingen zoals drank, hapjes en materiaal voor de dialoogwerkgroepen te dekken. Hou vooraf rekening met eventuele kosten voor het drukken van beleidsdossiers en het voeren van acties. Zorg ook voor de nodige randvoorwaarden zoals kinderopvang tijdens activiteiten en terugbetaling van vervoersonkosten.

3.2.1.4 Engagement van het lokaal bestuur

Vóór de deelnemers het engagement kunnen aangaan om in een langdurig en veeleisend proces te stappen, moet ook het lokale bestuur van zijn kant een aantal garanties inbouwen. Het lokale bestuur engageert zich om de resultaten van het dialoogproces op een volwaardige manier te behandelen en onderling te bespreken. Het belooft bovendien om naar de deelnemers terug te koppelen wat er met hun vragen en voorstellen zal gebeuren en waarom het op bepaalde vragen en voorstellen niet ingaat.

3.2.1.5 Afspraken vooraf

teleurstellingen en frustraties

Om frustraties te vermijden is het belangrijk dat je vooraf goede afspraken maakt. Welke timing zul je hanteren? Binnen welke marges kan de groep participeren? Op welke manier zal de overheid de resultaten van het dialoogproces gebruiken? Hoeveel ruimte is er voor de deelnemers om het op til staande beleid nog te beïnvloeden? Hoe blijven ze op de hoogte van de gebeurtenissen nadat ze hun inbreng hebben geleverd? Allemaal vragen waar je het best duidelijkheid over schept vóór je begint. Anders kun je later geconfronteerd worden met teleurstellingen en frustraties, omdat de verwachtingen niet zijn ingelost.

3.2.2 Dialoogmethode stap voor stap

De uitvoering van de dialoogmethode kan verschillende vormen aannemen. Door allerlei kansen en beperkingen die zich tijdens het proces voordoen zal elk dialoogproces er anders uitzien. Het is dan ook niet mogelijk om vooraf een kant-en-klaar 'recept' op te stellen dat je vervolgens strikt kunt uitvoeren. Het is cruciaal om flexibel te zijn, kansen te grijpen en creatief om beperkingen heen te sturen. Toch kunnen we drie fasen onderscheiden die een constante vormen in dialoogprocessen: in de groep, met partners en vertegenwoordigers uit het werkveld en met het lokaal bestuur.

geen kant-en-klaar 'recept'

De dialoogmethode vertrekt altijd van de eigen ervaringen van mensen in armoede. Uit die ervaringen distilleer je via groepsdiscussies een aantal gemeenschappelijke knelpunten die geregeld terug blijken te komen. De ervaringen, knelpunten en mogelijke voorstellen bespreek je eerst grondig in de veilige omgeving van de groep.

De volgende stap is die naar partners en vertegenwoordigers uit het 'werkveld'. Daarmee bedoelen we publieke of private diensten, instellingen en andere organisaties die de ervaringen, knelpunten en voorstellen uit de groep kunnen aanvullen met hun specifieke deskundigheid.

De derde en laatste stap is het overleg met de beleidinstanties (besturen, administratie, voorzieningen et cetera) die verantwoordelijk zijn voor het domein in kwestie. Bij dat overleg zijn zowel de groep mensen in armoede, de partners als de beleidsverantwoordelijken betrokken. In die laatste fase wordt ook steeds een eindproduct (zoals een dossier met prioritaire knelpunten, vorming of video) overgemaakt en/of een actie gevoerd (rondetafelgesprek, actiedag, persconferentie enzovoort).

Deze fasering vormt min of meer de ruggengraat van de dialoogmethode. In praktijk lopen de verschillende fases echter door elkaar en zul je naar aanleiding van mogelijkheden en beperkingen die je tegenkomt, terug moeten keren naar eerdere fases of al van start kunnen gaan met een volgende.

3.2.2.1 De start

Keuze van een thema

Aangezien de ervaringen van mensen in armoede centraal staan binnen de dialoogmethode is het evident dat de deelnemers in armoede zich betrokken voelen bij het thema. Als de groep niet overtuigd kiest voor een thema, dan is de kans klein dat de leden voldoende energie zullen kunnen opbrengen om maandenlang rond het thema te werken. Ze kiezen het thema dan ook in eerste instantie op basis van hun eigen ervaringen en interesses.

grenzen aan de vrije keuze

De belangrijkste voorwaarde bij de keuze van een thema is dat er onder de deelnemers voldoende mensen zijn die er recente persoonlijke ervaringen mee hebben.

Er zijn nog enkele grenzen aan de vrije keuze van een thema. Om frustraties te vermijden en de kans op succes te verhogen is het aangeraden om bij de keuze van een thema rekening te houden met zaken zoals haalbaarheid (sommige thema's zijn wel erg complex en abstract), de politieke wil om veranderingen door te voeren (als die helemaal afwezig is, kun je je afvragen of het wel zin heeft om er maandenlang energie in te investeren) en de mate waarin het thema leeft in de gemeente.

Tijdens de eerste groepsbijeenkomsten zullen een aantal thema's vanzelf op tafel komen: doordat een persoon in de groep zwaar onrecht is aangedaan, omdat één van de deelnemers een schrijnende ervaring heeft gehad, omdat een probleem in de wijk helemaal ontspoot, omdat het lokaal bestuur met een nieuw initiatief op de proppen komt dat het leven van mensen in armoede nadelig zal beïnvloeden enzovoort.

 Het is logisch dat in september het thema 'kosten op school' vaker naar boven komt, terwijl in de winter veeleer 'kwaliteitsvol wonen' en 'hoge verwarmingskosten' op de lever van de mensen liggen. Nadat er in de gemeente een nieuw cultureel centrum is geopend blijkt dat het aanbod voor veel mensen te duur geworden is. Met als gevolg dat op de volgende groepsbijeenkomst 'cultuurparticipatie' als belangrijkste thema naar voren komt.

Participatiehefboom methodes

Daarnaast kunnen evoluties aan de kant van het lokaal bestuur de aanleiding zijn om een bepaald onderwerp aan te pakken.

 Zo leidde de voorzitterswissel bij het Antwerpse OCMW samen met de opmaak van een nieuw beleidsplan van het OCMW ertoe dat Recht-Op, één van de Antwerpse verenigingen waar armen het woord nemen, eindelijk de kans zag om aanbevelingen te doen voor een betere klantbetrokkenheid in de werking.

De groep kan natuurlijk ook ingaan op vragen van overheden, instanties of organisaties. Eén van de voordelen daarvan is dat de groep meer kans heeft dat zijn inspanningen tot succesvolle resultaten leiden, aangezien je kunt verwachten dat er ten aanzien van zo'n thema een minimum aan openheid en politieke wil bestaat bij de overheid.

 Op die manier kunnen de groepsleden op vraag van een bestuur of dienst een folder checken op toegankelijkheid of een nieuwe reglementering helpen uitwerken.

Tot slot kunnen de begeleiders van een groep mensen in armoede een thema voordragen als ze opmerken dat bepaalde problemen bij verscheidene mensen uit de groep blijven terugkomen.

 Je kunt bijvoorbeeld beslissen om rond betaalbare gezondheid te werken als je merkt dat veel deelnemers daar problemen mee hebben.

Mensen bereiken

actief mensen recruteren

Als je de keuze voor een thema eenmaal gemaakt hebt, is het belangrijk om zoveel mogelijk mensen aan te trekken die willen meewerken. Hoe groter de diversiteit aan ervaringen hoe grondiger de discussies en uiteindelijk ook het dossier zullen zijn. Actief mensen recruteren is dan ook een van de taken voor de begeleiders van een dialoogproces.

 Een project rond het beleid van de sociale huisvestingsmaatschappij zal betere voorstellen voor alle bewoners opleveren als er naast gezinnen met kinderen ook alleenstaande ouderen, samenwonende jongeren en gescheiden ouders met kinderen bij het proces betrokken worden.

Om extra deelnemers te bereiken kun je bijvoorbeeld kiezen om te werken met laagdrempelige flyers en affiches, de mond-op-mondreclame zijn werk te laten doen, personen rechtstreeks aan te spreken op plaatsen waar mensen in armoede vaak komen (buurthuizen, apothekers, dokters, OCMW) of naar buiten te treden op publieke manifestaties.

Daarnaast kun je ook huisbezoeken afleggen. Vrijwilligers en/of professionele begeleiders gaan bij de mensen thuis om hen bij het proces te betrekken. De huisbezoeken kunnen mensen warm maken om naar de groepsdiscussies te komen. En de ervaringen van mensen die niet naar de groepsbijeenkomsten komen, kunnen toch opgenomen worden in het proces. Het is immers niet voor iedereen weggelegd om persoonlijk deel te nemen aan de werkgroepen.

 Bij de *Beweging van Mensen met Laag Inkomen en Kinderen in Gent* gaat men als eerste stap in de dialoogmethode op huisbezoek bij alle arme gezinnen die dit wensen. Tijdens de huisbezoeken worden de gezinnen op de hoogte gehouden van alles wat er in de groepsbijeenkomsten gebeurt en worden dezelfde onderwerpen besproken als op de bijeenkomsten. Zo worden alle gezinnen bij de werking betrokken, ook die voor wie het te moeilijk is om naar de werkgroepen te komen.

Als je bij de start van een dialoogproces vertrekt vanuit een (kleine) succeservaring heb je meer kans dat mensen warm gemaakt kunnen worden om er zelf aan deel te nemen. Zo'n 'succeservaring' kan bijvoorbeeld een gesprek met een beleidsvertegenwoordiger zijn. Het kan echter evengoed om een afgewerkt dossier uit het verleden gaan op basis waarvan je een nieuw proces opstart.

voldoende tijd

Ten slotte is het belangrijk om voldoende tijd te nemen om een dialoogproces op te starten. Zorg dat mensen de tijd krijgen om alles eerst van op een afstand te bekijken. Sommigen kunnen zich in de opstartfase afvragen of het wel echt iets voor hen is. Als ze zich eenmaal een beeld hebben kunnen vormen van de groep, het proces en wat er allemaal bij komt kijken, kunnen ze alsnog beslissen deel uit te maken van het dialoogproces. Zorg er dus voor dat deelnemers op verschillende momenten in het proces kunnen blijven instappen. Sommige mensen zijn er aan het begin van een proces misschien nog niet aan toe, maar dat kan na enkele maanden al helemaal anders liggen. Ook late beslis-sers verdienen een kans om mee te doen.

3.2.2.2 Ervaringsuitwisseling binnen de groep

Het doel van de dialoogmethode is dat mensen in armoede, partners uit het werkveld en beleidsma-kers tot gezamenlijk gedragen knelpunten en oplossingen komen. Doordat alle partijen het proces sa-men doorlopen, krijgen ze meer oog voor elkaars situatie, mogelijkheden en problemen. Dat betekent niet dat je vanaf de eerste dag samen rond de tafel gaat zitten.

uitsluitend voorbehouden voor mensen in armoede

De eerste fase van de dialoogmethode is uitsluitend voorbehouden voor mensen in armoede. De deelnemers krijgen de vrijheid en veiligheid om te zeggen wat ze willen. De aanwezigheid van bui-tenstaanders, laat staan van vertegenwoordigers van de overheid, belemmert hen om vrij hun mening te geven en hun ervaringen te vertellen. Daarnaast blijkt uit de praktijk dat vertegenwoordigers van besturen of organisaties de neiging hebben om verklaringen te geven voor de ervaringen die mensen aanbrengen. Het is begrijpelijk dat ze het gevoerde beleid verdedigen, maar daardoor overdonderen ze de groepsleden met redenen en oorzaken, zodat ze er niet meer toe komen om hun ervaringen uit te wisselen en te analyseren.

Deelnemers merken in deze eerste fase dat ze niet alleen zijn met hun ervaringen. Zo'n besef sterkt hen om in latere fases hun ervaringen wel aan overheden en organisaties te vertellen. Daarenboven kunnen de deelnemers in deze eerste fase de zaken in hun eigen tempo bekijken, zodat ze voldoende zijn voorbereid op de gesprekken in de latere fases.

 In *Mol* neemt de *vereniging waar armen het woord nemen 'Ons Huis'* het onthaal bij het OCMW onder de loep. In eerste instantie bespreken de 'kringleden' onderling welke problemen en knelpunten

Participatiehefboom methodes

ze tegenkomen in verband met het onthaal van het OCMW. Het lokale bestuur is nauw betrokken bij dit proces. Toch neemt het bestuur tijdens de eerste fase voldoende afstand, zodat de kringleden in hun eigen tempo en in alle rust en veiligheid het thema kunnen bespreken.

Op zulke bijeenkomsten komen de meest uiteenlopende ervaringen en verhalen naar boven. Sommige ervaringen zijn erg individueel van aard, andere blijken bij verscheidene deelnemers voor te komen. Het gebruik van de dialoogmethode is niet bedoeld om oplossingen te zoeken voor de specifieke situatie van één persoon. De kracht van de dialoogmethode is juist dat de groep een gedeelde mening vormt over een probleem en mogelijke oplossingen. De groepsleden overstijgen daarbij hun individuele beleving. Het doel is immers om oplossingen te vinden voor een grotere groep mensen.

 Het doel van het proces rond het onthaal van het OCMW in Mol is om de wijze van onthaal voor alle OCMW-cliënten te verbeteren. Het is niet de opzet om alleen voor de kringleden van 'Ons Huis' een verbetering tot stand te brengen. Het proces overstijgt de individuele belangen.

Uit de gemeenschappelijke ervaringen kun je een aantal knelpunten filteren waarvan je vermoedt dat ze een structurele oorzaak hebben: bijvoorbeeld een bepaalde reglementering of inrichting van een organisatie. Zulke knelpunten leiden tot een heel aantal vragen die het verdere verloop van het proces richting geven: wat loopt er precies mis? Wat kan de achterliggende oorzaak zijn? Welke instanties zijn bevoegd om maatregelen te nemen? Welke instanties kunnen de deelnemers bijstaan met hun deskundigheid?

3.2.2.3 De partners

overleg met partners

Nadat de groep in de eerste fase tot een breed gedragen mening en visie op het probleem en mogelijke oplossingen is gekomen, is het tijd voor de tweede fase: het overleg met partners uit publieke of private diensten, instellingen en organisaties. Gedurende het overleg informeren de partners de deelnemers over de kaders, regel- en wetgeving, organisatorische en andere beperkingen en/of mogelijkheden waarbinnen overheden en organisaties functioneren. Ze vullen de ervaringen en voorstellen van de deelnemers aan met hun specifieke deskundigheid.

Door het overleg met partners krijgen de deelnemers meer begrip voor de situatie, moeilijkheden, mogelijkheden en het standpunt van de ‘tegenpartij’. Waar je voordien alleen vertrok vanuit de eigen (vaak negatieve) ervaringen, kunnen externe gesprekspartners het beeld van de deelnemers op het probleem helpen verruimen. Het bredere beeld dat je zo verkrijgt, maakt ook dat de groep realistischere, efficiëntere en beter onderbouwde voorstellen kan doen. Aan de andere kant krijgen ook de partners meer zicht op en begrip voor de situatie van mensen in armoede. De partnerorganisaties kunnen er in hun eigen werking al rekening mee houden. Op basis daarvan kunnen ze van binnenuit kleine veranderingen doorvoeren.

 Recht-op in Antwerpen werkte samen met het VOB (Vlaams Overleg Bewonersbelangen) en de Huurdersbond rond een project over onbewoonbaarverklaring. Beide organisaties hebben veel expertise en ervaring omtrent woonkwaliteit en konden op basis daarvan de ervaringen van Recht-op aanvullen. Aan de andere kant konden beide organisaties extra informatie opdoen door de uitwisseling met mensen die in armoede leven. Op die manier werden ook de partnerorganisaties sterker van de samenwerking.

De keuze van de externe partners maak je in samenspraak met alle deelnemers.

 Ook het overleg zelf voer je bij voorkeur met de hele deelnemersgroep.

Als de deelnemers zelf kunnen horen waarom de ‘tegenpartij’ op een bepaalde manier te werk gaat, is de kans groter dat ze er meer begrip voor kunnen opbrengen. Als dat niet mogelijk is, dan is een uitgebreide verslaggeving en terugkoppeling naar de hele groep van groot belang. Zo zorg je ervoor dat alle groepsleden van de ontwikkelingen in het proces op de hoogte blijven en zich bij het proces betrokken blijven voelen.

Tussen de groepsleden en de externe partners kunnen ook onevenwichten ontstaan. Het is belangrijk die te vermijden door aandacht te besteden aan bepaalde zaken.

 Zo zijn er het best meer mensen in armoede dan vertegenwoordigers van externe partners aanwezig en moet de gehanteerde taal toegankelijk zijn voor iedereen. Stem de locatie en het tijdstip voor het overleg af op de groepsleden (een woensdagmiddag is minder geschikt voor mensen met kinderen en verre verplaatsingen kun je beter vermijden).

In bepaalde gevallen is het beter om de groep ‘op eigen terrein te laten spelen’. Externe partners komen dan naar de groep, die de agenda en aanpak – voor een groot deel – bepaalt.

Zoals we eerder vermeldden, wisselen de fases binnen een dialoogmethode elkaar soms af. Naar aanleiding van de nieuwe informatie die de groep verkrijgt via externe partners zul je in bepaalde gevallen de eerste fase moeten hernemen. Een aantal zaken zullen in de groep herbekeken en bediscussieerd worden en de analyse van de knelpunten kan als gevolg een andere uitkomst hebben.

3.2.2.4 Het beleid

in dialoog gaan met de beleidsinstanties

De derde en laatste fase in de dialoogmethode is die waar de groepsleden echt in dialoog gaan met de beleidsinstanties die beslissingsbevoegdheid hebben op het terrein in kwestie. Ze bestaat uit drie belangrijke onderdelen: de dialoog, het maken van een eindproduct en/of het organiseren van een actie en ten slotte de opvolging en terugkoppeling.

In dialoog

Meer nog dan bij het overleg met externe partners is het doel van de dialoog begrip tot stand te brengen. Beide partijen krijgen door de dialoog oog voor elkaars standpunten en elkaars situatie (met haar specifieke beperkingen en mogelijkheden).

Net als bij het overleg met partners is het van groot belang dat het evenwicht tussen de groepsleden en de overheid niet in het gedrang komt. Je voert de dialoog in principe met alle groepsleden. Als dat niet mogelijk is, dan worden de verslaggeving en terugkoppeling opnieuw cruciaal.

Bovendien hebben mensen in armoede als gevolg van een aantal negatieve ervaringen vaak geen geloof meer in het lokaal bestuur. Mensen in armoede geloven niet dat de politiek hen serieus wil nemen, laat staan dat er iets zal veranderen.

 Laat daarom de groepsleden het gesprek in handen houden door eerst zelf hun ervaringen, standpunten en voorstellen te presenteren.

Als de deelnemers eenmaal het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt, kunnen de vertegenwoordigers van het lokaal bestuur reageren en vragen stellen. Van alle partijen mag vragen dat ze een houding van openheid en begrip voor elkaars situatie, standpunten en moeilijkheden aannemen. Net als bij het overleg met partners is het ook hier van groot belang aandacht te schenken aan het taalgebruik, de locatie en het tijdstip waarop het dialoogmoment plaatsvindt.

Vaak zal de dialoog met beleidsinstanties pas in de latere fases van een dialoogproces plaatsvinden. Toch kan het in bepaalde gevallen nuttig zijn om al eerder in het proces de dialoog tussen deelnemers en beleidsinstanties aan te gaan.

 Tijdens een van de eerste dialoogwerkgroepen in de vereniging in Mol kwam de coördinator van het PAO (die het proces opvolgt voor de lokale besturen) al een eerste keer kennismaken met de groep. De groepsleden kregen daarmee het gevoel dat hun inspanningen gewaardeerd werden door het lokale bestuur. Het bezoek schiep ook vertrouwen en veiligheid voor de groepsleden, aangezien velen onder hen de coördinator persoonlijk kenden via het PAO. Daarnaast werd het bezoek gebruikt om een aantal afspraken te maken en om het verloop van het proces door te nemen. De groepsleden stelden hun werkwijze en themakeuze voor en samen met de coördinator bekeken ze hoe die het best kon aansluiten bij de behoeften van het lokale bestuur.

formuleren van aanbevelingen

Aanbevelingen: een eindproduct en een actie

Na de laatste fase van de dialoog, waarbij de groepsleden rechtstreeks in dialoog gaan met de verantwoordelijke beleidsinstanties, volgt het formuleren van aanbevelingen. Voor je daartoe overgaat, kan het nodig zijn om enkele vorige fases nog eens te doorlopen. Op basis van de dialoog met het lokaal bestuur kan het nuttig zijn een aantal dingen in de groep of met externe partners te herbekijken.

Voor elk levensdomein of thema kun je aanbevelingen formuleren op verschillende niveaus. Je kunt aanbevelingen formuleren op de verschillende beleidsniveaus: lokaal, Vlaams, federaal en Europees. Binnen een beleidsniveau kun je dan weer aanbevelingen doen op het niveau van organisaties, van het personeel of inzake regelgeving en beleid. Afhankelijk van de aard van het thema en de aanleiding voor het dialoogproces liggen bepaalde niveaus meer voor de hand dan andere.

 In het geval van participatie aan het lokaal sociaal beleid liggen aanbevelingen op het niveau van gemeente, OCMW en sociale organisaties meer voor de hand dan aanbevelingen op Europees niveau.

Voor het formuleren van de aanbevelingen trek je het best voldoende tijd uit. De groepsleden gaan op zoek naar een evenwicht tussen haalbare en utopische aanbevelingen.

In eerste instantie betrek je bij het formuleren van aanbevelingen enkel mensen in armoede.

Als je het lokaal bestuur en externe partners er van bij het begin bijhaalt, loop je het risico dat je de groepsleden vooraf al te veel beperkt. Organisaties en beleidsinstanties kunnen de verleiding soms moeilijk weerstaan om 'aanbevelingen in opbouw' in de kiem te smoren op basis van de reële haalbaarheid en betaalbaarheid. Het is van belang dat de groep aanbevelingen kan formuleren die niet onmiddellijk ingepast moeten kunnen worden in het bestaande financiële, organisatorische en politieke kader.

Echt vernieuwende aanbevelingen ontstaan uit een breuk met het bestaande. De beperkingen komen in latere fases vanzelf op tafel. Uit de praktijk blijkt trouwens dat deelnemers zelden volstrekt irrealistische aanbevelingen formuleren. Op een later moment is het natuurlijk cruciaal om de geformuleerde adviezen aan te passen op basis van een dialoog met externe partners en beleidsinstanties. Dan komen organisatorische, financiële en politieke beperkingen natuurlijk wel aan de orde.

oplossingen voor een grotere groep mensen

Het is eigen aan de dialoogmethode dat ze met een beperkte groep deelnemers werkt. Je vertrekt vanuit de concrete ervaringen en gevoelens van een beperkt aantal personen. Toch is het niet de bedoeling om alleen oplossingen voor die ene groep te zoeken. De deelnemers gaan op zoek naar oplossingen voor een grotere groep mensen. Vandaar dat het belangrijk is dat de groep zijn aanbevelingen laat toetsen om na te gaan of andere mensen, groepen en organisaties zich in de aanbevelingen kunnen vinden.

 In Antwerpen komen vijf verenigingen waar armen het woord nemen geregeld samen in 'grote samenkomsten'. Daar krijgen de verenigingen de kans om hun knelpunten en aanbevelingen te toetsen bij een grotere groep mensen in armoede.

Participatiehefboom methodes

 Op het Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen komen de verenigingen samen in werkgroepen rond verschillende thema's. Ze wisselen er ervaringen en knelpunten uit en toetsen de aanbevelingen van verschillende verenigingen aan het 'Vlaamse niveau'.

Op basis van de aanbevelingen produceert de groep een eindproduct. In veel gevallen zal dat een dossier zijn waarin de belangrijkste knelpunten en aanbevelingen zijn neergeschreven. Een eindproduct kan echter ook de vorm van een video, een vormingspakket of een toneelstuk hebben. Waar een dossier vooral bedoeld is om lang mee te gaan, hebben een video, toneelstukken en vormingspakketten een grotere overtuigingskracht. Aan de andere kant vergen een toneelstuk of vorming veel inspanningen van de groepsleden – inspanningen die op langere termijn dan weer niet vol te houden zijn.

 In Gent organiseerde het Vergiet in samenwerking met Samenlevingsopbouw Gent (RISO Gent) en De VDAB vorming voor personeelsleden van de VDAB met als doel de consultants een beter inzicht te geven in de leefwereld van mensen in armoede.

Waar een eindproduct dé manier is om de geformuleerde knelpunten en aanbevelingen te verspreiden en over een langere periode beschikbaar te maken, is een actie het geschikte instrument om de inspanningen en resultaten van het proces breed bekend te maken. Via de media kun je een ruimer publiek bereiken. Andere mensen en organisaties kunnen zich naar aanleiding daarvan mee achter de zaak scharen.

 In Mechelen organiseerde de Keeting een aantal 'denk- en dialoogdagen'. Dat zijn bijeenkomsten waar een plenair gedeelte wordt afgewisseld met werkgroepen rond een aantal thema's. Op zulke dagen worden hulpverleners, veldwerkers en vertegenwoordigers van het lokaal bestuur uitgenodigd om in dialoog te gaan met mensen in armoede.

afsluiting en een vorm van waardering

Voor de deelnemers aan een dialoogproces functioneren het eindproduct en een actie ten slotte ook als afsluiting en een vorm van waardering. Het emotionele werk van lange duur vindt in een eindproduct en/of actie de erkenning die het verdient. Het biedt de deelnemers aan het proces de mogelijkheid om het thema af te sluiten en hun aandacht te verleggen naar andere zaken.

Opvolging en terugkoppeling

In de praktijk eindigt een dialoogproces jammer genoeg vaak met het eindproduct of de actie. Eén van de allerbelangrijkste fases verlies je dan uit het oog: de opvolging en terugkoppeling.

Zowel de deelnemers, de begeleiding als de vertegenwoordigers van externe partners en beleidsinstanties moeten ervoor zorgen dat het dialoogproces wordt opgevolgd en voortgezet. De beleidsinstanties doen in principe een aantal beloften op basis van de voorgestelde aanbevelingen. Het is een taak voor alle betrokkenen om erover te waken dat die beloften ook worden uitgevoerd. Als vertegenwoordiger van een beleidsinstantie is het je taak om de beloften van je organisatie na te komen en andere instanties ertoe aan te zetten hetzelfde te doen.

 In Antwerpen leidde een aantal dossiers van verenigingen tot het project 'Kansen in Onderwijs'. Vier medewerkers, waarvan drie uit het onderwijs zelf, werkten projecten uit over armoede en onderwijs. Het was voor de verenigingen een belangrijke stap dat de uitvoering van de adviezen uit de dossiers binnen het onderwijs werden uitgewerkt. Toch bleven er voor de verenigingen taken weggelegd in dit project. Zo namen ze deel aan de stuurgroep van het project, gaven ze inbreng op een studiedag en ondersteuning bij een vormingsvideo.

Als deelnemer, begeleider of vertegenwoordiger van een externe partner is het van cruciaal belang om aan de mouwen van het lokaal bestuur te blijven trekken. Elke keer als ze gevolg geven aan een advies is het nodig om na te gaan in hoeverre de uitwerking inderdaad een verbetering betekent in de levensomstandigheden van mensen in armoede. De uitvoering van adviezen geeft zo in veel gevallen aanleiding tot een nieuwe dialooffase.

een nieuwe dialooffase

 Nadat een gemeentebestuur gevolg geeft aan de vraag naar een toegankelijk informatiepakket over sociale huisvesting, komt er een nieuwe dialoof op gang over de inhoud en vorm van het pakket.

Opvolgen van adviezen en aanbevelingen is echter niet voldoende. Het is erg belangrijk dat lokale besturen de deelnemers op de hoogte houden van de vorderingen. Wat is er met de aanbevelingen van de groep gebeurd? Hoe heb je er als lokaal bestuur gevolg aan gegeven? Hoe komt het dat er nog niets van te merken valt in het dagelijks leven? Allemaal vragen waarop de deelnemers een antwoord verdienen. Het is je taak als vertegenwoordiger van een lokaal bestuur om zo'n terugkoppeling te verzorgen. Zonder terugkoppeling raken de deelnemers gefrustreerd, gedesillustioneerd en (opnieuw) teleurgesteld. De kans dat ze in de toekomst nog eens inspanningen zullen leveren om aan een dialoofproces deel te nemen, is dan bijzonder klein.

Gedurende de fase van opvolging en terugkoppeling komt vroeg of laat het moment waarop de deelnemers het thema waar ze zo lang rond gewerkt hebben, afsluiten. Maanden of jaren hebben ze zich toegelegd op een thema, maar op een gegeven moment is het tijd om het achter zich te laten en door te gaan. Voor sommigen houdt dat 'doorgaan' in dat de hele cyclus van voor af aan begint, bij de keuze van een nieuw thema. Voor anderen stopt het dialogeren op dit punt; ze gaan verder met andere aspecten van het leven.

 Voor de begeleiding blijft het verzekeren van de opvolging echter een belangrijke taak.

In bepaalde gevallen wordt de opvolging voortgezet met een kleinere groep deelnemers. Nog lang na het einde van het dialoofproces zul je mensen moeten herinneren aan hun beloften, nieuwe politieke

Participatiehefboom methodes

verantwoordelijken proberen te overtuigen, inhouden opfrissen na personeelwissels enzovoort.

3.3 MOGELIJKE VARIATIES

creatief en flexibel

We hebben het al aangegeven: de dialoogmethode is geen kant-en-klaar recept dat je op dezelfde manier in alle mogelijke omstandigheden kunt toepassen. Integendeel, een proces volgens de dialoogmethode is altijd creatief en flexibel en is aangepast aan de specifieke context met al haar mogelijkheden en beperkingen. Dat er veel verschillende variaties bestaan in de toepassing van de dialoogmethode is dan ook evident. Elk dialoogproces is in principe een variatie op zich. Toch willen we hier twee dimensies aangeven waarop variatie mogelijk is: op vlak van het thema kun je kiezen voor breed tot heel smal en wat betreft de betrokkenheid van de deelnemers zijn er vier variaties mogelijk.

3.3.1 Van levensdomein tot deelthema

één bepaald levensdomein

Bij de keuze van het thema kun je als deelnemers en begeleiders jezelf profileren op één levensdomein (arbeid, gezondheid, onderwijs, cultuur enzovoort) of steeds een ander deelthema aanpakken.

Als de groep zich profileert op één bepaald levensdomein, dan kiest hij ervoor om gedurende een lange periode aan verschillende aspecten van dat domein te werken. Groepen kunnen zich bijvoorbeeld profileren op het vlak van arbeid, wonen, cultuur, onderwijs, gezondheid et cetera. Zo krijgen de deelnemers een zicht op de verschillende aspecten van en de samenhang tussen de deelthema's. De groep profileert zich als expert en aanspreekpunt rond dit ene thema en wordt in die hoedanigheid ook erkend door partners en overheden.

Voorwaarde is dat de deelnemers in voldoende mate betrokken zijn bij het thema om zich er voor een lange periode in te verdiepen. De groep moet erop letten dat hij op gezette tijden recente ervaringen in het proces binnenbrengt. Het belangrijkste nadeel van zo'n manier van werken is dat de drempel voor nieuwkomers in het proces hoog is, omdat ze zich in vergelijking met de bestaande groep deelnemers niet deskundig genoeg voelen.

 WOTEPA in Antwerpen was een vereniging waar armen het woord nemen die van 'tewerkstelling' haar hoofdthema maakte. Die keuze was ingegeven door de band die de vereniging had met een sociale werkplaats. WOTEPA werkte gedurende een langere periode vanuit verschillende invalshoeken aan tewerkstellingsproblemen van mensen in armoede.

Als je ervoor kiest om slechts één deelaspect te behandelen, is het gemakkelijker om het volgende thema opnieuw van nul op te starten. Alle potentiële deelnemers worden in staat gesteld om in te pikken wanneer hun ervaringen aansluiten bij het gekozen thema. Zeker in het geval van emotioneel zwaar beladen thema's is de keuze voor één deelaspect aan te raden, omdat de deelnemers bij dergelijke thema's na een bepaalde tijd nood hebben aan een luchtiger onderwerp. Als je geregeld voor een nieuw projectthema kiest, kunnen de minst mondige deelnemers hun thema uitkiezen en deelnemen wanneer zij zich ertoe in staat voelen. Zo kan ieders stokpaardje om de beurt aan bod komen.

3.3.2 Vier variaties van deelnemerbetrokkenheid

De dialoogmethode vertrekt van het uitgangspunt dat de ervaringen van mensen in armoede de basis vormen voor beleidsaanbevelingen. Niemand weet namelijk beter wat mensen in armoede nodig hebben dan zichzelf. Vandaar dat de betrokkenheid van de mensen in armoede zo centraal staat binnen de dialoogmethode.

In praktijk gebruiken verenigingen waar armen het woord nemen verschillende werkvormen van de dialoogmethode door elkaar. Die werkvormen verschillen naargelang van de betrokkenheid van de deelnemers in armoede. We stellen de vier variaties van de dialoogmethode kort voor. Elke variatie heeft zo zijn voor- en nadelen.

1 **Volwaardige dialoog:** deze werkvorm benadert het best de dialoogmethode zoals we ze hierboven hebben beschreven met inbegrip van de drie fases: dialoog in de groep, dialoog met partners en dialoog met beleidsinstanties. Hij biedt de beste garanties voor de betrokkenheid van mensen in armoede.

2 **Beleidsadviezen à la carte:** in plaats van voor de keuze van het onderwerp te vertrekken bij de ervaringen van mensen in armoede, gaat de groep mensen in armoede in op een vraag van een overheid. De vrijheid van de deelnemers wordt veel meer beperkt en in de meeste gevallen worden resultaten sneller verwacht dan bij de volwaardige dialoog.

3 **Advies van ervaringsdeskundigen:** ervaringsdeskundigen in de armoede zijn via een intensief leer- en groeiproces deskundig geworden in het gebruik van hun eigen ervaring. Ze kunnen hun eigen ervaring overstijgen en spreken voor een bredere groep mensen in armoede. Op die manier verkrijgt je sneller antwoorden dan wanneer je moet wachten op de resultaten van een groep mensen die eerst een heel proces moeten doorlopen. De betrokkenheid van mensen in armoede is bij deze werkvorm slechts heel beperkt en de kwaliteit van de geleverde adviezen is erg afhankelijk van de ervaringsdeskundige zelf, zijn of haar ervaringen en inzichten in de samenleving.

4 **Adviezen van begeleiders:** de werkvorm met de minste garanties voor de betrokkenheid van mensen in armoede is het formuleren van adviezen door begeleiders. Begeleiders van een groep maken samen met de deelnemers het hele dialoogproces door. Soms gebeurt het dat op een bepaald moment heel dringend adviezen worden gevraagd. Zo dringend dat er geen tijd is om het proces in de groep op te starten. Bij gebrek aan beter kan de begeleiding de gevraagde adviezen formuleren op basis van zijn of haar ervaring met de groep en het thema.

Elke van de vier werkvormen heeft zo zijn eigen waarde. We kunnen vooraf dus geen enkele werkvorm uitsluiten. Aan de andere kant benadrukken we dat hoe groter de betrokkenheid van mensen in armoede bij het proces is, hoe beter de kwaliteit van de geleverde adviezen zal zijn. Waar mogelijk is het aan te raden een zo groot mogelijke betrokkenheid van mensen in armoede te voorzien. Als je niet voor de volwaardige dialoog kunt kiezen, is het cruciaal om bij het formuleren van de adviezen de manier waarop mensen in armoede werden geconsulteerd te beschrijven. Op die manier kunnen

de adviezen tenminste op hun waarde geschat worden.

3.4 BELEIDSCYCLUS

de volledige beleidscyclus

Je kunt de dialoogmethode toepassen voor de volledige beleidscyclus van beleidsvoorbereiding tot en met evaluatie. Daarnaast is het ook mogelijk om de dialoogmethode slechts toe te passen in één of enkele beleidsfasen. Zo kun je bijvoorbeeld de dialoogmethode gebruiken om een dossier met knelpunten op te stellen dat je vervolgens aan het lokaal bestuur overmaakt (beleidsbepaling). Je kunt echter evengoed een beleidsvoorstel aan een kritisch onderzoek onderwerpen en waar mogelijk bijsturen en betere oplossingsvoorstellen aandragen (besluitvorming of beleidsuitvoering). Ten slotte kun je de dialoogmethode ook gebruiken om een gevoerd beleid of werking/reorganisatie van een dienst of instelling te evalueren.

4 OOGWENK

- Zorg dat je de deelnemers bij elke beslissing betreft. Dat geldt vanaf de keuze van het thema tot je beslist om een punt achter het proces te zetten.
- Zorg ervoor dat de deelnemers op de hoogte blijven van alle ontwikkelingen in het dialoogproces. Terugkoppeling is cruciaal voor de motivatie.
- Ga niet te rigide om met de structuur van de dialoogmethode. Wissel waar nodig fasen af en ga creatief om met mogelijkheden en beperkingen.
- Zorg ervoor dat alle leden van de groep altijd kunnen volgen in het proces. Zo vermijd je dat alleen de sterkste groepsleden mee zijn en zo komen ook de ervaringen van de minst sterke deelnemers in het proces tot uiting.
- Zorg als begeleider dat je naast het groepsmatige en beleidsmatige voldoende oog houdt voor de individuele ondersteuning van de deelnemers en voor het sociale aspect van het dialoogproces.
- Zorg dat je tijdens dialoogwerkgroepen en -momenten een toegankelijke taal hanteert.
- Bouw af en toe rustmomenten in het proces in. Zorg dat de deelnemers iets ontspannends kunnen doen. Ze kunnen dan even afstand nemen van het proces en hun aandacht tijdelijk aan iets anders besteden. Sommige thema's zitten hen erg dicht op de huid. Vooral bij zulke gevoelige thema's is rust op bepaalde momenten in het proces broodnodig.
- Neem tijd om af en toe terug te blikken op wat je al gedaan hebt in het proces. Zorg dat de groep een goed beeld heeft op de stand van zaken in het proces.
- Noteer gedurende het proces welke contacten je gehad hebt met het lokaal bestuur. Zorg ook dat al het materiaal dat de tijdens het proces wordt geproduceerd goed wordt bijgehouden. We denken daarbij bijvoorbeeld aan PowerPoint-presentaties, maquettes, dossiers en getuigenissen. Dat materiaal kan later, in andere dialoogprocessen, nog goed van pas komen. Als je kiest voor een variatie op de dialoogmethode (op vraag, met behulp van ervaringsdeskundigen of via begeleiders) dan kunnen deze materialen een goed aanknopingspunt zijn.
- Zorg bij de dialoogwerkgroepen en contactmomenten voor randvoorwaarden zoals koffie

en broodjes, voldoende pauzes, korte, maar krachtige bijeenkomsten, psychologisch en fysiek toegankelijke locaties enzovoort.

5 LEESVOER

- o Antwerps Platform Generatiearmen. (2004). Dromen - Denken - Doen: 7 jaar dialoog in Antwerpen, Antwerpen.
- o Beweging van Mensen met Laag Inkomen en Kinderen vzw Oostende. (2000). Samen gaan we vooruit: over de methodiek van de dialoog. BMLIK, Gent.
- o Beweging van Mensen met Laag Inkomen en Kinderen vzw. (2002). Woorden wisselen voor de toekomst: een methode voor de dialoog van armsten met federale en Vlaamse volksvertegenwoordigers. BMLIK, Gent.
- o Moras, D. (2001). Beleidsparticipatie van armen: communicatie, consultatie, dialoog?, Alert 27 (3-4): 68-80.
- o Antwerps Platform Generatiearmen. (1999). Participatie van generatiearmen aan het lokale beleid. Antwerpen.
- o Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. (2001). In dialoog, zes jaar na het Algemeen Verslag over de Armoede: eerste tweejaarlijks verslag. Centrum voor gelijke kansen en racismebestrijding, Brussel.
- o Moras, D. (2004). Participatie van armen aan een stedelijk beleid, Antwerpen 1997-2004. p359-376. Uit: Armoede en sociale uitsluiting – jaarboek 2004. Acco, Leuven

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					-50	ON-BEPERKT

Middelen: 1 moderator, 1 verslaggever, 1 ruimte met voldoende tafels en stoelen voor het aantal aanwezigen, drank en (eventueel) hapjes, flip-over en stiften.

Participatiehefboom methodes

1 DIP – DOELGERICHTE INTERVENTIEPLANNING

Een analyse- en planningsmethode én een communicatie- en overlegmethode

2 DEFINITIE

analyse Doelgerichte Interventieplanning is een participatieve methode om samen met de verschillende betrokkenen een concreet probleem te analyseren en mogelijke oplossingspistes te plannen. Bij de analyse van het probleem dwingt een streng logisch denkkader de deelnemers aan het DIP-proces om heldere oorzaak-gevolgrelaties en middel-doelrelaties te formuleren. Zo kunnen ze interventies plannen om de problemen aan te pakken. Tegelijk is DIP een methode om alle betrokkenen samen – beleidsverantwoordelijken, deskundigen, oplossingsactoren en bewoners – in het proces te laten participeren vanuit hun eigen expertise. De DIP-methode streeft een gedeelde analyse van het probleem na en een consensus over wenselijke interventies en ieders verantwoordelijkheid in de realisatie ervan. Communicatie en samenspraak tussen de verschillende betrokkenen is erg belangrijk en vereist van iedereen een groot engagement. We lichten de methode stap voor stap toe en illustreren haar met het voorbeeld van een DIP-proces in Ter Hilst, een sociale woonwijk in Hasselt .

3 DOELGERICHTE INTERVENTIEPLANNING STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS OF UITGANGSPUNTEN

twee begeleiders De DIP-methode vraagt minstens twee begeleiders: een moderator en een begeleider. De moderator is de gespreksleider die de DIP-methode toepast en de groepsdynamica bewaakt. Hij kent de methode door en door, beheerst alle stappen en verzorgt de technische begeleiding. De moderator moet objectief kunnen luisteren, ideeën kunnen samenvatten, verduidelijkende vragen kunnen stellen en discussies kunnen begeleiden. Hij heeft geen inhoudelijke inbreng, is neutraal en daarom misschien het best een buitenstaander. De begeleider kent de deelnemers en hun betrokkenheid bij het probleem. Hij volgt het hele proces vanuit zijn kennis van de methode. Hij neemt het voortouw bij specifieke activiteiten en visievorming en begeleidt eventuele subgroepen. De begeleider is er om het perspectief van de deelnemers te verruimen, hun keuzemogelijkheden aan oplossingsvoorstellen te vergroten, de discussie te verrijken.

Iedereen moet kunnen deelnemen aan het DIP-proces. Als er anderstaligen aanwezig zijn, is een tolk aangewezen.

De DIP-methode is participatief. Alle deelnemers worden ernstig genomen en aangezien als volwaardige en belangrijke gesprekspartners. Het is de taak van de moderator om dat te bewaken. De begeleider ondersteunt alle deelnemers in hun inbreng.

visualisering De DIP is een verbale en erg logische methode. Via visualisering (problemenboom, oplossingenboom) verlaag je de drempel voor de deelnemers.

Een DIP-proces is gefaseerd en bestaat uit kleine, duidelijke stappen met een goed uitgewerkte vraagstelling. Je werkt met groepsdiscussies, brainstorming en creatieve technieken.

3.2 VERLOOP

3.2.1 Voorbereiding

Als je de DIP-methode toepast, is een goede voorbereiding onontbeerlijk, zowel praktisch als inhoudelijk en zowel voor jezelf als initiatiefnemer of begeleider als voor de deelnemers.

Infrastructureel zorg je het best voor een ruim lokaal met verplaatsbare tafels en stoelen waarin een kringopstelling mogelijk is. Dat bevordert de communicatie tussen de deelnemers. Het is belangrijk dat iedereen oogcontact met elkaar kan hebben. De muren van het lokaal moeten vrij zijn om flappen op te plakken die iedereen moet kunnen zien.

De begeleiders van het DIP-proces moeten goed op elkaar afgestemd zijn. Dat wil zeggen dat de taken tussen de moderator en de begeleider goed verdeeld moeten zijn, dat ze de te volgen stappen vooraf en tussentijds samen doornemen, dat je een eventuele tolk het DIP-jargon bijbrengt, zodat er geen misverstanden ontstaan enzovoort.

Het is belangrijk dat het thema (de probleemsituatie of het onderwerp van de analyse) relevant, concreet en scherp afgebakend is. Ga in eerste instantie bij de doelgroep na of het wel degelijk het probleem is dat bij hen leeft en waaraan zij willen werken. Verfijn vervolgens de afbakening van het onderwerp op vlak van inhoud, geografische reikwijdte en de betrokken groepen.

probleem-betrokken

Tijdens een DIP-proces werk je met groepen die 'probleem-betrokken' zijn. Dat zijn de mensen die het probleem aan den lijve ondervinden (de doelgroep). Er zijn ook de 'oplossingsbetrokkenen' zoals besturen, diensten en organisaties, die het probleem mee kunnen helpen oplossen. Het is de bedoeling dat beide groepen samen rond de tafel zitten, een gemeenschappelijke visie op het probleem delen en gezamenlijk oplossingspistes ontwikkelen.

samenstelling van de groep

- Bij de samenstelling van de groep hou je het best met de volgende aandachtspunten rekening:
- zorg dat je een duidelijk zicht hebt op beide groepen: wie is de doelgroep en welke deelgroepen kun je onderscheiden (naar leeftijd, gender, culturele afkomst, sociaal-economische situatie)? Welke oplossingsinstanties zijn betrokken en kunnen een relevante bijdrage leveren?
 - Stel de groep evenwichtig samen: bewaak het evenwicht tussen de doelgroep en de oplossingsactoren.
 - Wanneer je met vertegenwoordigers werkt, zorg dan voor tijd, ruimte en de nodige ondersteuning, zodat ze hun ervaringen, inzichten en afspraken kunnen terugkoppelen naar hun achterban.
 - Streef naar een groep van 15 à 20, maximaal 30 mensen.

De DIP-methode vereist een groot engagement van de deelnemers. Het is van belang om kandidaten motiverend aan te spreken en uit te nodigen, liefst persoonlijk, via een gesprekje of een huisbezoek.

Participatiehefboom methodes

Zo kun je grondig hun interesse voor het thema en het proces aftasten. Bovendien kun je klaar en helder uitleggen waarvoor je de DIP-methode wil inzetten en hoe ze juist in zijn werk gaat. Je kunt je er ook van vergewissen of het voor de mensen duidelijk is welk engagement je van hen verwacht. Vergeet niet om méér mensen aan te spreken dan je nodig hebt, want niet iedereen zal kunnen of willen komen.

randvoorwaarden

Zorg tot slot voor de nodige randvoorwaarden, zodat mensen zich aangesproken en betrokken voelen bij het DIP-proces en ze praktisch in staat zijn om deel te nemen. Nodig mensen persoonlijk uit, maak een deelnemerslijst en bezorg iedereen een badge. Laat het DIP-proces op een bereikbare plek plaatsvinden, regel eventueel dingen zoals vervoer, kinderopvang of onthaal.

 In Ter Hilst hanteerde het wijkplatform de DIP-methode als middel om de problemen te analyseren en een wijkontwikkelingsplan op te maken. Buurt- en opbouwwerkers brachten een 'gemengd wijkplatform' samen, bestaande uit bewoners én instanties. Ze stelden lijsten op en gingen intensief rekruteren: telefonisch, per brief, van deur tot deur legden ze de bedoeling en opzet van het DIP-proces uit.

3.2.2 Analyse

In deze fase van de DIP-methode analyseer je zowel het gekozen probleem als de mogelijke oplossingen. Je stelt de analyse visueel voor. Alle deelnemers schrijven hun inbreng op kaartjes, die je op flappen in een boomstructuur schikt en aan de muur hangt. Zo kan iedereen de analyse volgen.

brainstorm

Alle betrokken partijen nemen deel aan de analyse van de probleemsituatie. Ze start met een brainstorm. Alle deelnemers formuleren de reële problemen die ze ervaren rond het thema en schrijven ze op een kaartje. De spelregels? Ze noteren maar één probleem per kaartje (maximaal drie regels) en schrijven duidelijk en leesbaar. Het schrijven van de kaartjes kan individueel of in kleine groepen gebeuren. Je kunt de groepjes vooraf samenstellen. Let erop dat mensen uit de doelgroep en de oplossingsactoren in aparte groepjes zitten. Zo krijgt iedereen de kans om zijn eigen problemen te verwoorden. Sommige mensen hebben het moeilijk om hun ideeën helder te formuleren of zijn niet erg taalvaardig. Help hen om hun problemen op de kaartjes te schrijven.

Na de brainstorm volgt de bespreking van de probleemkaartjes. Je overloopt ze allemaal. Het gaat erom na te gaan of alle kaartjes voor iedereen duidelijk zijn. Richtvragen zijn: 'Begrijpt iedereen wat hier staat?' en 'Verstaan we er allemaal hetzelfde onder?' Het is niet de bedoeling in discussie te treden over het wel of niet bestaan van het geformuleerde probleem. We gaan ervan uit dat de beleving van het probleem centraal staat. Je verduidelijkt vage kaartjes. Ze worden opnieuw geschreven en kaartjes waarop twee of meer problemen staan, worden 'gesplitst': per probleem één kaartje. Hang de duidelijke kaartjes op een flap aan de muur.

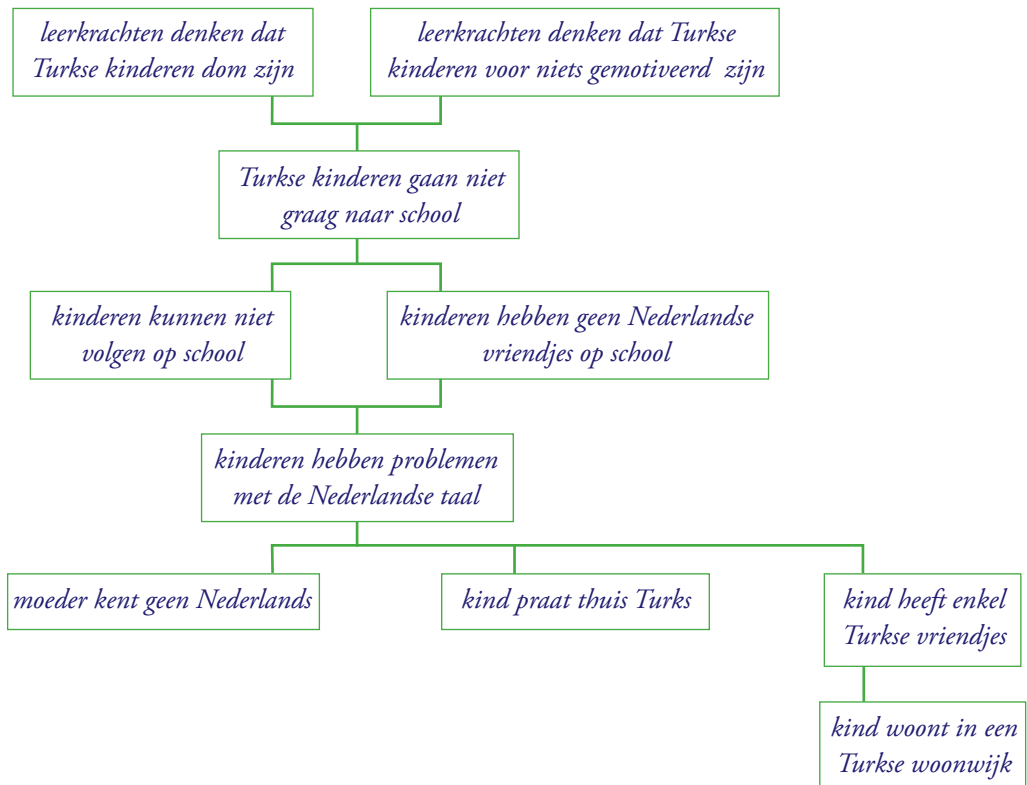
 De eerste bijeenkomst: de stoelen in het buurthuis stonden in een halve cirkel rond een grote muur. De vierenvijftig aanwezigen werden verwelkomd en kregen een badge. Onder leiding van een externe begeleider schreven de deelnemers in groepjes hun problemen op kaartjes. In de meeste groepjes zat iemand van het buurtwerk om te helpen. De kaartjes kwamen aan de muur en werden overlopen. De

dubbele gingen eruit. Bij een drankje praatten de deelnemers even na.

problemenboom

Als alle kaartjes duidelijk zijn en voor iedereen zichtbaar aan de muur hangen, begint de groep een problemenboom op te zetten. De deelnemers kiezen een startprobleem – een kernprobleem met oorzaken (wat aan de basis van het probleem ligt, wat tot het probleem geleid heeft) en gevolgen (wat uit het probleem voortvloeit, waar het probleem aanleiding toe geeft). Je hangt het kaartje met het kernprobleem in het midden van de muur. Vervolgens verbind je alle andere kaartjes met het kernkaartje. Als een kaartje een probleem beschrijft dat oorzaak is van het kernprobleem, dan hang je het onder het kernkaartje. Als een kaartje een gevolg van het kernprobleem aanhaalt, komt het boven het kernkaartje. De moderator tekent alle lijnen tussen de verschillende kaartjes, zodat de verbanden en de analyse tussen oorzaken en gevolgen zichtbaar worden.

Een fictieve problemenboom over ‘de problemen van Turkse kinderen op school’ .

Participatiehefboom methodes

objectieven- of oplossingsboom

De volgende stap in de analysefase is de analyse van de doelstellingen. Je zet de problemenboom om in een objectieven- of oplossingsboom. Alle deelnemers zetten de problemen op de kaartjes om in wenselijke resultaten. Ze schrijven ze in een andere kleur op andere kaartjes. Zo brengen ze de te bereiken oplossingen en te bewandelen wegen in kaart. Daarbij is het belangrijk om zoveel mogelijk dezelfde woorden te gebruiken. De voorgestelde oplossing moet in de lijn van het gestelde probleem liggen. De moderator schikt ook de oplossingenkaartjes in een boomstructuur. Hij gaat de verbanden tussen de kaartjes na: het hoofddoel krijgt een centrale plaats, tussendoelen vormen de wortels van de objectievenboom en de concrete resultaten de kruin.

 Tijdens de tweede bijeenkomst stond de problemenboom centraal. Het eerste kaartje ging over huisvesting en lag gevoelig, er volgde een lange discussie. Daarna ging het beter, tot er nog dertig kaartjes overbleven. Iedereen was moe en het vlotte niet meer. De mensen hadden genoeg van analyseren en wilden plannen maken. De moderator pikte daarop in.

In groep gaan de deelnemers na of ze clusters van problemen en doelstellingen kunnen onderscheiden. Dat zijn een aantal probleem- en oplossingenkaartjes die samen horen. Zorg ervoor dat de clusters visueel onderscheiden zijn en geef ze een naam per thema.

 De deelnemers moesten tijdens de derde bijeenkomst clusters bepalen. Zo vallen de kaartjes 'de straten liggen er vuil bij', 'het huisvuil wordt slordig opgehaald', 'de openbare vuilnisbakken worden niet op tijd geleegd', 'mensen smijten papier en blikjes op de grond' en 'de reclamebladen vallen uit de brievenbus' onder de cluster zwerfvuil. Er kwamen negen thema's naar boven: huisvesting, structuur en bereikbaarheid van de wijk, zwerfvuil, groenonderhoud, jongeren, veiligheid, criminaliteit, voorzieningen en samenleven.

prioritaire problemen

Uit de afgebakende clusters moet je prioritaire problemen kiezen. Dat zijn de problemen waar de groep eerst aan zal werken. Om die prioritaire problemen te kiezen, bepalen de begeleiders – al dan niet samen met de deelnemers – criteria. Criteria kunnen zijn: de relevantie van een probleem, wat kunnen we zelf, wat heeft het meest effect, hoeveel enthousiasme is er om aan het probleem te werken, in welke mate zijn we vernieuwend bezig? De groep gaat ook na welke middelen nodig en voorhanden zijn om het probleem aan te pakken: geld, tijd, begeleiders, trekkers onder de deelnemers... De deelnemers geven alle thema's een score met behulp van de criteria.

 In groepjes legden de mensen prioriteiten vast. Twee criteria waren van belang: 'wat vind je het belangrijkste?' en 'wat is het makkelijkst om aan te werken?' Elke groep bracht zijn volgorde naar voren. Ze beslisten om rond vier thema's werkgroepen op te starten, onder andere rond criminaliteit en veiligheid. Met groene antwoordkaartjes konden de deelnemers zich opgeven om in een werkgroepje rond een thema te zitten. De verantwoordelijke van de groendienst beloofde werk te maken van het groenonderhoud in de wijk. De technische dienst stond open voor contact rond de verlichting en de wegen in de wijk.

logisch planningskader

3.2.3 Planning

De planningsfase binnen de DIP-methode heeft als doel de verschillende stappen die gezet moeten worden om het probleem aan te pakken en te plannen. De DIP-methode gebruikt er een logisch planningskader voor. Dat kader wordt ook wel een logmatrix genoemd en wordt visueel voorgesteld. Het is een moeilijk deel van het DIP-proces omdat het veel redeneervermogen van de deelnemers vraagt. Pas je begeleiding en ondersteuning aan aan het niveau van de (deel)groepen.

Per gekozen prioritair probleem zetten de begeleiders de volgende denkstappen met de deelnemers. De groep stelt samen doelstellingen, resultaten en activiteiten voorop. De centrale vragen zijn: ‘Welke tussentijdse resultaten moeten we halen om onze hoofddoelstelling te realiseren en welke activiteiten moeten we uitvoeren om de tussentijdse resultaten te bereiken?’ De deelnemers proberen hun veronderstellingen te identificeren. Dat zijn de factoren die noodzakelijk zijn om het gewenste effect te bereiken, maar waarop de deelnemers geen vat hebben. Samen met de groep vullen de begeleiders de logmatrix aan. Ze bepalen de objectief verifieerbare indicatoren die aangeven wat er binnen welke termijn bereikt moet zijn, de toetsstenen om na te gaan of de indicatoren gehaald zijn, de middelen en de financiële behoeften.

 In de werkgroepen werd het wijkplan verfijnd, uitgevoerd en geëvalueerd aan de hand van de DIP-methode. Per thema bepaalden de aanwezigen de concrete doelstellingen, de te bereiken resultaten en de activiteiten om ze te realiseren. De begeleiders brachten de indicatoren aan bij de resultaten. Samen benoemden de aanwezigen de verschillende activiteiten en taken. Ze waren klaar voor de uitvoering. Een kleine activiteit was bijvoorbeeld rondgaan in de wijk om donkere plekken te zoeken en ze te bespreken met de bevoegde instantie, Interelectra. Een grotere activiteit was het organiseren van een informatieavond over de beveiliging van het eigen huis tegen inbraak.

3.2.4 Uitvoering

Na het opstellen van de logmatrix kan de uitvoering van de plannen beginnen, gevolgd door de evaluatie. Het resultaat van de DIP, de planning, is namelijk geen definitief resultaat. Je moet de planning immers steeds opnieuw bijsturen naarmate de uitvoering vordert.

3.3 MOGELIJKE VARIATIES

verschillende accenten

Bij de toepassing van de DIP-methode kun je verschillende accenten leggen, afhankelijk van de doelstelling die de begeleiders voor ogen hebben. De klemtoon kan liggen op het vormingsproces (deelnemers meer inzicht bieden in een thema of probleem, hen mondiger maken en motiveren tot gezamenlijke actie) of op het planningsproces (participatieve besluitvorming).

Wanneer je de DIP-methode gebruikt als vormingsmethode moet je de opzet, de duur, de timing en het tempo aanpassen. Het proces wordt dan immers meer van binnenuit en op het niveau van de doelgroep gestuurd en speelt zich af over een langere periode. Bovendien is de weg die je met de groep aflegt even belangrijk als het behaalde resultaat.

Participatiehefboom methodes

ondersteuning en begeleiding van de deelnemers

De DIP-methode lijkt eenvoudig toe te passen omdat de verschillende stappen gedetailleerd zijn uitgewerkt en er visuele instrumenten voorhanden zijn. Toch is DIP erg complex en vraagt ze de nodige ondersteuning en begeleiding van de deelnemers. Het is immers niet gemakkelijk om analytisch na te denken over problemen, ze logisch te ordenen of hardop je mening te geven in een groep. Er kunnen grote verschillen zijn tussen de deelnemers wat betreft positie, durf, mondigheid en taalvaardigheid. Daarom kan het nodig of zinvol zijn om vooraf met deelgroepen te ‘dippen’ om de subgroepen sterker te maken.

 In Ter Hilst beslisten ze om vóór het DIP-proces DIP-sessies te organiseren met migrantenvrouwen en jongeren. Met veertien vrouwen zetten ze een problemenboom op. Omdat geen enkele vrouw vanwege haar culturele achtergrond mocht deelnemen aan de bijeenkomsten, zou de begeleidster hen vertegenwoordigen en hun kaartjes meenemen. De jongeren maakten geen problemenboom, maar legden wel prioriteiten vast. Vier jongeren vertegenwoordigden de groep.

Het DIP-proces is strak gefaseerd. Toch kun je flexibel met de verschillende fasen van de methode omspringen. Je kunt fasen van analyse en planning afwisselen met concrete activiteiten of je kunt tussenstappen inlassen om de methode meer aan te passen aan het tempo, de kennis, competenties en de motivatie van de deelnemers.

Een DIP-proces start meestal op initiatief van een begeleider (opbouwwerker, instantie of dienst). Ook een vrij vaste kern van mensen kan het proces mee dragen en sturen, door eigen voorstellen te doen, de verschillende stappen mee voor te bereiden enzovoort. Naast de kerngroep kunnen andere mensen op een iets minder actieve wijze deelnemen.

wenselijke, toekomstige situatie

De DIP-methode vertrekt van problemen en lijkt dus erg problematiserend. Om van bij de analyse een proactieve, positieve kijk te realiseren, kun je beginnen met een oefening waarbij de aanwezigen brainstormen over een wenselijke, toekomstige situatie aangaande het probleem of thema. Daardoor gebeurt de probleemanalyse vanuit een ander, positief perspectief.

3.4 BELEIDSCYCLUS

De DIP-methode sluit aan bij de verschillende fasen van de beleidscyclus. Het opzetten van de problemenboom en het maken van prioritaire keuzes maakt deel uit van de fasen van beleidsvoorbereiding en -bepaling. De fasen van besluitvorming en -uitvoering vinden we terug in het opzetten van de objectievenboom en het opstellen van de logmatrix. De concrete uitvoeringsfase is binnen de DIP methodisch minder uitgewerkt.

4 OOGWENK

 Het doorlopen van een DIP vraagt veel van de deelnemers. Bouw van bij de start een goede relatie met hen uit. Spreek mensen persoonlijk aan (uitnodiging, badge...), maak tijd voor informele momenten tijdens de sessies, zorg voor tussentijdse contacten et cetera. Zo stimuleer je hun betrokkenheid, participatie en impact.

- 👁️ DIP vraagt ook veel van de deelnemers op cognitief vlak: de methode stelt hoge eisen aan redeneervermogen, mondigheid, luisterbereidheid en concentratie. Het is belangrijk om voldoende aandacht te hebben voor ondersteunende randvoorwaarden die eventuele moeilijkheden kunnen opvangen (ondersteuning bij het schrijven van de kaartjes, voldoende tijd nemen om na te gaan of de kaartjes voor iedereen duidelijk zijn, stappen in het proces in groep laten voorbereiden, positieve feedback geven).
- 👁️ Baken het thema waar je rond wil werken goed af. Een ruim thema geeft een grote chaotische problemenboom en dat kan fataal zijn voor de motivatie.
- 👁️ Wees creatief om het verbale karakter van de methode af te zwakken: werk met foto's, tekeningen of drama om de probleemanalyse te maken. Bereid de planning voor aan de hand van een plan van de wijk, een maquette of een spel.
- 👁️ Heb aandacht voor macht in de groep. DIP wil een machtsvrije dialoog tussen de verschillende betrokkenen op gang brengen. Dat wil zeggen dat de inhoudelijke discussie over het gekozen thema gaat, los van de aanwezige belangen en standpunten. Bij de samenstelling van de groep moet je de evenredigheid qua machtsverhoudingen tussen de verschillende deelgroepen bewaken. Ook tijdens het proces blijft dat een constant aandachtspunt (kan iedereen zijn zeg doen? Wordt iedereen gehoord?).
- 👁️ Zorg ervoor dat iedereen een 'goede plaats' krijgt. Alle deelnemers moeten elkaar en de bomen en schema's goed kunnen zien. Soms is het nodig om mensen een plek toe te wijzen. Zwakkere doelgroepen hebben wel eens de neiging om in een hoekje te gaan zitten.

5 LEESVOER

De DIP-methode is in de jaren 1980 uitgewerkt voor ontwikkelingssamenwerking. ABOS, het Algemeen Bestuur van Ontwikkelingssamenwerking, doopte de Vlaamse variant DIP. De Vlaamse niet-gouvernementele ontwikkelingsorganisatie "South Research" valoriseert de ervaringen met DIP, publiceert en geeft hieromtrent vorming.

- o Algemeen Bestuur van de Ontwikkelingssamenwerking (ABOS). (1991). Handboek voor de toepassing van de 'Doelgerichte Interventieplanning' (DIP) op het ABOS. ABOS, Brussel.
- o D'Aes, M. (2001). Van een klaagcultuur naar probleemoplossend denken met behulp van de DIP-methode, Welwijs, 3, 3-11.
- o Samenlevingsopbouw-cahier (1997). Werken met de DIP-methode: toepassingen in het opbouwwerk en het migrantenwerk, Samenlevingsopbouw-cahier, 21 (2). VIBOSO, Brussel.
- o Smeyers, L. (1995). De DIP-methode: recept voor een participatieve projektsaus, Samenlevingsopbouw-cahier, 19 (1), 42-55.
- o South Research. Handleiding voor de toepassing van de Doelgerichte Interventieplanning (DIP). South Research, Leuven.

Participatiehefboom methodes

6 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					-50	ENKELE SESSIES

Middelen:

- aantal begeleiders: een moderator en begeleider, eventueel een tolk
- infrastructurele middelen: ruim en multifunctioneel lokaal met losse tafels en stoelen waar een kringopzet mogelijk is, waar je in subgroepen kunt zitten en flappen en kaartjes aan de muren kunt hangen
- kaartjes (post-its), schrijfgerei, flappen, ander creatief materiaal om de analyse en planning visueel voor te stellen.

1 ABCD

Zoek en vind het halfvolle glas van een buurt en zijn bewoners – niet het halfllege.

2 DEFINITIE

*je draait het
beleidsperspectief
totaal om*

ABCD (Asset-Based Community Development) is een methode waarmee je van binnenuit werkt aan de heropleving van een buurt op economisch, sociaal en cultureel vlak. Om dat resultaat te bereiken, breng je de talenten en vaardigheden in kaart die in elke gemeenschap, hoe achtergesteld ook, aanwezig zijn. De grondleggers van de methode zijn John McKnight en John Kretzmann. Ze zijn ervan overtuigd dat je buurten en wijken opbouwt door je te richten op de positieve kwaliteiten van de mensen in die buurt. Je sluit aan op bestaande netwerken en versterkt ze. Alle middelen die mensen lokaal kunnen inzetten om hun leefomstandigheden te verbeteren, noemen de auteurs 'assets'. Die benut je dus maximaal om een wijk op eigen kracht te ontwikkelen.

3 ABCD STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

Kenmerkend voor de ABCD-aanpak is dat je het beleidsperspectief totaal omdraait. In plaats van bewonersparticipatie aan het overheidsbeleid, creëer je overheidsparticipatie aan burgerinitiatieven. Het lokale bestuur maakt dus bepaalde dingen mogelijk en verleent assistentie. Als het proces op gang komt, draagt het lokale bestuur verantwoordelijkheden over aan de burgers.

Het lokale bestuur doet zelf een aantal zaken en onthoudt zich van andere, namelijk:

- stel ambtenaren aan die ten dienste staan van burgers;
- trek een duidelijke grens tussen wat je als lokaal bestuur wel en niet doet;
- geef burgers en hun organisaties alle krediet;
- vervang de lokale verenigingen en organisaties niet door nieuwe systemen, instellingen, centra of vertegenwoordigingen. Bouw dus niet opnieuw starre systemen met subsidies, want die blokkeren nieuwe initiatieven vanuit de gemeenschap;
- beheers de drang naar uniformiteit en standaardisering, alleen flexibiliteit kan samenlevingsopbouw van onderuit tot stand brengen.

 **Ideaal gezien draagt een lokaal bestuur zoveel mogelijk 'de controle over aan zijn bewoners'.
Want wie meer verantwoordelijkheid krijgt, zal die ook sneller op zich nemen.**

ABCD is 'asset-based' (zoek de bronnen): ga altijd uit van de mogelijkheden die in een wijk aanwezig zijn.

ABCD is 'internally focused' (kijk van binnenuit): eigen definities, investeringen, creativiteit en zeggenschap van bewoners zijn belangrijker dan het voldoen aan de eisen van de gemeentelijke beleids-
cyclus of mogelijke subsidies.

Participatiehefboom methodes

ABCD is 'relationship driven' (leg verbindingen): bouw permanent relaties uit tussen mensen, groepen, netwerken en instituten in een buurt.

3.2 VERLOOP

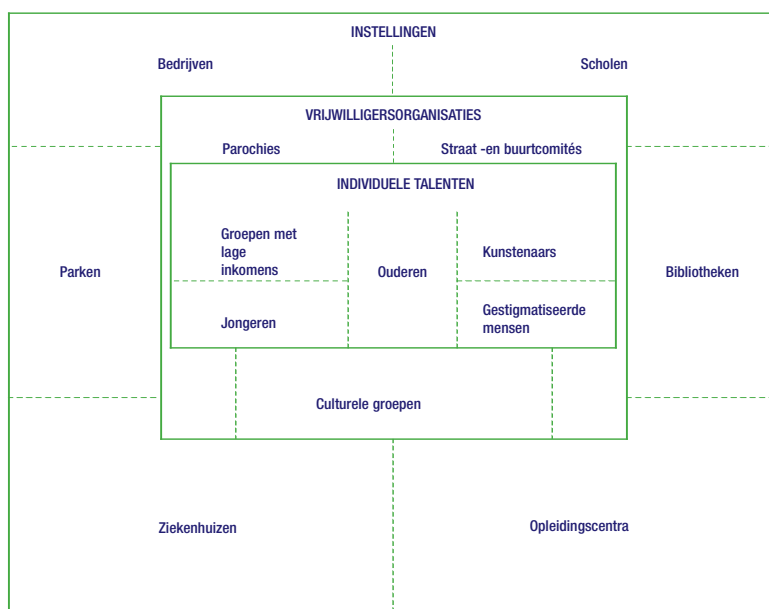
John McKnight, een van de grondleggers van de ABCD-methode, stelt dat je bij een buurtaanpak principieel moet kijken naar de volle helft van het glas in plaats van naar de lege helft. Met andere woorden: benut de capaciteiten van mensen en de kansen die in het verschiet liggen in plaats van alleen naar de individuele problemen te kijken. Dat doe je in verschillende stappen.

3.2.1 Voorbereidingsfase: een nieuwe wijkkaart maken

'mapping assets'

Dit proces heet 'mapping assets': bewoners of hun ondersteuners brengen de talenten, capaciteiten en vaardigheden in de wijk in beeld aan de hand van één vraag. Die vraag luidt: over welke bronnen en aanknopingspunten beschikken we om de problemen waarmee we geconfronteerd worden zelf op te lossen?

ASSETS VAN EEN WIJK IN KAART GEBRACHT

uit: "Wijkontwikkeling op eigen kracht", p. 18

Community Asset Check List

Een Community Asset Check List wijst daarbij de weg. Je vergaart de kennis via – vaak telefonisch afgenomen – vragenlijsten. Op basis van gemeentelijke infogidsen, bibliotheken, verenigingen, parochies en via mond-tot-mondreclame breng je zoveel mogelijk mensen, netwerken en organisaties in beeld. Zo krijg je een duidelijk zicht op het aanwezige 'goud in de buurt': mensen die het herwaarderingsproces zullen schragen en de oude 'probleemgerichte' informele leiders kunnen vervangen.

 Samenlevingsopbouw Antwerpen (het vroegere RISO Antwerpen) maakt gebruik van verschillende middelen om mensen te bevragen en talenten op het spoor te komen. In het kader van het vindplaatsgericht werken is het opbouwwerk visueel in de wijk aanwezig. Opbouwwerkers gaan met een kar ergens in de buurt staan en serveren daarbij koffie en thee tegen betaalbare prijzen. Tegelijk biedt Samenlevingsopbouw Antwerpen bewoners de gelegenheid om boeken en cd's te ontlenen en verdeelt de Centrumkrant (eveneens een initiatief van het buurtopbouwwerk). Dit zijn middelen om mensen persoonlijk te kunnen aanspreken. Opbouwwerkers en vrijwilligers gaan met een vragenlijst ook bij mensen aan huis.

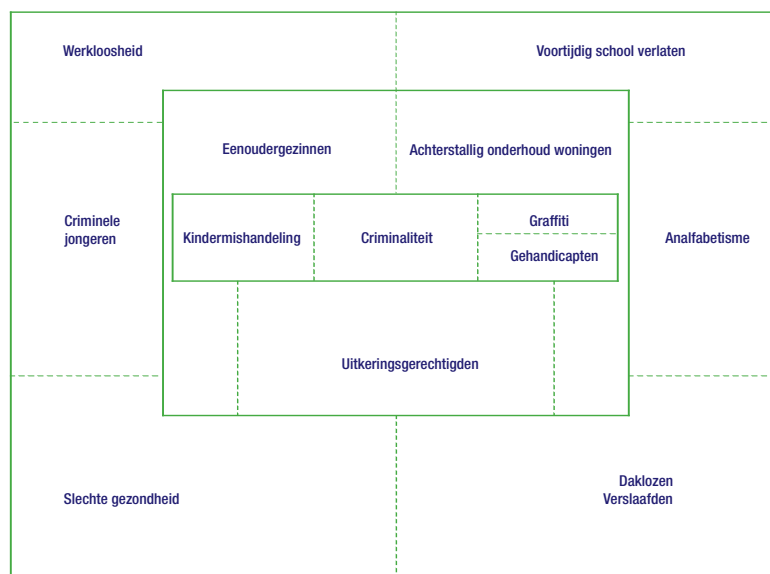
Samenlevingsopbouw Antwerpen wil een virtuele databank van talenten opzetten die andere wijkbewoners ertoe kan aanzetten om zich vrijwillig te engageren. De website bevat mogelijk de volgende onderdelen:

- een introductiepagina met wat uitleg over Buurtschatten;
- een plaats waar mensen hun vaardigheden en talenten kunnen aanbieden en/of kunnen aangeven waarnaar zij op zoek zijn;
- een plaats waar mensen materiaal kunnen aanbieden;
- een plaats waar diensten en organisaties een aanbod of vraag kunnen plaatsen;
- de lopende acties van de buurtwerking.

3.2.2 Verbindingsfase: nieuwe partnerschappen

Het komt er nu op aan om wat er in de buurt aan (verborgen) vermogen bestaat, aan elkaar te koppelen. Telkens als buurtbewoners besluiten om samen een probleem uit de wereld te helpen, wordt de buurt sterker en ontstaat het gevoel dat er meer mogelijkheden zijn om de buurt bij te sturen dan ze aanvankelijk dachten. Dat vereist een gerichte vorm van activering.

TEKORTKOMINGENKAART VAN EEN WIJK

Participatiehefboom methodes

nieuwe partnerschappen

Met behulp van de nieuwe wijkkaart schep je nieuwe partnerschappen tussen bijvoorbeeld georganiseerde groepen en informele netwerken, scholen en individuen, maar evenzeer tussen bibliotheken, politie, gezondheidszorginstellingen, culturele instellingen en groepen in de buurt.

De beste manier om 'binnen te komen' bij mensen blijkt door hen aan te spreken op de eigen mogelijkheden in de buurt. Zo kan buurteconomie op verschillende manieren een rol spelen in de heropleving van een buurt. De vaak onbenutte economische kracht van lokale en publieke verenigingen en non-profitorganisaties kun je beter aanwenden door bijvoorbeeld personeel aan te nemen uit de wijk zelf of door onderhoudsopdrachten uit te besteden aan buurtbedrijven of -bewoners.

Denk ook na over een manier om fysieke kwaliteiten zoals grond, gebouwen, woningcomplexen en infrastructuur in te zetten voor buurtontwikkeling. Dat kan bijvoorbeeld door braakliggende grond beschikbaar te stellen voor groenvoorzieningen in eigen beheer of door verlaten (industriële) gebouwen een nieuwe bestemming te geven.

Zo'n gerichtheid op de economische positie is niet noodzakelijk. De ABCD-literatuur bevat verscheidene voorbeelden waarin bewoners starten met het verbeteren van hun huizen, portieken en plantsoenen. Of waarin de veiligheidssituatie of de zorg om jongeren de aanleiding vormt om aan de slag te gaan.

 Onder de noemer 'Buurtschatten' liet Samenlevingsopbouw Antwerpen de bewoners zelf een domein kiezen waarrond ze wilden werken en schiep de mogelijkheden om het ook zo zelfstandig mogelijk uit te werken. De opbouwwerker van Samenlevingsopbouw Antwerpen beperkte zich tot ondersteuning. Zo hielp hij bij het leggen van contacten met het beleid en andere instanties. Een concrete illustratie is het project in de Tulpstraat, in de wijk Antwerpen-Noord. In die straat was er al enige tijd overlast, veroorzaakt door kinderen en jongeren. Bij persoonlijke contacten tijdens huisbezoeken gaven bewoners te kennen dat ze iets wilden doen mét die kinderen en jongeren. Een van de bewoners organiseert nu voetbalactiviteiten voor de jongeren en een aantal andere mensen hebben een kinderwerking opgestart. Vanuit de ABCD-filosofie is het belangrijk dat de initiatiefnemers die kinderwerking opzetten zoals zij denken dat het het best gebeurt. Maar het is niet altijd zo evident om als begeleider je inbreng echt tot ondersteuning te beperken. Je bent vaak geneigd om projectmedewerkers in de ene of de andere richting te sturen. Het opbouwwerk schreef het dossier kinderwerking en zorgde ervoor dat de voorziening ook door de overheid werd erkend. Het zijn evenwel de bewoners die het concept volledig hebben ontwikkeld volgens hun eigen inzichten.

3.2.3 Uitwerkingsfase: een plan voor de toekomst

Een zo representatief mogelijke groep bewoners werkt aan een visie en een plan voor de buurt/gemeenschap vanuit onder meer de volgende vragen:

- wie zijn 'we'?
- Wat vinden we het belangrijkste?
- Waar zou onze buurt de komende vijf, tien of zo mogelijk twintig jaar naartoe moeten groeien?

het plan biedt een inspirerend antwoord

Op dat soort vragen moet het plan een inspirerend antwoord geven. Tegelijk richt het zich op de oplossing van concrete problemen. Een goede combinatie van een langetermijnplanning en successen die binnen afzienbare termijn te behalen zijn, houdt de spirit erin.

 De Brit Tony Gibson, die vooral bekendheid verwierf met zijn participatiemethode 'Planning for Real', heeft een vragenlijst ontworpen die is gebaseerd op tekeningen. Talenten worden visueel voorgesteld. Gibson maakt ook gebruik van een maquette. Eigenlijk heeft hij een stuk van zijn methode 'Planning for Real' geïntegreerd in 'Can Do'. Dat is een variant van ABCD en een aanpak die vooral in Engeland bijzonder succesvol is. Op die manier koppelt hij de geïnventariseerde talenten aan de uitvoering. Bovendien zet hij er een concrete timing op. Niet alle talenten kun je evenwel ruimtelijk of visueel voorstellen, maar Samenlevingsopbouw Antwerpen vindt die aanpak interessant omdat hij een directe verbinding kan maken tussen de inzet van capaciteiten van bewoners en kansen of problemen in de buurt.

Met het oog op de verzelfstandiging van projecten wil Samenlevingsopbouw Antwerpen de initiatieven zoveel mogelijk integreren in het buurtwerk.

 De meerwaarde van de ABCD-benadering ligt zonder twijfel in het zoekproces naar de verborgen schatten in de wijk. Veel informele kwaliteiten blijven op het eerste gezicht verborgen. Zet een stap verder en mobiliseer tot nog toe onbekende (en onbeminde) groepen en individuen.

Hoewel ze geen deel uitmaken van in het oog springende netwerken of niet met het lokale bestuur in contact staan, zijn het juist die groepen mensen die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de dynamiek van een wijk. Ze zijn onmisbaar bij de heropleving van de wijk, maar zullen niet snel opdagen tijdens het formele overleg en de besluitvorming waarop participatie bijna altijd gericht is. De ABCD-aanpak is erop gericht om hen toch te bereiken.

3.2.4 Draagvlakfase: steun van buitenaf

Zodra je weet wat er is en waar je naartoe wil, kun je de blik naar buiten richten. Welke externe bronnen kun je aanboren om de eigen plannen te realiseren?

blik naar buiten

Je bent aan die laatste fase toe wanneer je beschikt over een inventaris van de capaciteiten van bewoners, groepen en instellingen. Dat betekent dat je eerst de 'assets', die je kunt inzetten om problemen op te lossen, met elkaar verbindt. Het veronderstelt ook dat een brede vertegenwoordiging van bewoners het eens is over de te volgen strategie en dat ze startklaar is om problemen gemeenschappelijk aan te pakken. Pas dan zoekt en bepaalt de wijk op welke externe bronnen ze een beroep wenst te doen.

Participatiehefboom methodes

De hierboven beschreven stappen hebben niet de pretentie om een complete blauwdruk te leveren voor een 'Asset Based Community Development'. Ze helpen wel om de weg voor te bereiden voor een 'wijkontwikkeling op eigen kracht'.

3.3 VARIATIES

Het proces van buurtopbouw-van-binnenuit krijgt elke keer een eigen unieke vorm. In veel Nederlandse steden zijn elementen uit de ABCD-benadering al in de praktijk gebracht. In twee wijken in Eindhoven is er trouwens al met een echt ABCD-project gestart, op initiatief van de bewoners zelf, die steun krijgen van het LSA (Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken). Daarnaast benutten gemeentebesturen en voorstanders van de wijkaanpak in andere steden de filosofie van ABCD om de eigen ervaringen met bewonersparticipatie kritisch te overdenken en vernieuwing aan te brengen (onder meer in Deventer en Leeuwarden).

De aanpak van Samenlevingsopbouw Antwerpen (zie hoger) verschilt enigszins van de oorspronkelijke theorie die is uitgewerkt door Kretzmann & McKnight. In de theorie worden de verschillende fases duidelijk onderscheiden, terwijl die in de praktijk van Samenlevingsopbouw Antwerpen door elkaar lopen. Op die manier wil Samenlevingsopbouw Antwerpen vermijden dat eerst een heel lange tijd aan inventarisering wordt gewerkt vooraleer met de uitvoering van een project wordt gestart.

De architecten van de ABCD-methode vertrekken ook van het idee dat mensen uit de buurt zelf de andere buurtbewoners aanspreken. Oorspronkelijk had Samenlevingsopbouw Antwerpen dezelfde bedoeling. De opbouwwerkers wilden eerst een groep samenstellen met sleutelfiguren uit de wijk, die na de nodige vorming en ondersteuning zelf op pad zouden gaan om mensen te werven. Die aanpak is nog niet toegepast, maar hoort nog steeds tot de mogelijkheden.

4 OOGWENK

- **Laat minder toegankelijke bewoners(groepen) en ondernemers niet links liggen, maar ga na op welke wijze zij een bijdrage kunnen leveren tot de opwaardering van hun wijk.**
- **Voorzie voldoende politiek-bestuurlijke ruimte om buurten hun eigen tempo te gunnen. Het mobiliseren van een wijk vraagt tijd, meer dan de strakke kaders van gemeentelijke projecten toestaan. Bewoners moeten eerst zelf het hoofd kunnen breken over waar het**

met hun buurt naartoe zou moeten en welke steun daarbij nodig is.

- Er bestaat geen eenvormig model en het gaat nergens vanzelf. Het kan ook flink mislopen. De ABCD-literatuur (McKnight e.a.) biedt geen leidraad die vertelt hoe je moet omgaan met conflicten of hoe je het proces weer kan vlottrekken wanneer de communicatie tussen buurtbewoners mank loopt. Hoe de verhoudingen binnen de nieuwe samenwerkingsrelaties liggen of zouden moeten liggen qua invloed, rolverdeling en eindverantwoordelijkheid is nog te weinig uitgewerkt. De sector Samenlevingsopbouw gaat in zijn programma's van vorming en opleiding wel in op een aantal van die aspecten.

5 LEESVOER

Deze bijdrage is vooral gebaseerd op het artikel van Maarten Davelaar van het Nederlandse Verwey-Jonker Instituut:

- o Davelaar, M. (2003). ABCD bouwt buurten op, TerZake 2003/8, pp. 4-7.
- o Cannoot, V. (2005). Asset Based Community Development in Antwerpen-Noord – Met 'Buurtschatten' op zoek naar een eigen invulling van de ABCD-methode (gesprek met Mia Crollet en Ellen Van Doren), TerZake, mei 2005, pp.23-28.
- o Hautekeur, G. (2005). Wijkontwikkeling op eigen kracht, TerZake 2005/1, pp. 13-14.
- o Kretzmann, J.P., and McKnight, J.L. (1993). Building Communities from the Inside Out – a path toward finding and mobilizing a community's assets. Acta Publications, Chicago.
- o Van Oort, D. en van Geffen, C. (2003). Praktijkdag ABCD-methode: Ondersteunen door een stapje terug te doen', in tijdschrift MO Samenlevingsopbouw, 22e jrg./nr. 195/juni 2003, pp. 22-23.
- o Wijkontwikkeling op eigen kracht (2004). Bewerkte vertaling van Building Communities from the Inside Out – a path toward finding and mobilizing a community's assets, van John L. Mc Knight en John P. Kretzmann. LSA, Den Haag.

Websites:

ABCD-aanpak in Nederland: www.kcgs.nl/hoofdvragenABCD

Het Verwey-Jonker Instituut deed samen met NIZW onderzoek naar de toepasbaarheid van ABCD in Nederland; in opdracht van onder meer het Kenniscentrum Grote Steden en VWS. Het onderzoeksrapport is te vinden op de website van het Kenniscentrum Grote Steden: www.sqm.nl

ABCD in Amerika, zie site van de Northwestern University in Illinois: www.northwestern.edu/IPR/abcd.html

www.lsabewoners.nl

Tony Gibson is de bedenker van de 'Planning for Real'-methode. Hij is stichter en ex-directeur van de Neighbourhood Initiatives Foundation, een organisatie die mensen in staat wil stellen de toekomst van hun buurt te beïnvloeden en de kwaliteit van het leven te verbeteren. <http://www.nifonline.org.uk>

Tony Gibson is ook co-ontwerper van de 'Community Power Toolkit', een instrument dat werd ontwikkeld voor de in Engeland erg succesvolle 'Can Do'-beweging. <http://www.candoechange.org/exchange>

Participatiehefboom methodes

8 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS-DOMEINEN	GROEPS-GROOTTE	DUUR
					50+	MINI-MAAL 1 JAAR

Middelen:

- een begeleider (opbouwwerker) die werkt vanuit de filosofie van ABCD;
- infrastructuur waaronder grote en kleine vergaderzalen waar mensen uit de buurt kunnen samenkomen;
- financiële middelen waaronder externe fondsen om voorstellen te kunnen verwezenlijken.

1 FOCUSGROEP

Tijdens een groeps gesprek diep je stapsgewijs goed afgelijnde onderwerpen uit, terwijl de groepsband groeit en de openheid om meningen uit te wisselen groter wordt.

2 DEFINITIE

 Door middel van een focusgroep kom je op een vriendelijke en respectvolle manier tot een participatief groeps gesprek dat op een krachtige manier inzicht verschaft in de denkwijzen en gevoelens van de deelnemers. Als kwalitatieve onderzoeksmethode biedt een focusgroep je de mogelijkheid om naar de wortels van een probleem te zoeken, achterliggende motieven voor een bepaalde handelswijze bloot te leggen en diversiteit in of tussen groepen beter te vatten. Een focusgroep is dus ideaal om in groep een probleem te identificeren, ten volle te begrijpen wat een gebeurtenis als effect heeft, de weg vrij te maken om doelgericht te werken of om na te gaan wat de implementatie van iets nieuws als voedingsbodem heeft. Voor de moderator verloopt het proces bewust, terwijl de deelnemers stapsgewijs en onbewust tot inzicht komen.

3 FOCUSGROEP STAP VOOR STAP

3.1 SPELREGELS

 Een focusgroep is een doordacht en afgelijnd groeps gesprek dat vloeiend moet verlopen.

moderator

Om dat mogelijk te maken heb je een moderator nodig, die niet alleen een gesprek erg bewust en vlot kan leiden, maar ook kennis heeft van groepsdynamica en van het gespreksonderwerp. De moderator weet met andere woorden exact wanneer hij een gesprek moet laten ontwikkelen om extra informatie te verkrijgen of wanneer hij de aandacht terug naar de vraagstelling moet leiden. De moderator stelt vragen en luistert, maar neemt onder geen beding deel aan het gesprek. De kwaliteit van een focusgroep staat of valt met een goede gespreksleiding.

De moderator staat echter niet alleen in voor de kwaliteit van een focusgroep. Hij of zij maakt deel uit van een focusgroep team. Er zijn mensen die de deelnemers werven, de zaal klaarzetten, voor drank en hapjes zorgen. Tijdens elke focusgroep is ook een verslaggever aanwezig met wie de moderator na afloop meteen een 'debriefingsessie' houdt. Achteraf gebeurt de verwerking. Die kan – afhankelijk van de soort verwerking – door meerdere personen verzorgd worden.

groep

Om het gesprek vlot te laten verlopen zorg je ervoor dat de groep uit zes tot tien mensen bestaat, die een gedeelde kennis van en interesse voor het onderwerp hebben en daar op een comfortabele manier met elkaar over kunnen praten. Zorg dat de omgeving waar je het gesprek voert open en niet bedreigend overkomt. Als de deelnemers dat willen, mogen ze tijdens het gesprek altijd de ruimte verlaten. Zorg ervoor dat dit infrastructureel mogelijk is zonder de anderen in hun gesprek te storen.

geen juiste of verkeerde meningen

Tijdens een focusgroep zijn er geen juiste of verkeerde meningen. Elke mening is evenveel waard. Dat

Participatiehefboom methodes

betekent dat niet iedereen het eens hoeft te zijn met elkaar en dat je ook altijd peilt of er verschillende meningen zijn. Geef voor het beginnen van het gesprek aan dat je het positief vindt om verschillende meningen te horen, maar dat je – aangezien elke mening evenveel waard is – ook verwacht dat iedereen naar elkaar luistert en respect heeft voor de mening van de anderen.

privacy Je vraagt de deelnemers om openlijk hun mening te geven en je neemt het gesprek ook op. De deelnemers hebben echter recht op privacy. Ga dan ook met zorg om met hun persoonlijke gegevens en maak dat ze op geen enkel moment publiek toegankelijk zijn: niet tijdens de focusgroepen en ook niet na de verwerking. Alleen het focusgroepteam heeft toegang tot de identiteitsgegevens. Tijdens het gesprek gebruik je alleen voornamen of – als de deelnemers dat liever hebben – pseudoniemen. In de transcriptie vervang je de werkelijke namen bovendien nog eens door andere. Na de volledige verwerking van de focusgroep kun je de opnames wissen, zodat niemand achteraf met zijn of haar uitspraken geconfronteerd kan worden.

Om de aanpak formeel te maken kun je ook een ‘verklaring van medewerking’ opstellen (zie lager).

3.2 VERLOOP

 Doorgaans organiseer je niet één focusgroep, maar hou je verschillende focusgroepen in vergelijkbare settings, onder meer om tot meer gefundeerde beslissingen te komen. Een focusgroep is ook meer dan alleen het groepsgesprek. Eigenlijk verloopt hij over een cyclus van planning en werving, vraagstelling, het voorbereiden en houden van het gesprek zelf, tot analyse en rapportering. Wij benaderen hieronder de focusgroep dan ook in die volgorde.

3.2.1 Planningsfase

Definieer eerst duidelijk het doel en het beoogde resultaat van je focusgroepen. Wat wil je ermee bereiken en waarom? Waartoe moet het in de toekomst leiden?

Leg op dit moment al je doel vast: het krijgen van een antwoord op een vraag óf het uitleggen en implementeren van iets nieuws. Om de structuur van je focusgroepen te kunnen vastleggen, is het opportuun om hier nu al een onderscheid in te maken. In het eerste geval zal je focusgroep meer gestructureerd zijn en je vragen heel gericht. In het tweede geval krijg je minder gestructureerde focusgroepen met vragen met een open einde. Uiteraard kun je ook een mengvorm maken van beide soorten focusgroepen.

focusgroepteam Als er een opdrachtgever is, zoals bijvoorbeeld een lokaal bestuur of een organisatie, bepaal dan welke rol hij wel of niet zal spelen. Leg vast welke rapportering hij vraagt. Ga ook na welk personeel beschikbaar is om je focusgroepteam mee samen te stellen. Kom met deze mensen samen en bepaal wie er welke taken op zich zal nemen. Indien mogelijk betrek je mensen uit je doelgroep bij dit focusgroepteam. Zij hebben alvast de nodige vaardigheden en juiste ingesteldheid tegenover privacy bewaken en dergelijke.

Leg dan vast in welke tijdspanne je mensen zult werven, focusgroepen zult organiseren en de verwerking zult organiseren. Bepaal ook op welke manier de verwerking en de rapportering zal gebeuren. Hou daar rekening mee tijdens de uitvoering en wijk er niet meer vanaf.

- **Als je een klein project organiseert (één tot drie groepen) gaat ongeveer een derde van je tijd naar de planningsfase, twee zesde naar de werving, een zesde naar het houden van de focusgroepen zelf en een derde naar de analysefase. Gaat het om een groot project (meer dan vier groepen en op verschillende locaties), dan hou je het best rekening met ongeveer een vierde van je tijd aan planning, een derde aan werving, een vierde aan het houden van de focusgroepen, ongeveer de helft van je tijd aan de analyse en een zesde aan de rapportering. Hierbij overlappen alle fases elkaar.**

analyseplan

Maak een analyseplan op en voorzie voldoende tijd voor de verwerking en rapportering. Weet in deze fase al wat het finale rapport moet inhouden en hou er tijdens de uitvoering rekening mee.

- *Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen voorzag in zijn meerjarenplan om eind 2003 een evaluatie te maken van de huidige vormen van beleidsparticipatie door middel van bewonersgroepen. Het doel daarvan was het bijsturen van de bewonersondersteuning, rekening houdend met de werkelijke verwachtingen van de bewoners en de lokale besturen. Via de interne Werkgroep Wijkontwikkeling zijn eerst de georganiseerde en niet-georganiseerde bewonersgroepen binnen de regionale werking in kaart gebracht. Dat resulteerde in een inventaris van tien georganiseerde en drie niet-georganiseerde bewonersgroepen in de steden Ronse, Aalst, Dendermonde en Sint-Niklaas. Die inventaris gaf ook een beeld van het gemiddeld aantal participanten (13,6), de inhoud waar ze mee bezig waren, de context waarin ze fungeerden, de beleidsparticipatiegraad en de relatie tussen het opbouwwerk en het lokale bestuur. Uit de resultaten van de inventaris is beslist om in Aalst, Ronse en Dendermonde focusgroepen te laten plaatsvinden voorafgegaan door een vorming over de verschillende soorten democratie en participatie en over actief burgerschap.*

Het doel van de focusgroepen bij de bewonersgroepen was vierledig:

- *nagaan hoe bewoners de huidige bewonersgroepen percipiëren en of zij andere noden en wensen hebben;*
- *nagaan wat de bewoners verstaan onder actief burgerschap in vergelijking met de definitie van ETGACE/DEMOS en wat hun mening hierover is;*
- *achterhalen wat de bewoners vinden van de huidige beleidsparticipatiemogelijkheden, welke perspectieven ze zien en hoe ze de relatie met het beleid ervaren en/of wensen;*
- *nagaan wat de bewoners van de huidige bewonersondersteuning vinden en of ze aanbevelingen hebben voor veranderingen.*

3.2.2 Samenstelling en werving van de participantengroep

deelnemers

Bepaal wie de deelnemers zullen zijn en hoe je ze zult werven voor de focusgroepen. De samenstelling bepaal je aan de hand van het doel dat je hebt vooropgesteld. Zonder uitgekiend doel heeft het weinig zin om aan doelgroepen te denken. Zodra je je doel afgelijnd hebt, kun je over de samenstel-

Participatiehefboom methodes

ling beginnen na te denken. Hou daarbij enkele aandachtspunten in het oog.

- De deelnemers hebben op een of andere manier betrekking tot het gekozen doel en de gespreksonderwerpen die ermee gepaard gaan. Ze kunnen met andere woorden over het onderwerp spreken en hun mening is relevant voor het vooropgestelde doel.
- Door hun gemeenschappelijke interesse of betrekking tot het onderwerp ontstaat er ook een band tijdens het gesprek. Vermijd het om mensen samen te brengen die openlijk lijnrecht tegenover elkaar staan of elkaar wantrouwen. De deelnemers moeten met respect naar elkaar kunnen luisteren zonder daarom akkoord te gaan.

representatief

- Zorg ervoor dat de samenstelling van de deelnemersgroep voldoende representatief is om relevant te zijn voor je vooropgestelde doel. Ga dus na in welke mate leeftijd, geslacht, opleiding, afkomst, beroep, inkomen, burgerlijke stand en ervaring met het onderwerp relevant zijn.
- Voorzie per focusgroep zes tot tien mensen. Met meer deelnemers komt er minder interactie en kun je minder diep op onderwerpen ingaan, is de ruimte groter en wordt het al moeilijker om naar elkaar te luisteren. Met minder mensen kunnen de deelnemers te dicht op elkaars vel komen te zitten en heb je minder diversiteit aan antwoordmogelijkheden. Je kunt dus beter wat meer of wat minder aparte focusgroepen organiseren om toch kwaliteitsvolle gegevens te genereren.
- Werf de mensen op een enthousiasmerende en motiverende manier. De deelnemers moeten zin hebben om over het onderwerp van mening te wisselen en moeten zich op hun gemak voelen in de ruimte waar het gesprek plaatsvindt. Geef hun het oprechte gevoel dat hun mening, kennis of ervaring ertoe doet en dat het een groot verschil maakt als ze die met je willen delen.

toegankelijk

- Maak de focusgroep zo toegankelijk mogelijk. In de eerste plaats letterlijk. Zorg voor vervoer als dat nodig blijkt. Ook minder mobiele personen moeten zonder problemen naar binnen kunnen en gebruik kunnen maken van de faciliteiten. Het is ook belangrijk dat iedereen in de ruimte elkaar kan horen en zien. Vermijd dus langwerpige tafels en voorzie comfortabele stoelen. Zorg ervoor dat je de ruimte zo indeelt dat iedereen het gesprek kan verlaten zonder de anderen te storen. Maak ook dat de verslaggever dicht genoeg bij het opnameapparaat kan zitten om de cassettes of disks en de batterijen te vervangen als het nodig is. Hij of zij moet ook gemakkelijk kunnen noteren.
- Heb ook oog voor de psychische toegankelijkheid. Bekijk samen met je focusgroepteam wat de beste locatie is, en het meest geschikte tijdstip van de verschillende sessies. Voorzie eventueel kinderopvang. De ruimte waar je samenkomt, is een plaats die voor de deelnemers geen negatieve connotaties oproept en waar ze openlijk heen kunnen. Maak dat de deelnemers een hapje kunnen eten en dat er drank klaarstaat.

 Je kunt ervoor kiezen om na afloop een maaltijd te voorzien of tijdens het gesprek hapjes op tafel te zetten. Als je liever tijdens het gesprek hapjes geeft, hou er dan rekening mee dat ze zo weinig mogelijk lawaai maken (chips zijn dus uit den boze). Hetzelfde geldt voor de glazen enzovoort.

- Maak de nodige afspraken voor de werving van de deelnemers en de praktische organisatie van de sessies. Volg ze goed op.

 In het beleidsparticipatie-onderzoek bij bewonersgroepen in de regionale werkingen van Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen zijn zes focusgroepen gehouden, waarin participanten uit acht georganiseerde en twee niet-georganiseerde bewonersgroepen zijn betrokken. Vierenveertig mensen namen deel, waaronder vijftientig vrouwen en negentien mannen. Zesenzeventig procent van de participanten was ouder dan vijftig jaar en drieënveertig procent had als hoogste opleiding het lager middelbaar genoten. Vijfenviertig procent was niet betaald actief op de arbeidsmarkt en zestig procent had een laag gezinsinkomen (- 1499 euro netto). Deze door het opbouwwerk ondersteunde bewonersgroepen beantwoorden dus niet aan het profiel dat doorgaans met participerende en actieve burgers overeenkomt.

3.2.3 Vraagstellingsfase

 De opmaak van de vragenlijst is een belangrijke fase in het voorbereiden van je focusgroepen. Ze zal de gespreksinhoud bepalen en dus ook de resultaten die eruit voortvloeien. Bereid de vragen dan ook met je focusgroepteam voor. Als er een opdrachtgever is, motiveer je waarom je deze vragen wil stellen en geen andere.

principes Bij de opmaak van de vragen vertrek je van een aantal principes.

- Je vragen zijn kort, duidelijk, ééndimensionaal en jargonvrij. Je hoeft dus geen hele inleiding te doen om de vraag te duiden.
- Je vragen spreken direct aan. Vermijd echter dat ze aanvallend kunnen overkomen. Spreek de groep aan als groep en niet de individuen zelf.
- Elke vraag moet een relevant antwoord opleveren met betrekking tot het vooropgestelde doel.
- Vraag de deelnemers om terug te denken aan iets en te reflecteren over wat zij hebben meegemaakt. Dat voorkomt dat ze sociaal-wenselijke antwoorden geven.
- Gebruik open vragen en vermijd het gebruik van woorden die peilen naar de meetbaarheid van iets, zoals 'hoeveel', 'tot hoever', 'tevreden'...
- Vermijd om te vragen waarom de deelnemers van een bepaalde mening zijn, maar leidt dat zelf af uit hun antwoorden.
- Let op met het geven van voorbeelden, want die kunnen het zelf denken van de deelnemers beperken. Ze roepen vaak onnodige associaties op, die je van het gespreksonderwerp afleiden.

Ga ervan uit dat je focusgroepgesprek met de deelnemers ongeveer negentig minuten in beslag neemt. Als het langer duurt, dreigen mensen hun aandacht en motivatie te verliezen.

Participatiehefboom methodes

vijf soorten essentiële vragen

Om tot een vloeiend gesprek te komen, zijn niet alle vragen in de focusgroepen gelijkwaardig. Sommige vragen hebben een ander doel en zullen dus meer of minder tijd vergen om te beantwoorden. In het verloop van een focusgroepgesprek hebben we vijf soorten essentiële vragen. Ze komen tijdens die negentig minuten allemaal aan bod.

De eerste vragen zijn openingsvragen. Die kunnen erg vlug beantwoord worden. Daardoor voelen de mensen zich beter op hun gemak. Met openingsvragen identificeer je kenmerken die de deelnemers met elkaar gemeen hebben. Het zijn feitelijke gegevens die je niet hoeft te analyseren en die vooral als doel hebben om een gevoel van gemeenschappelijkheid in de groep te creëren. Ze bereiden als het ware de weg om tot een open gesprek te komen. Voorzie een tweetal minuten voor de openingsvragen.

Daarna komen de introductievragen die het gespreksonderwerp van de focusgroep in grote lijnen uitzet. Introductievragen zijn vaak open vragen waarmee je definities, verklaringen en beschrijvingen van het gespreksonderwerp duidelijk uitgesproken wil krijgen. Elke introductievraag neemt zo'n vijf minuten in beslag.

Transitievragen lijken als het ware triviaal, maar ze zijn essentieel om op een onmerkbare manier over te gaan tot de sleutelvragen. De transitievragen halen de band tussen de deelnemers en het gespreksonderwerp nauw aan. In tijd kunnen zij variëren tussen de drie en de acht minuten.

De sleutelvragen zijn de kernvragen van je focusgroepen en zijn bedoeld om de essentiële informatie te genereren die je tot het nodige inzicht brengen. Hou deze vragen beperkt in aantal, want het antwoord op de vraag neemt ongeveer tien tot vijftien minuten in beslag.

 Stel nooit te veel sleutelvragen achter elkaar. Na twee sleutelvragen neem je opnieuw een transitievraag om de weg te effenen voor een nieuwe sleutelvraag.

Zorg dat deze vragen op het hoogtepunt van je gesprek komen en de deelnemers op dreef zijn. Als de deelnemers al moe zijn, loop je het risico dat ze niet meer aandachtig zijn en hun zin om te participeren is weggeëbd.

slotvragen

Slotvragen helpen om in al het gespreksmateriaal de juiste klemtonen te leggen. Je kunt ze introduceren door een kleine samenvatting te geven, waarna je vraagt of je het juist hebt samengevat of niet. Je kunt ook vragen welke punten iedereen achteraf gezien het belangrijkste vindt. Of je kunt een laatste vraag stellen, waarin je verzekerd wil worden dat je niets over het hoofd gezien hebt en iedereen zijn of haar ei kwijt is. Eindvragen sluiten het focusgroepgesprek op een bondige, maar zachte manier af. Voorzie voor deze ronde maximaal tien minuten.

strategisch en sequentieel

De opbouw van de vragenvolgorde verloopt het best strategisch en sequentieel. Dat betekent dat je eerste vragen zorgen voor het groepsgevoel. De volgende vragen maken dat de deelnemers voeling krijgen met het gespreksonderwerp en erover nadenken. Irreële suggesties kunnen helpen om de nodige informatie op tafel te krijgen.

Algemene vragen gaan ook het best specifieke vragen vooraf. Daardoor versmal je de focus geleidelijk naar je kernvragen. Je verkiest ook positieve vragen boven negatieve en open vragen boven gesloten. Voorzie bovendien voldoende opvolgvragen. Dat zijn vragen in de ‘als... dan’-stijl. Bij de afwerking van de vragenlijst voorzie je aantekeningen voor de moderator om het gesprek interactief en vloeiend te laten verlopen.

 In de focusgroepen rond evaluatie van beleidsparticipatie door bewonersgroepen in Oost-Vlaanderen zijn de volgende dertien vragen gesteld. De aanduidingen voor de moderator om het gesprek interactief en vloeiend te houden staan er tussen haakjes bij.

1 (Opening) *Vertel ons hoe je heet, waar je woont en hoe lang je al actief bent in de bewonersgroep.*

2 (Intro) *Wat heeft je ertoe aangezet om naar een bewonersgroep te komen?*

3 (Intro) *Als je aan iemand die niet weet wat een bewonersgroep is, zou moeten uitleggen wat daar gebeurt en wat jij er doet, wat zou je dan zeggen? Hoe zou je de bewonersgroep aan die persoon beschrijven?*

4 (Transitie) *Als je terugdenkt aan de vergaderingen van de bewonersgroep die je hebt bijgewoond, over wat werd er dan gesproken? Welke thema's werden aangekaart?*

5 (Transitie) *Hoe werd er bepaald over wat er werd gesproken? Kon je zelf thema's aanbrengen?*

6 (Sleutel) *Stel dat het college van burgemeester en schepenen jullie uitnodigt en je mag volledig zelf bepalen over wat er gepraat wordt, zijn er dan andere thema's die je zou willen bespreken? Zo ja, welke? (Indien mogelijk in groepjes voorbereiden, op bord schrijven en dan bespreken).*

7 (Transitie) *Hoeveel keer per jaar komt de bewonersgroep samen? Is dat altijd zo of hangt het af van een bepaald thema of project? (Checken of het een groep met een permanent karakter is of een occasionele groep, gelinkt aan een thema of project).*

8 (Sleutel) *Wat vind je daarvan? Vind je het goed of zou je het liever anders zien?*

9 (Sleutel) *In de vorming is aangegeven wat er vandaag de dag wordt verstaan onder een 'actieve burger'. Volgens die stelling zijn jullie actieve burgers. Is het gemakkelijk om een actieve burger te worden? Wat moet je ervoor doen en kunnen? Wat vraagt het van jezelf en van je omgeving? (Stelling op bord hangen, herhalen, nagaan of iedereen het begrepen heeft).*

10 (Transitie) *Als je denkt aan het stadsbestuur en de bewonersgroep, hoe zou je dan de relatie beschrijven?*

11 (Sleutel) *Als we dan naar de verschillende graden van participatie kijken, aan welke soort van participatie denk je dan dat de bewonersgroep vandaag doet? (Nagaan of iedereen de lijst voor zich liggen heeft).*

12 (Sleutel) *Vind je dat een goede vorm van participatie of zou je liever met de bewonersgroep een andere vorm hebben? (Doen duiden waarom).*

13 (Slot) *Vind je dat het opbouwwerk voldoende ondersteuning en informatie geeft over wat mogelijk is? We vragen je nu om goede raad: wat zou je ons aanbevelen om de bewonersgroep naar jullie zin te verbeteren? (Iedereen zet minstens drie aanbevelingen op papier, je brengt die aan op een bord en bespreekt ze).*

Participatiehefboom methodes

3.2.4 Voorbereidingsfase

 Naast de planning, de werving en het opstellen van de vragenlijst heb je als focusgroepteam nog andere taken af te werken voor je echt van start kunt gaan. Deze taken hebben vooral te maken met het vergemakkelijken van de verwerking achteraf.

Maak registratielijsten op die de deelnemers invullen bij het onthaal. Naargelang de gewenste gegevens voor je verwerking, vraag je naar hun naam, geslacht, leeftijd, scholingsgraad; of ze een betaalde job hebben, werkloos zijn of vrijwilliger enzovoort.

De registratielijst bestond in het evaluatieonderzoek uit:

- naam
- man/vrouw
- leeftijd: 20-30, 31-40, 41-50, 51-60, 60+
- opleiding: lager, lager middelbaar, hoger middelbaar, hogere studies, bijscholing
- job: betaald, vrijwilliger, werkloos.

Maak ook een verklaring van medewerking op. Daarin maak je enkele afspraken met betrekking tot de bescherming van de privacy van de deelnemers, het gespreksonderwerp en het verloop van je focusgroepen. Je neemt ze voor de aanvang van je focusgroepgesprek met de mensen door. Zorg ervoor dat de deelnemers de verklaring kunnen houden, maar dat jij een lijst hebt met hun naam en handtekening, de datum en plaats van de focusgroep erop.

Voor het onderzoek in Oost-Vlaanderen zag de lijst er zo uit::

“Ik, _____, ga akkoord om aan het onderzoek mee te werken over Evaluatie van beleidsparticipatie door bewonersgroepen. Dit wordt geleid door _____ van het Regionaal Instituut voor Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen vzw, in de regionale werkingen Aalst, Ronse en Dendermonde.

Ik weet dat de bedoeling van deze bijeenkomst een groepsgesprek is. Wij zullen praten over bewonersgroepen, beleidsparticipatie en actief burgerschap.

Ik weet dat het groepsgesprek maximaal twee uur zal duren en dat het gesprek opgenomen wordt. Ik weet echter ook dat alle informatie vertrouwelijk behandeld wordt en enkel door _____ zal gebruikt worden voor het onderzoek. Bij het uittypen van de opnames wordt mijn naam door een andere vervangen en na het onderzoek worden de opnames gewist.

Ik weet dat mijn medewerking aan dit onderzoek volledig vrijwillig is en dat indien ik niet meer wil meewerken, ik de gespreksruimte kan verlaten zonder daarvoor enige verantwoording af te leggen. Dat zal mijn relatie met de wijk- en buurtwerking niet schaden.

Ik weet dat ik geen zaken hoeft te vertellen die ik te persoonlijk vind. Ik weet dat dit ook geldt voor de andere deelnemers en dat ik geen persoonlijke informatie van andere deelnemers mag doorvertellen

na afloop van dit groepsgesprek. Ik weet dat de aanwezige opbouwwerker enkel verslag neemt en niets van wat in dit gesprek wordt gezegd mag doorvertellen.

Ik weet dat ik geen direct voordeel haal uit mijn deelname aan dit onderzoek, maar dat mijn deelname anderen kan helpen en kan bijdragen tot een verbetering van beleidsparticipatie door bewoners in de toekomst.

Ik heb de kans gekregen om vragen over mijn deelname te stellen, en ik weet dat indien ik nog vragen zou hebben, ik mij kan richten tot de opbouwwerker in mijn streek, namelijk _____ (+ telefoonnummer) of tot de verantwoordelijke van dit focusgroepproject: _____.

Datum en plaats, mijn naam en handtekening (lijst)."

verslaggeving

Bepaal ook hoe de verslaggeving zal gebeuren. Maak standaardformulieren op die je op dezelfde manier in alle focusgroepen gebruikt. Dat maakt de verwerking eenvormiger en maakt de analyse gemakkelijker. Op een standaard-verslaggevingsformulier voorzie je plaats voor een samenvatting, voor het gesprek zelf en voor typerende quotes of uitspraken. Indien mogelijk werk je ook met kleuren om agitatie, instemming of protest van de groep aan te geven.

 De verslaggever is het best iemand die met de deelnemers vertrouwd is.

In samenhang met de verslaggeving bepaal je ook hoe je de verwerking zult aanpakken.

3.2.5. Focusgroepen

Zorg dat de zaal bij voorbaat klaarstaat, de stoelen comfortabel zijn en iedereen elkaar kan horen en zien. Maak de ruimte gezellig en voldoende warm. Zet ook hapjes en drank klaar.

Test het opnamemateriaal uit en neem de vragen en afspraken nog eens door met de verslaggever. Gebruik ook het standaard-verslagformulier. Zorg dat deze persoon dicht genoeg bij het opnamemateriaal kan zitten om eventueel batterijen en dergelijke te vervangen.

Onthaal de deelnemers op een hartelijke manier en vraag hun om de registratielijst in te vullen. Laat hen willekeurig plaats nemen en zorg dat zij zich op hun gemak voelen.

inleiding

Als iedereen neerzit, geef je een korte inleiding. Je heet alle deelnemers hartelijk welkom en bedankt ze alvast voor hun deelname. Je licht kort toe wie je bent en wat het doel en het gespreksonderwerp van de bijeenkomst zijn. Zet in de verf dat hun mening van cruciaal belang is. Geef aan waarom de focusgroep plaatsgrijpt en duidt het verloop van het gesprek.

Maak ook afspraken. We geven enkele voorbeelden.

- Spreek asjeblief luid, duidelijk en om de beurt;
- Iedere mening telt, want er zijn geen juiste of verkeerde antwoorden. Ook al ga je niet akkoord met

Participatiehefboom methodes

- iemand anders, luister toch naar elkaar en respecteer elkaars mening.
- Gebruik alleen de voornaam of een pseudoniem.
- De rol van de moderator is vragen stellen en luisteren, niet om deel te nemen aan het gesprek. We hebben maar een beperkte tijd, dus als we af en toe een beetje van de vraag afdwalen, zal ik wel inspringen om ons opnieuw op het spoor te zetten.
- Voor het onderzoek is het noodzakelijk dat we ieders mening kennen, dus kan het zijn dat indien je heel veel te vertellen hebt, ik af en toe ook de mening van anderen zal vragen en als je stil bent, dat ik ook jouw mening zal vragen.

verklaring van medewerking Neem dan eerst samen de verklaring van medewerking door en laat de lijst rondgaan om te ondertekenen. Iedereen mag deze overeenkomst houden.

Begin dan met je openingsvraag en laat het focusgroepgesprek op gang komen. Bewaak hierbij de groepsdynamica, de interactie, het doel van de focusgroepen, de volgorde en vooropgezette timing van je vragen en laat het gesprek rollen.

Na afloop bedank je alle participanten voor hun medewerking en geef je nog eens aan wat er met de resultaten zal gebeuren en hoe ze daarover feedback zullen krijgen. Nodig hen eventueel uit om nog even na te praten.

Ga onmiddellijk met de verslaggever samen zitten voor een debriefing en overloop het gesprek. Wat ging goed, wat minder goed? Wat zijn de grote lijnen in het gesprek en welke punten springen meteen in het oog wanneer we naar de doelstelling kijken? Ga dit vraag per vraag na. Zijn er belangrijke verschillen met andere groepen? Zijn er aanbevelingen voor de volgende focusgroepen? Noteer al deze zaken op het standaardformulier voor de verslaggeving.

3.2.6 Analyse- en rapporteringsfase

transcriptie

Om tot een analyse te komen moet je eerst een transcriptie maken van de focusgroepen. Je kunt dat op verschillende manieren doen. Je kunt de opname woord voor woord uittikken. Je kunt ook vertrekken van de notities van de verslaggever (zowel van het focusgroepgesprek zelf als van de debriefing) en aanvullen met uitspraken, kernpunten, belangrijke observaties, toon en klemtonen die je uit de opnames haalt.

 Zorg er in elk geval voor dat je transcriptie op verschillende manieren toegankelijk is. Dat betekent dat je gegevens per vraag, per thema, per regio, per focusgroep en dergelijke moet kunnen opvragen. In de praktijk komt dat doorgaans neer op een excel- of access-bestand.

Bepaal ook of je de taal aanpast of niet.

 Doorgaans wordt de grammatica wel aangepast, maar de woordkeuze niet. Voor quotes of illustrerende uitspraken is het zeker van belang de woorden van de deelnemers over te nemen.

analyse

De analyse van de gegevens kun je aanvatten op basis van de transcriptie, op basis van de opnames, de notities en/of je geheugen. Een mengvorm levert doorgaans de beste resultaten op. Hou daar dus al tijdens de voorbereiding en de focusgroepen rekening mee.

Als je bepaald hebt op basis waarvan je de analyse zult maken, ga je met het focusgroepteam na op welke manier je zult analyseren om de initiële doelstelling zo dicht mogelijk te benaderen. Zul je de gegevens interpreteren per vraag, per sleutelvraag of per thema? Bepaal ook of je niet-verbale communicatie mee wil analyseren. Spreek ook af of je de informatie die na de focusgroepen nog is gegeven, meeneemt in de analyse of niet.

Ga dan na hoe bruikbaar je transcriptie, de nota's, de opnames en de debriefing zijn. Analyseer daarna patronen, trends of thema's die in de antwoorden voorkomen. Naargelang de gekozen werkwijze benader je het materiaal en ga je stapsgewijs te werk. Ga hierbij in al je materiaal eerst na wat echt belangrijk is, wat de grote thema's zijn, hoe de groepen met elkaar vergelijkbaar of verschillend zijn, hoe de deelnemers zich voelen, welke uitspraken bepaalde analyses staven enzovoort. Duid dit in je materiaal aan en maak ruwe drafts van bevindingen. Neem de transcriptie er dan opnieuw bij om te verifiëren of deze bevindingen kloppen. Corrigeer en vul aan waar nodig. Zoek naar illustrerende uitspraken. Diep je draft uit en kom tot een gestaafde tekst. Maak ook een korte samenvatting met de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen of opmerkingen. Lees nog eens alles na op correctheid in woorden, juistheid van analyse en verzeker jezelf ervan dat de resultaten beantwoorden aan de vooropgestelde doelstelling.

Maak een definitief rapport op en geef er de vragenlijst en andere data die mogen vrijgegeven worden bij.

 Denk daarbij aan wat je de deelnemers aan privacy beloofd hebt!

Als je verschillende stakeholders hebt met verschillende verwachtingen omtrent de rapportering, maak je verschillende rapporten op, waarin je de inhoud bewaakt.

 Wees er creatief mee en maak dat de belangrijkste punten in het oog springen. Een rapport hoeft niet noodzakelijk van papier te zijn.

Bezorg het definitieve rapport aan de nodige instanties en bespreek op welke manier je gevolg kunt geven aan wat de focusgroepen hebben opgeleverd.

3.3 BELEIDSFASES

elke fase

Focusgroepen kun je in elke fase van de beleidscyclus toepassen, aangezien je peilt naar de mening of interpretatie van een bepaald onderwerp.

Participatiehefboom methodes

4 LEESVOER

Morgan D.L. en Krueger R.A. The Focus Group Kit. SAGE Publications, 1998, Thousand Oaks:

- Volume 1: 'The Focus Group Guidebook'
- Volume 2: 'Planning Focus Groups'
- Volume 3: 'Developing Questions for Focus Groups'
- Volume 4: 'Moderating Focus Groups'
- Volume 5: 'Involving Community Members in Focus Groups'
- Volume 6: 'Analyzing and Reporting Focus Groups Results'.

5 PARTICIPATIEMETER

PARTICIPATIE-EFFECT	PARTICIPATIE-GRAAD	PARTICIPATIE-KARAKTER	BELEIDSFASES	BELEIDS- DOMEINEN	GROEPS- GROOTTE	DUUR
					6 TOT 10 PER SESSIE	ENKELE SESSIES

Middelen: opnametoestel (batterijen, cassettes of disks), papier, stiften, aangename ruimte, comfortabele stoelen, flipchart, naambordjes, drank en hapjes.

PARTICIPATIEHEFBOOM: METHODES & HANDVATTEN

Wat voorligt is het eerste deel van de Participatiehefboom, namelijk de 'Participatiehefboom 1: Methodes'. Dit boek biedt je een ruggesteun bij het opzetten van participatieprocessen die de volledige beleidscyclus van samenhangende beleidsdomeinen bestrijken.

Voor een waaier aan participatiekanalen die sterk variëren qua opzet, intensiteit en duurzaamheid. verwijzen wij je graag door naar het tweede deel van de Participatiehefboom, namelijk de 'Participatiehefboom 2: Handvatten'.

CONTACTGEGEVENS

Voor meer info over het Lokaal Sociaal Beleid:

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - Cel Lokaal Sociaal Beleid
Ann Vandenbussche
Teamverantwoordelijke
Cel Lokaal Sociaal Beleid
Markiesstraat 1
1000 Brussel
Tel: 02/553.39.95
lokaalsociaalbeleid@wvc.vlaanderen.be
www.wvc.vlaanderen.be/lokaalsociaalbeleid

Voor meer info over Participatie van groepen met minder behartigde belangen aan het Lokaal Sociaal Beleid:

www.wvc.vlaanderen.be/lokaalsociaalbeleid/participatie

Ines Keygnaert
Stafmedewerker Lokaal Sociaal Beleid & Beleidsstrategie
Samenlevingsopbouw Vlaanderen (VIBOSO)
Vooruitgangstraat 323
1030 Brussel
Tel: 02/201.05.65
i.keygnaert@samenlevingsopbouw.be
www.samenlevingsopbouw.be (met doorklik naar alle regionale instituten voor samenlevingsopbouw)

Hans De Greve
Projectmedewerker Lokaal Sociaal Beleid
Vlaams Netwerk voor verenigingen waar armen het woord nemen
Vooruitgangstraat 323 bus 6
1030 Brussel
Tel: 02/204.06.50
Hans.degreve@vlaams-netwerk-armoede.org
www.vlaams-netwerk-armoede.org

